

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

MINDAUGAS JARECKAS

II kurso studentas

KINIJS EKONOMINĖ PRIEVARTA: LIETUVOS ATVEJO ANALIZĖ

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. K. Andrijauskas

Vilnius, 2024

BAKALAURO/MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIO PAVYZDYS
(įrašomas po titulinio lapo)

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „**KINIJOS EKONOMINĖ PRIEVARTA: LIETUVOS ATVEJO ANALIZĖ**“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Mindaugas Jareckas

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Jareckas M. Kinijos ekonominė prievarta: Lietuvos atvejo analizė: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas dr. Konstantinas Andrijauskas – V., 2024. – 74 p.

Reikšminiai žodžiai: Lietuva, ekonominė prievarta, ekonominės prievartos efektyvumas, ekonominės užsienio politikos priemonių teorija, ekonominis spaudimas, neformalios sankcijos, antrinės sankcijos, Kinijos ekonominė prievarta, Taivano atstovybė;

Šiame darbe nagrinėjama Kinijos ekonominė prievarta prieš Lietuvą, kai 2021 m. Vilniuje oficialiai buvo atidaryta Taivaniečių atstovybė. Remiantis sankcijų ir ekonominės prievartos efektyvumą tiriančia literatūra, Kinijos ekonominės priemonės turėjo suveikti prieš Lietuvą, tačiau Vilniaus sprendimų priėmėjai savo politikos dėl Taivano atstovybės nepakeitė. Siekiant nustatyti veiksnius, kurie turėjo neigiamą įtaką Kinijos ekonominių priemonių efektyvumui prieš Lietuvą, darbe pasitelktas sąlyginis ekonominės užsienio politikos priemonių teorijos modelis. Atlikus empirinės medžiagos analizę, išryškėjo du Kinijos ekonominės prievartos naudojimo etapai, kuriuose atitinkamai reikšmingą įtaką turėjo maži dvišalės prekybos srutai, trečiųjų šalių įsitraukimas ir iš jų gauta parama.

Turinys

Įvadas.....	6
1. Literatūros apžvalga.....	10
2. Teorija ir tyrimo dizainas.....	19
3. Analizė	25
3.1. Lietuvos ir Kinijos santykių raida 2020-2024	26
3.2. Išorinis kintamasis: grėsmė strateginiams interesams	33
3.3. Vidinis kintamasis: valstybiškumas	35
3.4. Kinijos ekonominė prievarta ir jos efektyvumas	41
Išvados	50
Literatūros ir šaltinių sąrašas.....	54
Priedai.....	67

Ivadas

„Mes susiduriame su valstybe, kuri naudojasi visa visuomene savo nacionaliniams tikslams įgyvendinti. Esame mažiau organizuoti, nes tikime asmens laisve“

Australijos parlamento narys Andrew Hastie¹

2021 m. lapkritį Lietuva priėmė sprendimą Vilniuje įsteigti Taivaniečių atstovybę². Šis Lietuvos užsienio politikos sprendimas sparčiai ir garsiai nuvilnijo tarptautinėje erdvėje, nes Vilniuje atsidariusi atstovybė buvo pavadina ne Taipėjaus, kaip yra įprasta vadintis Taivano interesus atstovaujančioms atstovybėms, kitose pasaulio šalyse, – tačiau būtent Taivaniečių vardu. Šis Vilniaus sprendimas itin pakenkė dvišaliams santykiams su Kinija bei sulaukė griežtos reakcijos iš Pekino. Kinija apribojo diplomatinius ir prekybinius santykius su Lietuva – Pekinas pažemino diplomatinį atstovavimą tarp šalių bei apribojo importą ir eksportą su Lietuva. Patirdama ekonominį spaudimą Lietuva kreipėsi pagalbos į Europos Sąjungą (toliau – ES), kuri 2022 m. sausį pradėjo ginčo procedūrą Pasaulio prekybos organizacijoje (toliau – PPO) dėl Kinijos taikomų ekonominių priemonių³. Šis Vilniaus sprendimas, kuriuo siekiama plėsti ekonominį bendradarbiavimą su demokratiniu Taivanu ir neprieštaravimas rizikingam atstovybės pavadinimui, Pekino akyse pažeidė vieną iš fundamentalių Kinijos užsienio politikos doktrinų – „Vienos Kinijos“ principą. Dėl šio politinio veiksmo Baltijos šalis susidūrė su beprecedenčio masto Kinijos ekonomine prievarta, kuri sukėlė spaudimą Lietuvos sprendimų priėmėjams, dėl Taivano atstovybės klausimo persvarstymo⁴.

Po 2008 m. globalios ekonomikos ir finansų krizės Kinija ir jos užsienio politika pradėjo kisti. Kinijos užsienio politika ekspertų ir akademikų vis dažniau įvardijama kaip ambicinga ir pasižyminti vis didesniu ryžtingumu kitų šalių atžvilgiu⁵. Kinijos ekonomikos dydis bei įsitvirtinimas globalios prekybos tinkluose, natūraliai sustiprino šalies ekonominę ir politinę įtaką. Išaugę finansiniai ir prekybiniai pajėgumai bei užsibrėžti ambicingi nacionaliniai tikslai, įgalino Pekiną pasitelkti ne tik diplomatinis resursus įgyvendinant užsienio politikos tikslus, tačiau ir ekonominius instrumentus –

¹ David Wroe, „Defending democracy a generational struggle, Australian MPs warn“, The Sydney Morning Herald, žiūrėta 2024 m. balandžio 5 d. <https://www.smh.com.au/politics/federal/defending-democracy-a-generational-struggle-australian-mps-warn-20180710-p4zqlj.html>.

² Saulius Jakučionis, Augustas Stankevičius, Jūratė Skėrytė, BNS, „Taivaniečių atstovybė Lietuvoje pradeda darbą“, LRT, žiūrėta 2024 m. sausio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1545263/taivanieciu-atstovybe-lietuvoje-pradedo-darba>.

³ Europos Komisijos prekybos generalinis direktoratas, „WT/DS610 - China – Measures concerning trade in goods and services“, EK prekybos generalinis direktoratas, žiūrėta 2024 m. sausio 10 d., https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/dispute-settlement/wto-dispute-settlement/wto-disputes-cases-involving-eu/wtds610-china-measures-concerning-trade-goods-and-services_en.

⁴ BNS, 15min, „G.Nausėda: Taivano atstovybės pavadinimas buvo klaida“, 15min, žiūrėta 2024 m. sausio 11 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidentas-ne-taivanieciu-atstovybes-atidarymas-buvo-klaida-o-pavadinimas-56-1622886>.

⁵ Masayuki Masuda, „Why has Chinese foreign policy become more assertive?“, East Asia Forum, žiūrėta 2024 m. sausio 11 d., <https://eastasiaforum.org/2016/02/20/why-has-chinese-foreign-policy-become-more-assertive/>.

tarpvystybinius ir regioninio masto infrastruktūros projektus, paskolas bei tiesiogines investicijas į besivystančias ir išsivysčiusias pasaulio šalis ir t.t. Investicijos bei kitos finansinės priemonės leido Pekinui išplėsti savo ekonominę įtaką globaliai ir sustiprinti politinius ryšius su Kinijos teikiama naudą gaunančiomis valstybėmis.

Nepaisant paskolų, investicijų ir kitų teigiamų ekonominių priemonių, Pekinas vis dažniau pasitelkia ekonominę prievartą kaip instrumentą prieš Azijos ir Europos valstybes, siekiant užsitikrinti savo politinių ar ekonominių tikslų įgyvendimą. Ekonominių svertų naudojimas Kinijos užsienio politikoje itin išryškėja 2012⁶ m., kai už šalies „vairo“ stojo Xi Jinping⁷. Naujasis Kinijos lyderis, kuris antrajai pasaulio ekonomikai vadovauja jau daugiau nei dešimtmetį, iškėlė ambicingus tikslus ekonomikos, geopolitikos ir teritorinio šalies vientisumo srityse ateinantiems dešimtmečiams. Šie politiniai tikslai savo svarba primena XX a. 8 deš. Kinijos valdžios priimtą sprendimą atverti savo ekonomiką tarptautinei prekybai, kuri leido šiai Azijos valstybei sparčiai vystytis. Galimybė prekiauti su užsienio valstybėmis lėmė greitą ir sėkmingą Kinijos ekonomikos augimą, o stiprėjanti šalies pramonė ir technologiniai mainai ilgainiui užtikrino „pasaulinio fabriko“ vardą. Vis didėjančios gamybos apimtys, pigi darbo jėga ir auganti šalies technologinė pažanga lėmė, jog Kinija tapo viena svarbiausių ir reikšmingiausių globalios prekybos partnerių. Kinijos gaminamas prekes ar teikiamas paslaugas galima rasti beveik visose pasaulio rinkose, todėl dėl ženkliai išaugusios ekonominės reikšmės Pekinas savo poziciją išnaudoja nacionalinių interesų įgyvendinimui, kitaip tariant, „suginklina“ ekonominius ryšius⁸ – prekybą ir investicijas. Kinija įgyvendindama savo užsienio politikos tikslus vis dažniau ir agresyviau pasitelkia ekonominius instrumentus. Tarp šių priemonių yra ir ekonominė prievarta, kurią Pekinas naudoja prieš šalis, kurių elgsena arba politiniai sprendimai yra nesuderinami su Pekino „raudonosiomis linijomis“, taip siekiant neleisti priimti neparankių arba pakeisti jau priimtus, tačiau priešiškus sprendimus.

Per pastarąjį dešimtmetį įvardinama, jog Kinija ekonominę prievartą naudojo prieš Norvegiją, Japoniją, Filipinus, Pietų Korėją, Australiją ir Lietuvą. Dažniausiai ekonominė prievarta buvo pasitelkta prieš valstybes esančias Azijos regione, tačiau Kinijai vis labiau plečiant savo interesus ir bandant juos įtvirtinti globaliu mastu, Pekino taikiniais tampa ir kitų žemynų valstybės. 2010 m. Kinija, keršydama Norvegijai dėl Osle kinų disidentui Liu Xiaobo skirtos Nobelio taikos premijos, įvedė papildomus importo apribojimus lašišai iš Norvegijos bei apribojo diplomatinį atstovavimą tarp valstybių. Po šių veiksmų Norvegijos pareigūnai oficialiai atsiprašė ir vėliau net atsisakė susitikti su

⁶ France24, „China's assertive foreign policy under President Xi“, France24, žiūrėta 2024 m. sausio 11 d., <https://www.france24.com/en/live-news/20221021-china-s-assertive-foreign-policy-under-president-xi>.

⁷ Steve Tsang, Olivia Cheung, „Uninterrupted Rise: China's Global Strategy According to Xi Jinping Thought“, The Asan Forum, žiūrėta 2024 m. sausio 11 d. <https://theasanforum.org/uninterrupted-rise-chinas-global-strategy-according-to-xi-jinping-thought/>.

⁸ Henry Farrell, Abraham L. Newman, „Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion“ *International Security* 44(1), (2019), žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://direct.mit.edu/isec/article/44/1/42/12237/Weaponized-Interdependence-How-Global-Economic>.

Tibeto budistų lyderiu Dalai Lama. Santykiai tarp Oslo ir Pekino normalizavosi tik 2016 m., Norvegijai pareiškus, jog ši laikosi „Vienos Kinijos“ principo ir gerbia Kinijos teritorinį vientisumą⁹.

2016-2017 m. Pietų Korėjai paskelbus apie planus dislokuoti JAV raketų sistemas THAAD (angl. *Terminal High Altitude Area Defense*) savo teritorijoje, siekiant sustiprinti gynybinius pajėgumus prieš Šiaurės Korėją Kinija tai traktavo kaip jos karinių pajėgumų regione apribojimą ir ėmėsi atsakomųjų veiksmų – ekonominės prievartos¹⁰. Net 18 mėnesių nuo svarstymo paskelbimo, Pietų Korėjos kompanijos dirbančios su Kinija patyrė įvairiausių sutrikimų bei su jais susijusių finansinių nuostolių¹¹.

2020 metų balandį Australija taip pat patyrė ekonominį spaudimą iš Pekino, kuris dėl dvišalių prekybos apimčių buvo vienas didžiausių ekonominės prievartos atvejų. Santykiai tarp šių Ramiojo vandenyno regiono valstybių buvo įtempti jau kurį laiką, nes Kanbera buvo uždraudusi penktos kartos (5G) Huawei sistemų naudojimą savo tinkluose ir buvo išreiškusi kritiką Pekinui dėl respresijų Honkonge, agresyvių veiksmų prieš Taivaną ir vis gausėjančių karinių veiksmų Pietų Kinijos jūroje¹². Tačiau santykiai tarp valstybių drastiškai suprastėjo 2020 metų pavasarį, kai Australija išreiškė norą nepriklausomam tyrimui dėl Covid-19 kilmės. Kinija reaguodama į šį pareiškimą pritaikė ribojamąsias priemones australiškai medienai, anglims, vėžiams ir vynu¹³.

Lietuvos sprendimas leisti Taivanui atidaryti savo biurą Vilniuje ir jį pavadinti, nesivadovaujant kitose šalyje egzistuojančia ir Pekinui tarsi priimtina praktika, „Taivaniečių atstovybe“ pažeidė ilgametį ir Kinijos aršiai ginamą politinį klausimą dėl Taivano nepriklausomybės nepripažinimo. Šis veiksmas išprovokavo griežčiausiais ekonominės prievartos priemonės, kurių Kinija dar niekada nebuvo pritaikiusi prieš Europos žemyno valstybę. Ekonominis spaudimas, kurį Vilnius patyrė dėl Kinijos neoficialiai įvestų priemonių, sukėlė neramumų Lietuvos politinėje ir ekonominėje erdvėje. Lietuvai, adresavus patiriamą spaudimą ir kreipusis į ES bei su jos pagalba pradėjus ginčo procedūrą PPO, Pekino ekonominiai veiksmai nurimo. 2024 metų sausį ginčo sprendimo procesas PPO buvo suspenduotas¹⁴. Darbo loginis galvosūkis, iš kurio kyla **darbo probleminis dėmuo**, yra tai, jog literatūroje, analizuojančioje sankcijų ir ekonominės prievartos priemonių efektyvumą, išskiriami veiksniai ir sąlygos, kurios daro įtaką arba lemia, jog minėti ekonominiai instrumentai veiktų, galioja ir Lietuvos atvejui. Dalis šių faktorių (pamatuoti politiniai reikalavimai, ekonominis pranašumas, antrinės sankcijos, sankcijų poveikis sankcionuojamos šalies

⁹ Lieke Bos, „Norway-China Relations ‘Unfrozen’“, *The Diplomat*, žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://thediplomat.com/2016/12/norway-china-relations-unfrozen/>.

¹⁰ Harrell, Peter, Elizabeth Rosenberg, Edoardo Saravalle. “Annex: Case Studies of Recent Instances of Chinese Economic Coercion over the Last Decade”, *CHINA’S USE OF COERCIVE ECONOMIC MEASURES*. Center for a New American Security, 2018. <http://www.jstor.org/stable/resrep20429.8>.

¹¹ Ten pat.

¹² Richard McGregor, „Chinese coercion, Australian resilience“, *Lowy Institute*, žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://www.lowyinstitute.org/publications/chinese-coercion-australian-resilience#heading-6804>.

¹³ Ten pat.

¹⁴ Politico, „EU suspends WTO dispute against China’s trade restrictions on Lithuania“, *Politico*, žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://www.politico.eu/article/european-union-china-world-trade-organization-dispute-lithuania/>.

populiacijai ir konflikto svarba) yra aktualūs Kinijos ekonominės prievartos instrumentų naudojimo atvejui prieš Lietuvą, tačiau šiuo metu matome, jog Vilnius savo politinės pozicijos neatsisakė, o priimtų sprendimų neatšaukė.

Atsižvelgus į aptartą probleminį dėmenį ir empirinį kontekstą, šio **tyrimo klausimas yra: kodėl Kinijos ekonominės prievartos priemonės nesuveikė prieš Lietuvą?** Tyrimo metu bus naudojama sąlyginė ekonominių užsienio politikos priemonių teorija ir iš jos kylančios teorinės prielaidos, pagal kurias bus formuojami šio darbo gynamieji teiginiai.

Remiantis literatūros apžvalgos analize ir anksčiau įvardintu tyrimo klausimu, išsikeliamas šio **magistrinio darbo tikslas: remiantis ekonominių sankcijų ir prievartos literatūra iširti Kinijos ekonominės prievartos epizodą prieš Lietuvą ir nustatyti priežastis, dėl kurių ekonominės prievartos instrumentai neprivertė atsisakyti Taivano atstovybės Vilniuje.** Siekiant įgyvendinti išsikeltą magistrinio darbo tikslą yra užsibrėžiami šie uždaviniai:

1. Apžvelgti sąlyginę ekonominės užsienio politikos priemonių teoriją.
2. Pristatyti teorinį modelį ir veiksnius, kurie yra aktualūs pasirinktam tyrimo atvejui.
3. Remiantis teorija atlikti Lietuvos atvejo analizę ir patikrinti prielaidų patikimumą.
4. Pagal gautus empirinės analizės rezultatus pateikti apibendrintas tyrimo išvadas.

Tyrimui atlikti bus naudojamas kokybinis metodas – atvejo analizė. Šis kokybinio tyrimo metodas pasirinktas dėl dviejų priežasčių: 1) atvejo analizė leidžia nuodugniai susipažinti su tiriamo atvejo kontekstu ir aplinkybėmis, kurios padeda pastebėti smulkias detales ir niuansus reikšmingus tyrimui; 2) tyrime bus analizuojamas tik vienas atvejis, todėl šis kokybinis metodas leis tinkamai ir pakankamai detaliam atlikti analizę atsižvelgiant į darbo apimtį.

Šiame darbe yra iškeliami **trys ginamieji teiginiai:**

1. Kinijos ekonominės prievartos instrumentai, pirminiame šių priemonių naudojimo etape, nesukėlė aukštos grėsmės Lietuvos strateginiams interesams dėl ribotų dvišalės prekybos ir tiesioginių investicijų apimčių;
2. Kinijos taikyta antrinė ekonominė prievarta (vad. antrinės sankcijos) antrajame ekonominės prievartos naudojimo etape išprovokavo trečiųjų šalių įsitraukimą ir paramą, kuri sustiprino Lietuvos valstybiškumo lygį, todėl Vilniaus sprendimų priėmėjams pavyko atlaikyti Pekino ekonominį spaudimą.
3. Kinijos galimybes išlaikyti ir toliau taikyti ekonominę prievartą prieš Lietuvą reikšmingai apsunkino tarptautinis dėmesys ir pagalba Vilniaus sprendimų priėmėjams.

Aptarti atvejai ir Lietuvos santykių krizė su Pekinu rodo, jog ekonominės prievartos instrumentų naudojimas atlieka svarbią rolę Kinijos užsienio politikoje. Pekinas aktyviai reaguoja į nepalankius kitų šalių veiksmus ir dažnai pasitelkia ekonomines priemones prieš šalis, kurių politiniai sprendimai neatitinka Kinijos interesų. Vis dėlto, Pekinui vis dažniau naudojant ekonominę prievartą

prieš kitas šalis, šio užsienio politikos įgyvendinimo instrumento efektyvumas išlieka nevienareikšmiškas. Ekonominė prievarta, jos naudojimo problematika ir efektyvumas, siekiant užsienio politikos tikslų, yra aktyviai aptarimas ir akademinėje literatūroje.

1. Literatūros apžvalga

Ekonomika yra viena iš svarbiausių modernios valstybės sudedamųjų dalių ir barų, kuriuose ji veikia, todėl yra natūralu, jog turimi resursai, finansiniai pajėgumai bei prekyba yra naudojama įgyvendinant ne tik nacionalinius tikslus, tačiau ir interesus už šalies ribų. Nuo 1970-ųjų ekonominių priemonių, kaip užsienio politikos instrumento, populiarumas išaugo: 1979 m. įšaldyti Irano finansiniai rezervai dėl užimtos Jungtinių Valstijų (toliau – JAV) ambasados; 1980 m. JAV grūdų embargas SSRS dėl sovietų invazijos į Afganistaną; 1986 m. JAV pritaikė Libijai eksporto ribojimus ir t.t.¹⁵. Išaugęs ekonominių priemonių – embargų, tikslinių eksporto ir prekybos ribojimų – naudojimas paskatino akademinę bendruomenę atkreipti dėmesį į jų veiksmingumą siekiant paveikti valstybių, prieš kurias šios priemonės taikomos, užsienio ir vidaus politiką. To meto akademiniai darbai kvestionavo ekonominių priemonių veiksmingumą ir buvo gan kritiškai jų gebėjimui paveikti kitų valstybių politiką¹⁶.

David A. Baldwin, reguodamas į tuo metu vyravusį naratyvą, jog ekonominiai ribojimai neveikia ir neatneša norimų rezultatų, išleido veikalą, kuriame pristatė ekonominės užsienio politikos priemonių (angl. *economic statecraft*) teoriją¹⁷. D. A. Baldwin pradeda teiginiu, jog bendrai užsienio politika ir jos veikla yra orientuota į tikslą, siekį ar rezultatą¹⁸, todėl toliau savo teoriją grindžia moderniaja socialinės galios literatūra. Remdamasis minėtais darbais, jis teigia, kad politikos priemonių (angl. *statecraft*) analizė yra paremta instrumentų, kuriais sprendimų priėmėjai atlieka galios aktus, t.y. bando paveikti kitus veikėjus daryti tai ko nori patys, tyrimu¹⁹. D. A. Baldwin pristato bazinius konceptus ir analitinius įrankius padedančius tinkamai tirti ekonominės užsienio politikos priemonių naudą²⁰. Ekonominės užsienio politikos priemonių koncepto pagrindą sudaro trys baziniai komponentai: 1) ekonominės politikos instrumentas/-ai skirtas/-i atlikti įtakos aktą; 2) subjektas (tarptautinis veikėjas), prieš kurį yra nukreipti įtakos instrumentai; ir 3) siekiamas subjekto elgesys²¹. Ekonominės užsienio politikos instrumentai, kuriais galima paveikti valstybę-taikinį, gali būti skirstomi į dvi kategorijas: neigiamas ir teigiamas sankcijas. Neigiamų sankcijų kategorijai yra

¹⁵ Lenway, Stefanie Ann. Review of *Between War and Commerce: Economic Sanctions as a Tool of Statecraft*, by David A. Baldwin, Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey Schott, and Kimberly Ann Elliott. *International Organization* 42, no. 2 (1988): 397–398, <http://www.jstor.org/stable/2706681>.

¹⁶ *Ibid*, 399.

¹⁷ *Ibid*.

¹⁸ David A. Baldwin, *Economic Statecraft: New Edition* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2020), 14–15.

¹⁹ *Ibid*, 7.

²⁰ *Ibid*, 18.

²¹ *Ibid*, 31–32.

prisikiriami prekybos (embargai, boikotai, manipuliavimas tarifais, įtraukimas į juodąjį sąrašą, kvotos, licencijų neišdavimas, dempingavimas) ir kapitalo (turto išaldymas, eksporto ir importo kontrolė, paramos suspendavimas, apmokestinimas) ribojimai arba grasinimas panaudoti įvardintas priemones²². Teigiamomis sankcijomis yra įvardinamas prekybos skatinimas (tarifų mažinimas, prioritetinio statuso prieš kitas šalis suteikimas, eksporto ir importo subsidijavimas) ir kapitalo suteikimas (paramos skyrimas ar investicinės garantijos, paskatos privačiam kapitaliui, eksporto ir importo skatinimas, mokestinės lengvatos) arba pažadai šias priemones įgyvendinti²³. Svarbu pažymėti, jog ekonominės užsienio politikos priemonės dažnu atveju yra pasitelkiamos dėl realios ekonominės vertės, nuo kurios ir priklauso instrumento veiksmingumas²⁴. Jeigu valstybė, kuriai yra pritaikomos sankcijos (embargas), yra priklausoma nuo sankcijas taikančios valstybės prekių ar resursų, tikėtina, jog ribojamosios ekonominės priemonės bus efektyvios vien dėl faktinės ekonominės žalos. Vis dėlto, D. A. Baldwin atkreipia dėmesį, jog ekonominės užsienio politikos priemonės gali būti efektyvios ne dėl jų realaus ekonominio poveikio, kuris gali būti minimalus, tačiau dėl sankcijas pritaikiusios valstybės ketinimų ir siunčiamo signalo²⁵. Pritaikytas embargas gali sukelti gėdą, izoliacijos jausmą, pastumėti imtis radikalių priemonių arba permąstyti priimtus politinius sprendimus, kitaip tariant, ekonominės sankcijos gali turėti diplomatinį, psichologinį, politinį, karinį ar kitokį efektą nepaisant to, jog realus ekonominis poveikis, yra ignoruotinas²⁶. Galima teigti, jog D. A. Baldwin ekonominės užsienio politikos priemonių teorija suponuoja, jog valstybė siekdama įgyvendinti savo užsienio politikos tikslus, naudoja ekonomines priemones paveikti kitą valstybę taip, jog pastarosios politiniai sprendimai, pozicija ar elgesys atitiktų pirmosios valstybės interesus ir užsienio politikos siekius, nepriklausomai nuo taikomų priemonių realios ekonominės vertės.

Ekonominės užsienio politikos priemonės – prekybos ir finansinių srautų kontrolė ar manipuliavimas stengiantis pasiekti užsienio politikos tikslų – yra naudojamos visų pasaulio valstybių, todėl Kinija nėra išimtis. Pekinas dažnai naudoja ekonominius instrumentus sąveikaujant su valstybėmis bei formuojant atitinkamą santykį su jomis, todėl galima teigti, jog egzistuoja ekonominės užsienio politikos forma su kiniškomis ypatybėmis. Shaun Breslin ir Helen E. S. Nesadurai analizuodami kinišką ekonominės užsienio politikos priemonių modelį pastebi iš to kylančią problemą – ar ekonominės priemonės gali būti laikomos ekonominės užsienio politikos dalimi jeigu nėra aišku ar už šių veiksmų slypi valstybė ir jos strateginiai interesai²⁷? Tiriant Kinijos veiksmus, priežastinis ryšys tarp Pekino ketinimų ir veiksmų, kurie potencialiai gali būti atliekami

²² *Ibid.*, 40-42.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, 24-25.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ *Ibid.* 62-66

²⁷ Shaun Breslin ir Helen E. S. Nesadurai. "Economic Statecraft, Geoeconomics and Regional Political Economies." *The Pacific Review*, 36 (5), (2023): 927–48, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09512748.2023.2200030>

dėl strateginės naudos ar nacionalinių tikslų įgyvendinimo, yra dažniausiai nuspėjami nei nustatomi ir pagrindžiami²⁸. Toks teiginys kyla iš kelių faktorių. Pirmiausia, Kinijos valdžios aparatas turi galimybes ir kontrolę skatinti nacionalines kompanijas plėstis į užsienio rinkas, tačiau tokią plėtrą gali efektyviai ir užkardyti²⁹. Kinijos privataus kapitalo įmonės gali šiuo metu veikti siekdamos komercinių tikslų, tačiau Pekinui išreiškus politinę valią ateityje, minėtos kompanijos gali būti priverstos perorientuoti savo komercinę veiklą ir siekti nacionalinių tikslų. Antra, daugybė Kinijos valstybinių kompanijų ir privačių verslų, kitaip nei jų atitikmenys kitose valstybėse, priklausomai nuo politinio konteksto ir aplinkybių, gali būti paprašyti arba pajungti Kinijos interesų įgyvendinimui³⁰. Trečia, Kinijos bendrovės šiuo metu gali vykdyti įprastą komercinę veiklą siekiant verslui būdingų tikslų – tapti efektyvesnėmis ir konkurencingesnėmis, sukaupti daugiau kapitalo bei generuoti didesnius pelnus, – tačiau tokie verslo subjektai ilgainiui, dėl savo dydžio, gali daryti įtaką regioniniams ar globaliems procesams taip savaiame tampant įrankiais Kinijos nacionalinių interesų įgyvendinimui³¹. S. Breslin ir H. E. S. Nesadurai teigia, jog norint nustatyti ar nevalstybinio veikėjo (verslo subjekto) veiksmai yra ekonominės užsienio politikos priemonių dalis būtina aiškiai identifikuoti valstybinius ar politinius motyvus³². Ekonominius veiksmus yra itin sudėtinga priskirti ekonominėms užsienio politikos priemonėms, jeigu juos vykdo nevalstybinis veikėjas. Tačiau jeigu egzistuoja prielaida, jog Kinija gali turėti strateginės naudos dėl Kinijos kompanijos vykdomų veiksmų, tada tokie veiksmai gali būti laikomi minėtų strateginių tikslų įrodymas. Taip yra todėl, jog Kinijos strateginiai interesai gali aiškiai atsiskleisti tik ateityje, o ne tuo metu, kai Kinijos valdžios institucijos nusprendžia įsitraukti į Kinijos verslo subjekto įprastą veiklą siekiant politinių tikslų³³.

Kinijos politinio elito palankų požiūrį į ekonominės užsienio politikos priemonių naudojimą, siekiant sėkmingai realizuoti užsibrėžtus užsienio politikos tikslus, pastebi ir James Reilly. Pasak jo, tarp Kinijos sprendimų priėmėjų ir ekspertų vyrauja keli svarbūs įsitikinimai, kurie ir lemia aktyvų ekonominės užsienio politikos priemonių naudojimą. Pirma, tai jog ekonominiai resursai gali būti naudojami kaip strateginiai svertai ir garantijos; antra, kad ekonominės užsienio politikos priemonės gali būti naudingos ir Kinijai, ir valstybei, prieš kurią yra naudojamos; trečia, Kinijos komunistų partija gali ir turi pasitelkti verslo subjektus Pekino užsienio politikos įgyvendinimui³⁴. Itin svarbu išskirti būtent trečiąjį teiginį kalbant apie Kinijos ekonomines užsienio politikos priemones. J. Reilly pažymi faktą, jog Kinijai šiuo metu sudėtinga daryti įtaką karinėmis

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*

³⁴ James Reilly, *Orchestration: China's Economic Statecraft Across Asia and Europe* (New York, Oxford University Press, 2021), 2-36.

priemonėmis, todėl finansiniai instrumentai yra puiki alternatyva³⁵. Kinijos komunistų partijos dydis, įtaka ir vadovaujančiųjų pozicijų kontrolė ne tik valstybinėse institucijose ir įmonėse, bet ir privačių kompanijų valdybose, sukuria veiksmingą ir patogią struktūrą, kuri yra pajėgi kontroliuoti ir manipuliuoti ekonominiais resursais ir priemonėmis siekiant užsienio politikos tikslų³⁶. Pekinas aktyviai naudojo ekonominės užsienio politikos instrumentus – prekybą, paramą ir investicijas – siekdamas savo politikos tikslų įgyvendinimo Europoje, tačiau tai neatnešė trokštamų „vaisių“ ir net sukūrė neigiamų efektų. Aktyvus ir gausus ekonominių priemonių naudojimas pastumdėjo europiečius atsargiai vertinti Kinijos ekonominius ryšius ir įtaką bei pastebimai sumažinimo Europos piliečių pasitikėjimą Pekinu³⁷. Šalia to, Pekinui nepavyko pastumėti senojo žemyno valstybių panaikinti ES ginklų embargo, taikomo Kinijai nuo 1989 metų, bei užsitikrinti ES paramos suteikiant Kinijai laisvos rinkos ekonomikos statusą PPO³⁸.

Kinija pasitelkdama su Kinijos komunistų partija susijusius tarpininkus stengiasi įsitraukti į kitų šalių vidaus procesus ir taip susikurti palankesnes sąlygas tarpvalstybiniams santykiams su Pekinu. Audrye Wong pastebi, jog glaudūs prekybos santykiai su Kinija suformuoja šalies-partnerės viduje interesų grupes, kurios gauna naudą iš ekonominių ryšių su Pekinu, todėl jos yra linkusios agituoti už draugiškus ir stabilius santykius su šia Azijos valstybe³⁹. Literatūra, analizuojanti ekonominių užsienio politikos priemonių pritaikymą siekiant užsienio politikos tikslų, daugiausiai dėmesio skiria sankcijų (neigiamų ekonominių priemonių) naudojimui, tačiau kiniškam modeliui yra būdingos ir teigiamos ekonominės paskatos⁴⁰. Minėtos ekonominės paskatos sukuria „įtakos efektą“ (angl. *influence effect*), t.y. suformuoja ekonominių interesų turinčią „komercinę penktąją koloną“, kuri stengiasi išnaudoti savo įtaką tam, jog santykiai su valstybe taikančia teigiamas arba neigiamas ekonomines priemones, taptų „draugiškesni“⁴¹. Interesų grupių, kurios pasisako už glaudesnius santykius su Kinija, vykdomus aktyvius veiksmus Audrye Wong įvardina, kaip ekonominės tarpusavio priklausomybės amortizacijos efektą (angl. *buffering effects of economic interdependence*). Vis dėlto, šis efektas neveikia arba jo veiksmingumas ženkliai sumažėja, kai valstybė, kurioje yra susiformavusios interesų grupės, gaunančios naudą iš ekonominių santykių su Pekinu, patiria pačios Kinijos ekonominę prievartą. Tarpusavio ekonominės priklausomybės amortizacijos efektas buvo pastebimas Australijoje, kai verslo bendruomenė gan aktyviai skatino

³⁵ *Ibid.*, 162-173.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Audrye Wong, “Peddling or Persuading: China’s Economic Statecraft in Australia” *Journal of East Asian Studies*, 21 (2), (2021): 283–304, <https://doi.org/10.1017/jea.2021.19>.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

Kanberą deeskaluoti ir normalizuoti santykius su Pekinu, tačiau 2020 m. atsinaujinusi Kinijos ekonominė prievarta neigiamai paveikė ne tik politinės, bet ir verslo bendruomenės požiūrį į Kiniją⁴².

Ekonominės sankcijos ir ekonominė prievarta yra svarbi ekonominės užsienio politikos priemonių dalis, nes šie tarptautinių santykių instrumentai yra taikomi vadovaujantis tuo pačiu principu – sukurti spaudimą (kylantį iš neigiamų sankcijų) valstybei-taikiniui, kad pastaroji dėl patiriamo išorinio ekonominio spaudimo pakoreguotų arba visiškai pakeistų savo elgesį ir politinius sprendimus pagal sankcijas taikančios valstybės interesus. Įvertinus šių priemonių panašumą, į šio darbo literatūros analizę taip pat bus įtraukti tarptautines sankcijas ir ekonominės prievartos atvejus, jų problematiką ir efektyvumą analizuojantys akademinės literatūros darbai.

Ekonominės sankcijos sukuria vidinius ekonominius sunkumus, kurie spaudžia šalies sprendimų priėmėjus imtis nacionalinės ir užsienio politikos korekcijų, jog ekonominiai ribojimai būtų pašalinti. Šiuos teiginius papildė Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott ir Barbara Oegg, kurie sankcijas įvardina kaip tarptautinės diplomatijos įrankį, skirtą priversti valstybę, kuriai yra pritaikomos ekonominės sankcijos, atitinkamai pakeisti savo politinį elgesį⁴³. Dažniausiai, sankcijų, kaip ribojamųjų ekonominių priemonių, taikymas parodo, jog šalis, kuri priėmė sprendimą taikyti sankcijas kitai valstybei, nori kištis į sankcionuojamos valstybės vidaus ir užsienio politiką bei sprendimų priėmimo procesus, tačiau šiam tikslui nėra pasiryžusi naudoti karinę jėgą⁴⁴. Sankcijos yra instrumentas, kuriuo yra siekiama paveikti suverenios valstybės politinį procesą taip, jog jis atitiktų sankcijas taikančios pusės interesus. Be to, pažymėtina, jog sankcijos yra mažiau rizikingas ir nedidelių kaštų reikalaujantis (priklausomai nuo tarpusavio ekonominių ryšių apimties) politinis įrankis, skirtas paveikti kitą valstybinį subjektą, lyginant su karinės jėgos panaudojimu tiems patiems tikslams pasiekti.

Daniel W. Drezner ekonominę prievartą įvardina kaip agresijos aktą, kurį atlieka valstybė ar valstybių koalicija norinti suardyti įprastą ekonominį bendradarbiavimą su pasirinkta šalimi, nebent pastaroji sutinka priimti primestus politinius reikalavimus⁴⁵. Valstybė, kuri tampa ekonominių sankcijų taikiniu, priklausomai nuo jos ekonominių pajėgumų, politinių ir diplomatinių resursų, yra priversta reaguoti į sankcijomis grasinančios valstybės politinius reikalavimus, todėl ši politinė sąveika tarp valstybių primena „kamuoliuko mušinėjimą“ tarpusavyje arba, esant sankcijas taikančių šalių koalicijai, – tarp šalių grupės ir valstybės, kuriai yra grasinama sankcijų pritaikymu. Ekonominę prievartą galima apibūdinti ganėtinai paprastu modeliu. Valstybė, reaguodama į kito tarptautinio subjekto politikos procesą ar jau priimtą sprendimą, kuris kertasi su jos nacionaliniais ar užsienio

⁴² *Ibid.*

⁴³ Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott ir Barbara Oegg, *Economic Sanctions Reconsidered* (Washington DC, Peterson Institute for International Economics, 2007), 5-6.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Daniel W. Drezner, “The Hidden Hand of Economic Coercion.” *International Organization* 57, nr. 3 (2003): 643–644, <http://www.jstor.org/stable/3594840>.

politikos interesais, gali rinktis iš dviejų variantų: nereaguoti, išlaikant *status quo* arba grasinti ekonominėmis sankcijomis⁴⁶. Sankcijas taikančiai valstybei nusprendus grasinti ekonomiais ribojimais, šalis, kuriai yra grasinama, turi atsiriboti nuo anksčiau priimto savo politikos sprendimo (priimti sankcionuojančio politinę valią), kuris paskatino kitą valstybę imtis ekonominės prievartos arba laikytis toliau savo politinės linijos (atmesti sankcionuojančio politinę valią), nepaisant ekonominių pasėkmių⁴⁷. Valstybei, kuriai yra grasinama sankcijomis, pasirinkus antrą variantą, sankcionuojanti šalis gali atsitraukti ir susitaikyti, jog nepavyks paveikti kitos šalies politinio proceso arba įgyvendinti ekonomines sankcijas, kuriomis buvo grasinama anksčiau, taip bandant paveikti kitos šalies sprendimus⁴⁸. D. W. Drezner darbas ir jame aptartas ekonominių ribojimų veikimo modelis parodo, jog vertinant ekonominės prievartos instrumentų efektyvumą itin aktualu analizuoti ne tik tuos atvejus, kai valstybės po oficialių pareiškimų apriboja tarptautinę prekybą, stabdo investicinius projektus bei nutraukia ekonominių bendradarbiavimą su šalies kompanijomis, tačiau ir tuos empirinius pavyzdžius, kai šalys, kurioms yra grasinama sankcijomis, pakeičia savo politiką, kad išvengtų ekonominių nemalonumų. Tokie atvejai yra sėkmingai suveikusios ekonominės prievartos pavyzdžiai, todėl svarbu atsižvelgti ir į juos, nes tai gali daryti reiškingą įtaką vertinant ekonominės prievartos kaip politinės strategijos, efektyvumą ir veiksmingumą.

Išaugęs ekonominių priemonių – sankcijų ir ekonominės prievartos – naudojimas tarpvalstybiniuose santykiuose pastumėję akademinę bendruomenę atkreipti dėmesį į tokių instrumentų pasiteisinimą ir efektyvumą. Pirmiausia, sankcijų efektyvumą tiriančiuose darbuose labai dažnai atkreipiamas dėmesys į tai kas yra „efektyvus“ ir „sėkmingas“⁴⁹ sankcijų panaudojimas⁵⁰. Tai yra itin svarbu, nes „efektyvumo“ sąvokos apibrėžimas analizuojant ekonominių sankcijų ar prievartos atvejus gali turėti didelę įtaką interpretuojant tyrimo rezultatus ir vertinant politinių sprendimų veiksmingumą. Kadangi šis darbas analizuos Kinijos ekonominę prievartą, „efektyvumo“ sąvokai apibrėžti tolimesnėje tyrimo eigoje taip pat bus skirtas dėmesys.

Dursun Peksen apžvelgdamas sankcijų veiksmingumą tiriančią literatūrą išskyrė penkis kriterijus, kurių išpildymas gali lemti sėkmingą ribojančių ekonominių priemonių rezultatą. Esminiai kriterijai yra: 1) sankcijos dažniau pasiekia norimą rezultatą, kai yra taikomos tarptautinių organizacijų ir daugiašalių koalicijų; 2) sankcijos yra veiksmingesnės, jeigu padaro reiškingą ekonominę žalą sankcionuojamai valstybei; 3) sankcijos yra efektyvesnės prieš „draugus“ nei „priešus“; 4) sankcijos yra efektyvesnės siekiant nuosaikesnių (politinių kalinių išlaisvinimas) nei

⁴⁶ *Ibid.*, 645-646.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Tadeáš Pala, „The Effectiveness of Economic Sanctions: A Literature Review“ *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 14. 239-259, doi:10.2478/nispa-2021-0009

⁵⁰ Dursun Peksen, „When Do Imposed Economic Sanctions Work? A Critical Review of the Sanctions Effectiveness Literature“ *Defence and Peace Economics*, 30 (6), (2019): 635–47, doi:10.1080/10242694.2019.1625250.

ambicingų politinių tikslų (režimo pokytis, karinis suvaržymas); 5) sankcijos yra efektyvesnės prieš demokratinis režimus nei prieš autokratinis⁵¹. Tadeaš Pala, tirdamas sankcijų efektyvumą, išvelgia papildomus veiksnius, kurie lemia didesnę tikimybę, jog sankcijos atneš siekiamus rezultatus: 1) ekonominius ribojimus taikanti valstybė yra ekonomiškai pajėgesnė už valstybę-taikinį arba geopolitiniu atžvilgiu yra supervalstybė; 2) antrinių sankcijų pritaikymas; 3) sankcijų poveikis sankcionuojamos valstybės populiacijai; ir 4) ekonominių ribojimų efektas valstybės, kuri įvedė sankcijas, gyventojams⁵². Be jau įvardintų veiksnių, pritaikytų sankcijų efektyvumui įtaką gali turėti konflikto svarba sankcionuotai valstybei ir įvestų sankcijų trukmė. Konflikto svarbos veiksnys leidžia daryti prielaidą, jog kuo svarbesnis politinis klausimas ar sprendimas valstybei-taikytojai ir valstybei-taikiniui, dėl kurios buvo pritaikytos sankcijos, tuo mažesnis šansas, kad sankcijos suveiks, nes tai reikštų vienos ar kitos pusės pralaimėjimą prieš vidinę auditoriją ar tarptautiniu lygmeniu⁵³. Sankcijų trukmės veiksnys reiškia, jog kuo ilgiau yra taikomos ribojamosios priemonės, tuo didesnę žalą jos padaro, nes ekonominiai nuostoliai kaupiasi⁵⁴. Vis dėlto, reikia įsivertinti ir tai, jog ilgai sankcionuota valstybė priešindamasi taikomoms priemonėms sugeba adaptuotis ir prisitaikyti, kas ženkliai kerta per sankcijų efektyvumą ir jų generuojamą ekonominį spaudimą⁵⁵.

Ekonominis spaudimas arba prievarta dažniausiai yra taikoma didelių ir tarptautinėje arenoje aktyviai veikiančių valstybių, kurios ekonomiškai yra stiprios, užima reikšmingą vietą tarptautinėje prekyboje ir veikia individualiai arba kartu su kitomis bendramintėmis šalimis, o jų taikiniai tampa mažesnės ir objektyviai silpnesnės valstybės⁵⁶. Murray Scot Tanner savo straipsnyje išskiria keturis tikslus, kurių siekia sankcijas inicijuojanti valstybė: pirmiausia, yra siekiama sankcionuojamą valstybę sulaikyti arba pilnai sustabdyti nuo sprendimų, kurie fundamentaliai pažeistų sankcijas taikančios valstybės vykdomą politiką ar interesus; antra, bandoma paveikti sankcionuojamos šalies vyriausybę ar įstatymų leidėjus per augantį visuomenės nepasitenkinimą dėl patiriamų neigiamų ekonominių efektų; trečia, išprovokuoti esamo režimo ar sprendimų priėmėjų pasikeitimą, taip įgalinant politinių jėgų, kurios yra parankios sankcionuojančiai valstybei, atėjimą į politines struktūras; ir galiausiai, sankcijas taikančiai valstybei pademonstruoti savo ryžtą trečiosioms šalims bausti politiškai „nepaklusnias“ valstybes⁵⁷. Kinija dėl savo ekonominio dydžio ir svarbos pasaulinėje rinkoje atitinka anksčiau minėtus parametrus bei dažnai išnaudoja savo ekonominę įtaką tam, jog

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Pala, 246-248.

⁵³ Susanne Oxenstierna ir Per Olsson, „The economic sanctions against Russia: Impact and prospects of success“. FOI Research-report series (2015), 23-27,

https://www.researchgate.net/publication/281619387_The_economic_sanctions_against_Russia.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Murray Scot Tanner, „Economic Coercion: Factors Affecting Success and Failure.“ *In Chinese Economic Coercion Against Taiwan: A Tricky Weapon to Use*, 1 leid., 11-32 RAND Corporation, 2007.

<http://www.jstor.org/stable/10.7249/mg507osd.10>.

⁵⁷ *Ibid.*, 12.

išlaikytų kitų valstybių pritarimą Pekino užsienio politikos pagrindiniams principams. M. S. Tanner pastebi, jog ekonominės prievartos naudojimo sėkmingumas ir efektyvumas priklauso nuo sankcionuojamos valstybės gebėjimo gauti pagalbą iš tarptautinių partnerių, kas drastiškai gali sumažinti taikomų sankcijų poveikį⁵⁸. Kita vertus, taikomų sankcijų poveikis gali būti ženkliai didesnis, kai sankcionuojama valstybė yra izoliuojama diplomatiškai ir politiškai – atšaukiamas diplomatinis pripažinimas, blokuojama narystė tarptautinėse organizacijose, apsunkinamas bendradarbiavimas su kitomis šalimis⁵⁹. Ekonominė prievarta bandoma izoliuoti ir paveikti valstybės vidinius procesus bei sukurti socioekonominius sunkumus, kurie neigiamai paveiktų sankcionuojamos valstybės politinį ir institucinį stabilumą bei visuomenę.

Akademinė literatūra, kuri tiria Pekino ekonominės prievartos veiksmingumą ir naudingumą, suponuoja, jog Kinijos ekonominės prievartos veiksmai nepasižymi veiksmingumu ir dažnu atveju nepasiekia politinių tikslų⁶⁰. Atsižvelgiant į šią tendenciją kyla klausimas, kodėl Kinija toliau renkasi naudoti ekonominę prievartą. Matthew Reynolds ir Matthew P. Goodman nuomone, ekonominė prievarta siunčia signalą šalims, kurios palaiko artimus prekybinius ir finansinius ryšius su Kinija, bei indikuoja, jog Pekinas yra pasiruošęs ryžtingai ginti savo interesus⁶¹. Iš esmės tai veikia kaip priemonė skirta Kinijos partneriams, turintiems verslo ryšių ir interesų Azijos ekonominės galiūnės rinkoje, atitinkamai pakoreguoti savo užsienio politiką, jog pastaroji nesikirstų su ir atitiktų Pekino politinį kursą. Dar viena iš paskatų naudoti ekonominę prievartą yra Kinijos nacionalinio identiteto ir savo šalies rolės suvokimas globaliame pasaulyje. Kinijai yra būdingas „didžiosios valstybės“ mentalitetas, kuriuo vadovaudamasis Pekinas visada privalo reaguoti į jam metamus užsienio politikos iššūkius, ypač jeigu jeigu jie yra inicijuoti mažesnės ir silpnesnės valstybės⁶². Vis dėlto, yra reikšmingų atvejų, kai valstybės, nepaisydamos Kinijos ekonominės prievartos, nekeičia savo politinių sprendimų ir toliau juos įgyvendina: Australija, nepaisydama Pekino ekonominių priemonių, uždraudė kinišką įrangą naudoti šalies 5G tinkle, pasisakė už Covid-19 kilmės nustatymo tyrimo inicijavimą, prisijungė prie karinės sąjungos AUKUS; Kanada taip pat uždraudė Kinijoje pagamintų komponentų naudojimą savo 5G tinkle⁶³.

Mažą Pekino ekonominės prievartos efektyvumą pastebi ir kiti akademikai. James Laurenceson, Michael Zhou ir Thomas Pantle analizuodami Kinijos ekonominę politiką ir veiksmus nutaikytus prieš Australiją nuo 2017, nustatė, jog taikyti ekonominės prievartos instrumentai (pritaikyti tarifai australiškiems miežiams, australiškos jautienos importo ribojimas dėl kokybės standartų neatitikimo, ilgos

⁵⁸ *Ibid.*, 31

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Matthew Reynolds ir Matthew P. Goodman, “Economic Coercion with Chinese Characteristics.” *Deny, Deflect, Deter: Countering China’s Economic Coercion*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2023, 23-24. <http://www.jstor.org/stable/resrep48483.5>.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

muitinės procedūros tikrinant australiško vyno siuntas, australiškos anglies importo uždraudimas ir kiti panašaus pobūdžio incidentai) nesukūrė pakankamo ekonominio ir politinio spaudimo Kanberai, jog pastaroji pakeistų savo politines pozicijas ir atitiktų Pekino interesus⁶⁴. Prekybos ribojimai visada paveikia importuotoją ir eksportuotoją, todėl ekonominė prievarta yra sudėtinga tarp didelių prekybos partnerių. Kinija nesugebėjo sukurti reikšmingo spaudimo arba negalėjo neigiamai paveikti Australijai ekonomiškai ir strategiškai svarbių sričių, nes Pekino priemonių sukeltus ekonominius nuostolius būtų patyrusios ir Kinijos įmonės⁶⁵.

ES, JAV ir Jungtinė Karalystė (toliau – JK) taikydamos ekonomines sankcijas dažnai kooperuojasi ir taiko panašias arba net vienodas ekonominio ribojimo priemones, taip suburdamos šalių koaliciją, kuri leidžia efektyviai (nepaisant Rusijos sankcijų konteksto) sankcionuojamą valstybę izoliuoti diplomatinėse ir ekonominėse srityse. Tuo tarpu, Kinijos ekonominės prievartos specifika yra kitokia. Viena iš Kinijos ekonominės prievartos apraiškų yra skolos spąstų strategija, kuri yra lydima neskaidrių procesų ir slaptų susitarimų, kurie dažniausiai yra nuslepiami nuo visuomenės⁶⁶. Autokratinė Kinija dažnai investuoja į ekonomiškai silpnesnes valstybes ir jų sektorius, kurie objektyviai nėra pelningi arba suteikia mažą naudą vietinei populiacijai, taip sustiprinant Pekino politinę įtaką ir asimetrinį ekonominį pranašumą⁶⁷. Richard Herr ir David Brewster analizuodami Kinijos ekonominės prievartos apraiškas Indijos ir Ramiojo vandenyno regionuose, išskiria du bruožus, kurie yra būdingi kinų ekonominei prievartai: pirmiausia, Pekinas visada atkakliai neigia naudojantis ekonominius instrumentus kaip svertą pasiekti politinių tikslų, ir antra, valstybės retai pasiryžta identifikuoti prieš juos naudotą ekonominę prievartą ir pasirenka ginti priimtus sprendimus, kurie galimai yra žalingi jų pačių politikos procesams ir nacionaliniams interesams⁶⁸. Vakarų valstybių taikomos ekonominės prievartos priemonės, tarptautinės sankcijos, yra anonuojamos viešai ir iš anksto, o apie jų pritaikymą oficialiai paskelbia atitinkamos institucijos (JAV – Užsienio aktyvų kontrolės biuras, JK – Finansinių sankcijų įgyvendimo biuras ir t.t.). Kinijos ekonominės prievartos taikymui yra būdingas neskaidrumas ir slaptumas, o be to, kinų pareigūnai yra ryžtingai pasirengę tokiais savo veiksmus neigti tarptautinius mastu („Vilkų karių“ diplomatija).

Viena garsiausių ir plačiai analizuotų Kinijos ekonominės prievartos apraiškų buvo 2017 m. prasidėję Kinijos ekonominiai veiksmai prieš Pietų Korėją, kai pastaroji nusprendė savo teritorijoje įrengti JAV raketų sistemas THAAD (angl. *Thermal High Altitude Area Defense*). Darren J. Lim ir Victor A. Ferguson, analizuodami Pietų Korėjos atvejį, ekonominę prievartą įvardino kaip neformalias sankcijas, nes

⁶⁴ James Laurenceson, Michael Zhou, Thomas Pantle, “Interrogating Chinese Economic Coercion: The Australian Experience since 2017” *Security Challenges*, 16 (4) (2020): 19–21. <https://www.jstor.org/stable/26976255>.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Richard Herr ir David Brewster, “Understanding Economic Coercion.” *Economic Coercion in Indo-Pacific Island States: Building Resilience*. Australian Strategic Policy Institute, 2021, 12. <http://www.jstor.org/stable/resrep35546.5>.

⁶⁷ *Ibid.*, 14.

⁶⁸ *Ibid.*, 13.

Kinijos vykdyti veiksmai, kurie paveikė dvišalę prekybą ir turizmą nebuvo oficialiai anonsuoti ar kitaip oficialiai deklaruoti Kinijos pareigūnų ir institucijų⁶⁹. Neformalių sankcijų taikymas yra parankus tuo, jog tokios priemonės sumažina teisinės atsakomybės riziką; leidžia išvengti diplomatinės žalos; nesuveikus neformalioms sankcijoms, jas taikanti vyriausybė gali lengviau atsiraukti nepatiriant politinės žalos dėl nesėkmės; o galiausiai tai apsunkena sankcionuojamai valstybei galimybes sureaguoti laiku bei priimti efektyvias atsakomasias priemones⁷⁰. Ribojamųjų priemonių taikymo slaptumas yra viena iš pagrindinių priešasčių, kuri apsunkena ekonominės prievartos efektyvumo tyrimus⁷¹. Vis dėlto, Kinijos veiksnu nutaikytų prieš Pietų Korėją sėkmingumą yra sunku nustatyti, nes Seulas savo teritorijoje įrengė minėtas raketų sistemas⁷², tačiau dvišalių santykių normalizavimo metu Pekinas gavo Pietų Korėjos „Trijų ne“ (angl. *Three nos*) pažadą susijusį su tolimesne strategine ir karine šalies plėtra, kuris atliepė Kinijos pareigūnų politinius lūkesčius.

Literatūros apžvalgoje aptarti tyrimai detaliau supažindino su ekonominės užsienio politikos priemonių, sankcijų ir prievartos konceptais, jų efektyvumu ir sėkmingo veikimo sąlygomis bei kaip šiuos konceptus išnaudoja Kinija savo užsienio politikoje. Ekonominės užsienio politikos priemonių teorija teigia, jog valstybės siekdamos savo užsienio politikos tikslų įgyvendinimo naudojami ekonominiai instrumentais bandydamos paveikti kitas šalis. Dėl pastaraisiais dešimtmečiais ženkliai išaugusios Kinijos ekonomikos ir plataus kiniško kapitalo paplitimo visame pasaulyje Pekinas ekonomines užsienio politikos priemones mato, kaip validžią ir efektyvią strategiją, siekiant nacionalinių tikslų ir užsienio politikos ambicijų įgyvendinimo. Kinijos tapimas vienu svarbiausių tarptautinės prekybos partnerių ir įsitvirtinimas globaliose tiekimo grandinėse leido Pekinui sukurti strategiškai naudingus prekybos disbalansus ir asimetrijas su daugybe besivystančių ir pažangių pasaulio valstybių. Šie ekonominiai instrumentai Kinijos lyderių gali būti pasitelkti kaip politiniai svertai ar įrankiai ekonominiam spaudimui daryti, todėl pastaruoju metu Kinija vis dažniau pasitelkia ekonominę prievartą kaip priemonę bausti Azijos ir Europos valstybes, kurių politika pažeidžia Pekino politines linijas.

2. Teorija ir tyrimo dizainas

Šiame darbe bus naudojama Jean-Marc F. Blanchard ir Norrin M. Ripsman papildyta ekonominės užsienio politikos priemonių teorija ir autorių sukurtas sąlyginis modelis. J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman egzistuojančioje ekonominės užsienio politikos priemonių literatūroje pastebi tris trūkumus. Pirma, nepaisant D. A. Baldwin ekonominės užsienio politikos teorinių prielaidų – jog

⁶⁹ Darren J. Lim ir Victor A. Ferguson, „Informal economic sanctions: the political economy of Chinese coercion during the THAAD dispute“ *Review of International Political Economy*, 29 (5), (2022), <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2021.1918746>.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Scott L. Kastner ir Margaret M. Pearson, „Exploring the Parameters of China’s Economic Influence.“ *Studies in Comparative International Development* 56, (2021), 18–44, <https://doi.org/10.1007/s12116-021-09318-9>.

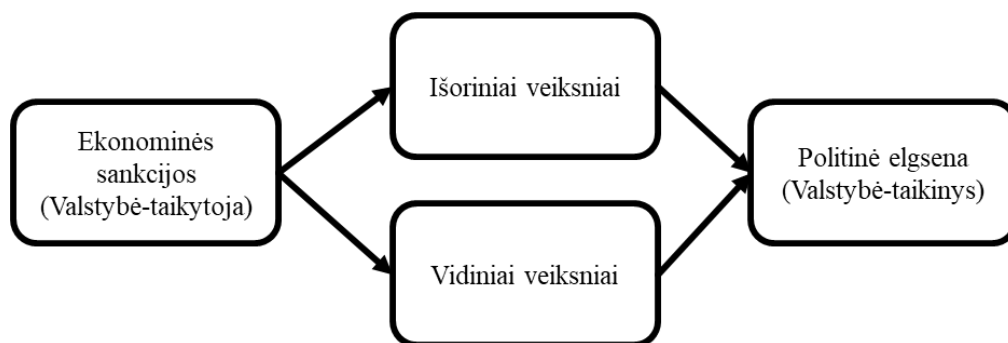
⁷² David Uren, “The Effectiveness Of Economic Coercion” *Economic Coercion: Boycotts and Sanctions—Preferred Weapons of War*. Australian Strategic Policy Institute, 2020, <http://www.jstor.org/stable/resrep26896.8>.

valstybės ekonominius instrumentus (teigiamus ir neigiamus) išnaudoja užsienio politikos tikslų įgyvendinimui⁷³ – ir Albert Hirschman teiginio, jog ekonominės paskatos sukuria terpę ekonominių sankcijų taikymui ateityje, ekonominės paskatos ir sankcijos yra literatūroje traktuojamos kaip analitiškai atskirtos⁷⁴. Antra, akademinėse diskusijose, vertinančiose ekonominių sankcijų ir paskatų efektyvumą, skiriamas mažas dėmesys tokiems klausimams kaip „kada?“ ir „kokiomis sąlygomis?“ ekonominės užsienio politikos priemonės gali pasiekti numatytų tikslų⁷⁵. Trečia, vertinant ekonominių priemonių veiksmingumą koncentruojamasi tik į išorinius veiksnius, taip nuvertinant vidinius faktorius, kurie gali būti analitiškai reikšmingi vertinant ekonominių instrumentų efektyvumą⁷⁶.

Atliepdami ekonominės užsienio politikos priemonių teorijos literatūros spragas, J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman pristatė sąlyginį modelį, kuris į sprendimų priėmėjų politinio elgesio analizę, ekonominių sankcijų ir paskatų (ekonominės užsienio politikos priemonių) kontekste įtraukia išorinius (angl. *international*) ir vidinius (angl. *domestic*) kintamuosius⁷⁷. Ši prielaida atsiranda iš to, jog valstybių, kurioms yra taikomos ekonominės sankcijos arba yra veikiamos finansinių paskatų, sprendimų priėmėjams įtaką daro ne tik iš už valstybės sienų siunčiami impulsai, tačiau ir institucinė sąranga bei politinė aplinka šalies viduje, todėl tiriant ekonominių priemonių efektyvumą svarbu tinkamai identifikuoti ir įvertinti išorinius ir valstybės viduje egzistuojančius veiksnius.

Paveikslas Nr. 1. Sąlyginis ekonominių užsienio politikos priemonių teorijos modelis.

Sąlyginio ekonominių užsienio politikos priemonių modelio kontekste sankcijas ir finansinės paskatas galima traktuoti kaip teigiamą arba neigiamą krūvį turintį ekonominį signalą, kuris yra nukreiptas į valstybę-taikinį (angl. *target state*) neatinkančią šių priemonių valstybės-taikytojos (angl. *sender state*) politinių interesų. Būtent šis signalas yra modifikuojamas įsiterpiančių išorinių ir vidinių



kintamųjų, kurie ekonominių priemonių efektą gali sustiprinti ir priversti sankcionuojamą valstybę

⁷³ D. A. Baldwin ekonomines priemones grupuoja į dvi kategorijas (plačiau žr. „Literatūros apžvalga“).

⁷⁴ Jean-Marc F. Blanchard ir Norrin M. Ripsman, *Economic Statecraft and Foreign Policy: Sanctions, Incentives and Target State Calculations* (New York, Routledge, 2013) 16-36.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

keisti savo elgseną, arba atvirkščiai, susilpninti numatytą efektą⁷⁸. Ekonominės užsienio politikos priemonių teorijos struktūrizuotas modelis pateiktas paveiksle Nr. 1.

Šiame modelyje yra itin svarbūs, jau minėti įsiterpiančios išoriniai ir vidiniai kintamieji, nes jie gali veikti kaip ekonominių signalų stiprintuvai ir taip atnešti siekiamą rezultatą sankcijas taikančiai valstybei ir atvirkščiai. Išorinis kintamasis yra apibrėžiamas kaip grėsmė strateginiams interesams (angl. *threat to strategic interests*), kuris tiesiogiai veikia ekonominių priemonių efektyvumą. Šis kintamasis apibūdina numanomas strategines pasekmes valstybei-taikiniui priimant (angl. *compliance*) arba atmetant (angl. *non-compliance*) sankcijas inicijuojančios šalies politinius reikalavimus⁷⁹. Sankcijų ar finansinių paskatų efektyvumas priklauso nuo to, kokio lygio grėsmę šios ekonominės priemonės kelia valstybės-taikinio strateginiams interesams⁸⁰. Jei sankcijas taikančios šalies išsikelti politiniai tikslai, kurių bandoma pasiekti taikant ekonomines ribojamasias priemones, pažeidžia arba kategoriškai neatitinka valstybės-taikinio strateginių tikslų – siekiama perimti kritinius resursus, kurie paveiktų nacionalinį saugumą, pažeisti tarptautinį įvaizdį arba supriešinti su svarbiais partneriais ar sąjungininkais – tikėtina, jog šios priemonės nepasieks išsikeltų tikslų⁸¹. Kitaip tariant, jeigu sankcionuojamai valstybei primestos politinės valios priėmimas sukuria per didelius strateginius kaštus, šalis nepaisys sankcijų ir jos nesuveiks – neįvyks politinis pokytis. Vis dėlto, šie kaštai gali būti atsverti alternatyvių strateginių kaštų, kurie kyla iš valstybei-taikiniui iškeltų politinių sąlygų nepaisymo. Jei sankcionuojama valstybė, nekeisdama savo politinio kurso ar sprendimų, dėl kurių buvo pritaikyti ekonominiai ribojimai, gali patirti ne tik ekonominius nuostolius, bet kartu prarasti ir svarbias partnerystes su sąjungininkais arba pelningus prekybos ryšius su trečiosiomis šalimis, tikėtina, jog sankcijos valstybę-taikinį privers keisti elgseną – ji priims primestą politinę valią ir pokytis įvyks⁸². Sankcijos nukreiptos į strategiškai svarbias ar politiškai jautrias sritis turi didesnes galimybes pasiekti numatytus tikslus, todėl galima teigti, jog grėsmė strateginiams valstybės interesams ir išorinės politinės valios priėmimas turi tiesioginę koreliaciją. Iš to kyla pirmoji J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman hipotezė: valstybės (A) pasirinkimą priimti arba atmesti ekonomines priemones taikančios valstybės (B) politinę valią lemia pasirinkto sprendimo potencialus žalos dydis valstybės (A) strateginiams interesams: didesnė žala lems reikalavimų priėmimą, mažesnė – atmetimą⁸³.

J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman pateikia klausimynus⁸⁴, kurie yra reikalingi tinkamai įsiterpiančio išorinio kintamojo – grėsmės strateginiams interesams – operacionalizacijai. Kaip

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibid.*, 151-153.

minėta anksčiau, grėsmė strateginiams interesams yra skirstoma į sankcijas taikančios šalies politinės valios priėmimą (grėsmė strateginiams interesams priimant politinius reikalavimus, toliau – GSI-P) ir atmetimą (grėsmė strateginiams interesams atmetant politinius reikalavimus, toliau – GSI-A). Operacionalizuojant grėsmę strateginiams interesams ir šį kintamąjį sudarančioms dalims GSI-P ir GSI-A bus naudojami klausimynai, kurie yra pateikti priede Nr.1. Jeigu GSI-P klausimai buvo atsakyti neigiamai, tada vertinama, jog GSI-P yra žemas⁸⁵. Tokiu atveju, jei reikėjo atsakyti į papildomus klausimus, nurodytus klausimyne, bus traktuojama, jog GSI-P yra vidutinio arba aukšto lygmens⁸⁶. Analogiškai bus vertinamas ir GSI-A. Jei visi keturi GSI-A klausimai buvo atsakyti neigiamai, bus laikoma, jog GSI-A yra žemas, o jeigu buvo atsakoma į papildomus klausimus – vidutinis arba aukštas⁸⁷. Siekiant gauti agreguotą grėsmės strateginiams interesams reikšmę, žodinės GSI-P ir GSI-A reikšmės bus konvertuojamos į skaitines pagal šią logiką: žemas lygmuo reiškia 1, vidutinis – 2, aukštas – 3⁸⁸. Grėsmė strateginiams interesams gali būti teigiama, neutrali arba neigiama skaitinėje skalėje nuo +2 iki -2. Teigiama grėsmės strateginiams interesams reikšmė indikuoja, jog valstybė-taikinys susidurtų su didesniais strateginiais kaštais jeigu nepriimtų sankcionuojančios valstybės reikalavimų, o neigiama vertė suponuoja, kad didesnė žala strateginiams interesams būtų patirta jeigu būtų priimta valstybės-taikytojos politinė valia⁸⁹. Grėsmes strateginiams interesams yra apskaičiuojama žemiau pateiktos formulės pagalba:

$$\text{GSI-A} - \text{GSI-P} = \text{GSI}$$

Kitas svarbus sąlyginio modelio veiksnys yra įsiterpiantis vidinis kintamasis – valstybiškumas (angl. *stateness*). Valstybiškumo kintamasis susideda iš trijų svarbių komponentų – sprendimų priėmimo autonomijos (angl. *decision-making autonomy*), valstybės pajėgumų (angl. *state capacity*) ir legitimumo – kurie gali pasitarnauti apsaugant režimą nuo ekonominių priemonių efekto arba kaip tik jį sustiprinti⁹⁰. Sprendimų priėmimo autonomija šioje teorijoje atspindi struktūrinį gebėjimą formuoti ir priimti su užsienio politika susijusius sprendimus, nepaisant egzistuojančios politinės opozicijos šalies viduje⁹¹. Aukštas autonomijos lygis užsienio politikos formavime valstybėje, kuriai yra taikomos ribojamosios ekonominės priemonės, gali turėti reikšmingą poveikį sankcijų efektyvumui t.y. jeigu politiniai lyderiai priimantys sprendimus negali būti paveikti opozicinių politinių jėgų arba visuomenės grupių nepasitenkinimo, sankcijos nesukurs siekiamo spaudimo šali valdančiam elitui⁹².

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ *Ibid.*, 16-36.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² *Ibid.*

Antrasis valstybiškumą sudarantis elementas yra valstybės pajėgumas. Valstybės pajėgumą iš esmės sudaro valstybinio aparato turimi materialūs ir nematerialūs resursai, kuriais ji gali manipuliuoti pagal savo valią. Šių resursų kiekis lemia politinio elito gebėjimą efektyviai patraukti į savo pusę arba panaudoti jėgą prieš visuomenės grupes valstybei susiduriant su sankcijomis⁹³. Į valstybės pajėgumo apibrėžimą įeina šalies finansiniai resursai, adekvati ir funkcionuojanti biurokratija, galios instrumentai bei kiti svertai leidžiantys daryti reikšmingą įtaką visuomenei⁹⁴.

Legitimumas yra trečiasis elementas, kuris taip pat turi reikšmingą įtaką valstybiškumo apibrėžime. Šis veiksnys reiškia šalies lyderio arba valdančiojo politinio elito teisę valdyti valstybės vidinių socialinių grupių akyse⁹⁵. Legitimumas daro įtaką valstybės gebėjimui dirbti su svarbiausiomis interesų grupėmis ar socialinėje plotmėje reikšmingais veikėjais, kurie egzistuoja šalies viduje. Šalys, kurių valdantieji politikai turi aukštą legitimumo lygį, bus linkusios svarbias interesų grupes įtikinti, jog pastarosios kooperuotųsi ir palaikytų esamą politinį režimą, kuris patiria ekonominį spaudimą (sankcijas) iš išorės⁹⁶. Tuo tarpu, valstybės turinčios mažesnę arba menką legitimumą, dažniau pasitelkia galios monopolį arba papirkinėjimo strategiją ir taip paveikia visuomenės grupes, kurios tapo priešiškomis sulaukus ekonominių ribojimų⁹⁷.

Valstybiškumo operacionalizacijai taip pat bus naudojami autorių sukurti klausimynai⁹⁸. Svarbu pažymėti, jog valstybiškumo įsiterpiantysis kintamasis yra kompleksiškas – sudarytas iš sprendimų priėmimo autonomijos, valstybės pajėgumų ir legitimumo – todėl jį sudarantiems komponentams bus naudojami J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman sukurti trys klausimynai, kurie yra pateikti priede Nr. 2.

Sprendimų priėmimo autonomijos lygis yra laikomas aukštu, jeigu egzistuojančios institucijos, procedūros ir normos reikšmingai apriboja įstatymų leidėjų, kariuomenės, visuomenės ar interesų grupių gebėjimą daryti įtaką arba riboti lyderio ar vykdomosios valdžios galias formuoti ir įgyvendinti užsienio politiką⁹⁹. Jeigu šalies nacionaliniame sprendimų priėmimo procese figuruoja daug veikėjų, kurie gali prieštarauti arba vetuoti politinius sprendimus, tada autonomijos lygis yra laikomas žemu¹⁰⁰.

Valstybės pajėgumai yra skirstomi į du tarpinius komponentus: ekonominis ir prievartinis pajėgumas. Ekonominiai pajėgumai yra laikomi aukštais, jei valstybė kontroliuoja didelius finansinius rezervus, gali gauti papildomų išteklių ir yra pajėgi restruktūrizuoti ekonomiką, jog paveiktų tikslines visuomenės grupes¹⁰¹. Jeigu valstybės rolė reikšmingai paveikti ekonomiką yra

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*, 154-164.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ *Ibid.*

stipriai suvaržyta, ekonominių pajėgumų lygmuo bus laikomas žemu¹⁰². Jeigu valstybė turi galią įsiskverbti ir paveikti visuomenės grupes, jos prievartiniai pajėgumai yra laikomi aukštais, tačiau jeigu šalis neturi efektyvaus galios aparato, jam trūksta patirties ir profesionalumo arba jis yra griežtai suvaržytas įstatymų, tada yra traktuojama, jog tokie prievartiniai pajėgumai yra žemo lygio¹⁰³. Remiantis ekonominiais ir prievartiniais pajėgumais yra išvedamas agreguotas valstybės pajėgumas. Norint jį nustatyti, reikia ekonominių ir prievartinių pajėgumų reikšmes konvertuoti iš žodinių reikšmių į skaitines (žemas lygis yra lygus 0, vidutinis – 1, aukštas – 2) bei apskaičiuoti pagal žemiau pateiktą lygtį¹⁰⁴:

$$((\text{Aukštesnis įvertis} \times 2) + \text{Žemesnis įvertis}) / 3 = \sim X$$

Gautą skaičių konvertuojame atgal į žodinę reikšmę pagal skalę: žemas, žemas-vidutinis, vidutinis, vidutinis-aukštas, aukštas.

Paskutinis valstybiškumo komponentas – legitimumas – taip pat nustatomas vadovaujantis priede Nr. 2 pateiktais klausimais. Jeigu pirmi trys klausimyno legitimumui nustatyti klausimų atsakymai yra teigiami, galima daryti išvadą, jog valstybės legitimumo lygis yra žemas¹⁰⁵. Vis dėlto, jeigu pirmi penki klausimai buvo atsakyti neigiamai, galima teigti, jog legitimumo lygmuo šalyje yra aukštas¹⁰⁶.

Įvertinus sprendimų priėmimo autonomiją, valstybės pajėgumus ir legitimumą, šiuos įverčius galime konvertuoti iš žodinių reikšmių į skaitines. Gautos reikšmės yra reikalingos šalies valstybiškumo lygiui nustatyti, kuris bus interpretuojamas pagal žemiau nurodytą lentelę Nr. 1¹⁰⁷. Siekiant aukšto gautų įverčių interpretavimo tikslumo, nustatant valstybiškumo lygmenį bus naudojamosi J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman sukurtomis lentelėmis¹⁰⁸, kurios yra pateiktos priede Nr. 3. Autoriai valstybiškumui iškelia dvi hipotezes: 1) jeigu valstybės (A) vyriausybė yra nelinkusi priimti valstybės (B) politinės valios, tai reikalavimų įgyvendinimas priklausys nuo valstybiškumo lygmens: didesnis valstybiškumo lygis lems reikalavimų atmetimą, mažesnis – priėmimą; 2) jeigu valstybės (A) vyriausybė yra linkusi priimti valstybės (B) politinę valią, tai reikalavimų įgyvendinimas priklausys nuo valstybiškumo lygmens: didesnis valstybiškumo lygis lems reikalavimų priėmimą, mažesnis – atmetimą¹⁰⁹.

Agreguota sprendimų autonomijos, valstybės pajėgumų ir legitimumo vertė	Šalies valstybiškumo lygmuo
--	-----------------------------

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*

Nuo 0 iki 2	Žemas
Nuo 2 iki 3,5	Vidutinis
Nuo 3,5 iki 5	Aukštas
Nuo 5 ir daugiau	Labai aukštas

Lentelė Nr. 1. Valstybiškumo lygmens nustatymo lentelė.

Apžvelgus J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman sąlyginio ekonominių užsienio politikos priemonių modelį, galima apibendrinti pagrindines teorines nuostatas, kuriomis bus vadovaujama atliekant Kinijos ekonominės prievartos prieš Lietuvą analizę. Siekiant nustatyti priežastis, kodėl Kinijos ekonominiai užsienio politikos instrumentai nesukūrė pakankamo spaudimo Lietuvai ir neprivertė jos pakeisti savo politinės elgsenos, bus identifikuoti išoriniai ir vidiniai kintamieji. Vidiniams kintamiesiems, valstybiškumui ir jį sudarantiems komponentams bus skirtas ypatingas dėmesys norint atskleisti šių veiksnių įtaką Lietuvos elgsenai ir sprendimams Kinijos ekonominės prievartos akivaizdoje. Tyrimo metu bus siekiama išanalizuoti Kinijos ekonominių instrumentų poveikį Lietuvos strateginiams interesams ir taip patikrinti J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman teorinio teiginio relevantiškumą Lietuvos atvejui.

3. Analizė

Šioje darbo dalyje bus atliekama empirinė Lietuvos ir Kinijos santykių analizė Taivaniečių atstovybės Vilniuje klausimo kontekste t.y. ruošiantis ją įsteigti ir jau ją atidarius.

Siekiant nepraleisti svarbių įvykių bei norint didesnio aiškumo bei detalumo, prieš pradėdant analizuoti minėtus veiksmus, bus pristatyta Lietuvos politinė elgsena ir įvykių, susijusių su Taivaniečių atstovybės klausimu, eiga. Pagrindinis dėmesys bus skirtas sprendimams susijusiems su Taivaniečių atstovybe, tačiau siekiant geriau suprasti ir atskleisti Lietuvos ir Kinijos santykių dinamiką, kuri atvedė prie ekonominės prievartos naudojimo, bus fiksuojami ir kiti Lietuvos politiniai sprendimai ir veiksmai susiję su Kinija.

Tolimesnė empirinė analizė bus atliekama remiantis sąlyginiu ekonominės užsienio politikos priemonių modeliu, todėl ši darbo dalis bus sudaryta iš trijų dalių – vidinių ir išorinių veiksnių nustatymo, bei jų analizės. Pirmoji dalis bus skirta išorinių veiksnių ir jų poveikio Lietuvos sprendimų priėmėjams tyrimui. Išorinių veiksnių analizėje bus siekiama atskleisti, kokią grėsmę strateginiams Lietuvos interesams sukėlė Kinijos veiksmai reaguojant į Taivaniečių atstovybės atidarymą Vilniuje. Antroji analizės dalis bus skirta vidiniams veiksniams, kurie buvo apibrėžti teoriniame darbo skyriuje. Remiantis teoriniame modelyje egzistuojančiais apibrėžimais, bus apžvelgtas Lietuvos valstybiškumas ir jį sudarantys trys komponentai (sprendimų priėmimo autonomija, valstybės pajėgumai ir legitimumas). Įvertinus abiejų įsiterpiančių kintamųjų reikšmes, bus atliekama bendra

analizė, siekiant nustatyti veiksnius labiausiai dariusius įtaką Kinijos ekonominės prievartos efektyvumui.

3.1. Lietuvos ir Kinijos santykių raida 2020-2024 m.

Šio tyrimo chronologiniu atspirties tašku yra laikomi 2020 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai. Šiuose rinkimuose triumfavo centro dešinės politinė partija Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (toliau – TS-LKD) iškovojusi daugiau nei trečdalį parlamento vietų (50 iš 141)¹¹⁰. TS-LKD laimėję daugiausiai mandatų gavo teisę formuoti valdančiąją koaliciją, į kurią pasikvietė liberalias politines jėgas – Liberalų Sąjūdį (toliau - LS) ir Laisvės partiją (toliau – LP). Pasikeitus valdančiajai daugumai, naujai išrinktos politinės jėgos atnešė pokyčių ir Lietuvos užsienio politikoje. Tai atsispindėjo minėtų partijų sudarytos valdančiosios koalicijos programoje, kurioje buvo įtvirtintas įsipareigojimas vėrybinei užsienio politikai: aktyvus pasisakymas prieš žmogaus teisių bei demokratiškų laisvių pažeidimus visame pasaulyje – „nuo Baltarusijos iki Taivano“¹¹¹. Šalia to, naujai išrinktų politinių jėgų suformuotos XVIII-os vyriausybės programoje patvirtinta strateginė diversifikacija, kurios tikslas yra mažinti priklausomybę nuo tiekimo grandinių autokratinėse šalyse bei siekti naujų rinkų atvėrimo demokratinėse valstybėse, ypač Rytų Azijos regione. Šių tezių įtvirtinimas Lietuvos strateginiuose dokumentuose indikavo apie numatomą reikšmingą pokytį Lietuvos užsienio politikoje sąveikaujant su autokratišku Pekino režimu.

Toks Lietuvos užsienio politikos pokytis Kinijos atžvilgiu įvyko ne be pačio Pekino elgesio. Norint suprasti Lietuvos sprendimų priėmėjų inicijuotus pokyčius bendradarbiaujant su Kinija, reikia atsižvelgti į tai, jog 2019 m. Lietuvos žvalgybos institucijos – Valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas (toliau – AOTD) – grėsmių vertinimo ataskaitoje pranešė apie vis aktyvesnę ir agresyvesnę Kinijos žvalgybos ir saugumo tarnybų veiklą Lietuvoje siekiant verbuoti sprendimo priėmimo galią turinčius asmenis¹¹². Pažymėtina, jog pagal vėlesnes Lietuvos žvalgybos tarnybų leidžiamas grėsmių vertinimo ataskaitas, Kinijos šnipinėjimo veikla toliau auga. Nepaisant to, Lietuva sekama JAV ir dalies ES šalių pavyzdžiais taip pat atkreipė dėmesį į kiniškų technologijų keliamas rizikas nacionaliniam saugumui. Lietuvos saugumo institucijos jau anksčiau buvo atkreipusios dėmesį, jog Kinijos gamintojo „Huawei“ produkcijai bei 5G

¹¹⁰ Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai“, VRK, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.vrk.lt/2020-seimo/rezultatai>.

¹¹¹ Modesta Gaučaitė-Znutienė „Paskelbta koalicijos programa: kai kurie klausimai nesulaukė visų trijų partnerių palaikymo“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1270190/paskelbta-koalicijos-programa-kai-kurie-klausimai-nesulauke-visu-triju-partneriu-palaikymo>.

¹¹² Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2019“, VSD, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>.

technologijoms dėl keliamų šnipinėjimo rizikų ribojimus yra įvedusios JAV ir Lenkija¹¹³. Reaguodamas į šias tendencijas, Lietuvos Seimas 2021 metų gegužę priėmė Elektroninių ryšių ir Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymų pataisas, kuriomis buvo uždrausta nepatikimiems gamintojams ir tiekėjams dalyvauti elektroninių ryšių rinkoje¹¹⁴, taip netiesiogiai uždraudžiant kiniškų technologijų diegimą į Lietuvos 5G tinklą. O rugsėjo mėnesį Lietuvos krašto apsaugos ministerija paskelbė Nacionalinio kibernetinio saugumo centro tyrimo rezultatus, kurie nustatė, jog kiniškuose telefonuose egzistuoja saugumo rizikų susijusių su gamintojų įdiegtomis programomis, žodžio laisvės ribojimais bei asmens duomenų nutekėjimu¹¹⁵.

2021 metų kovą ES priėmė sprendimą pritaikyti sankcijas už šiurkščius žmogaus teisių pažeidimus asmenims ir subjektams visame pasaulyje, tarp kurių papuolė ir Kinija už savavališkus uigūrų sulaikymus Sindziange¹¹⁶. Pekinas reaguodamas į Briuselio sprendimą, pritaikė sankcijas keliems ES komitetams ir pareigūnams, akademikams ir ekspertams bei valstybių narių parlamentų nariams¹¹⁷, tarp kurių pateko ir Lietuvos Seimo narė Dovilė Šakalienė. Tų pačių metų gegužę, jau minėta parlamentarė D. Šakalienė Seimui pristatė rezoliuciją „Dėl masinių, sistemingų ir sunkių Kinijos vykdomų žmogaus teisių pažeidimų ir uigūrų genocido“ smerkiančią Kinijos institucijų veiksmus Sindziango regione, kurią Lietuvos parlamentas beveik vienbalsiai priėmė¹¹⁸. Kinijos ambasada Lietuvoje, dar prieš svarstant ir aptariant Seime uigūrų situaciją Sindziange, teigė, jog tokios diskusijos yra „prieš Kiniją nusiteikusių individų pateiktas farsas, siekiant sutepti Kiniją“ ir bandymas „kištis į Kinijos vidaus politiką“¹¹⁹, o priėmus minėtą rezoliuciją, ji įvardinta kaip „prastas politinis šou“¹²⁰. Lietuva gan sparčiai pradėjo įgyvendinti vertybinę užsienio politiką, kurios sprendimai greitai sulaukdavo griežtos ir smerkiančios Kinijos diplomatų reakcijos.

¹¹³ Roberta Salynė, „Persėjimai dėl „Huawei“ saugumo URM nebaisūs – diplomatams nupirko naujų telefonų“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/skambant-gresmingiems-persėjimams-brangus-diplomatu-apsipirkimas-56-1108904>.

¹¹⁴ BNS, „Lithuania bans ‘unreliable’ technologies from its 5G network“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1417429/lithuania-bans-unreliable-technologies-from-its-5g-network>.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „Ką daro išmanusis telefonas jums nežinant: trijų Kinijoje pagamintų 5G mobiliųjų įrenginių tyrimas“, LR krašto apsaugos ministerija, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://kam.lt/ka-daro-ismanusis-telefonas-jums-nezinant-triju-kinijoje-pagamintu-5g-mobiliuju-irenginiu-tyrimas/>.

¹¹⁶ Europos Sąjungos Taryba, „ES nustatė papildomas sankcijas už šiurkščius žmogaus teisių pažeidimus visame pasaulyje“, Europos Sąjungos Taryba, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2021/03/22/eu-imposes-further-sanctions-over-serious-violations-of-human-rights-around-the-world/>.

¹¹⁷ Matthew Parry, „Chinese counter-sanctions on EU targets“, Europos parlamentinių tyrimų tarnyba, Europos parlamentas, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690617/EPRS_ATA\(2021\)690617_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690617/EPRS_ATA(2021)690617_EN.pdf).

¹¹⁸ LSDP frakcijos pranešimas, „Seimas priėmė rezoliuciją, kuria smerkiamas uigūrų genocidas Kinijoje“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35715&p_k=1&p_t=276511.

¹¹⁹ Kinijos Liaudies Respublikos ambasada Lietuvoje, „Remarks on Seimas's discussion about the so-called Xinjiang human rights issue by the spokesperson of the Chinese Embassy“, KLR ambasada Lietuvoje, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., http://lt.china-office.gov.cn/eng/en/202104/t20210423_9019889.htm

¹²⁰ BNS, „Seimas pasmerkė genocidą prieš uigūrus, Kinijos ambasada rezoliuciją pavadino „politiniu šou“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1413684/seimas-pasmerke-genocida-pries-uigurus-kinijos-ambasada-rezoliucija-pavadino-politiniu-sou>.

Lietuva mažindama bendradarbiavimą su Kinija taip pat nusprendė tai atlikti ir tarptautiniuose formatuose – pasitraukti iš Kinijos įsteigto ir Vidurio ir Rytų Europos valstybes apimančio ekonominio bendradarbiavimo formato 17+1. Lietuvos pasitraukimas iš Kinijos puoselėjamo formato įvyko sąlyginai greitai. 2021 metų vasarį Lietuva kartu su Estija nusprendė nusiųsti žemesnio nei prezidento ar ministro pirmininko rango atstovus reprezentuoti savo šalims 17+1 suvažiavime nuotoliu, – kuriame dalyvavo aukščiausias Kinijos vadovas Xi Jinping¹²¹. Tų pačių metų kovo mėnesį Seimo užsienio reikalų komitetas nusprendė palikti 17+1 bendradarbiavimo formatą, o po šio sprendimo Lietuvos užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis teigė, jog šis formatas Lietuvai atnešė „labai mažai naudos“ ir yra „skaidantis“ Europos regioną¹²². Lietuvos diplomatijos vadovas pranešęs apie planuojamą pasitraukimą iš minėto formato, anonsavo planus plėsti ekonominius santykius su demokratiniu Taivanu, pastarajam leidžiant įsiteigti prekybos atstovybę šalyje¹²³. Sprendimas apleisti ir galutinai palikti 17+1 ekonominio bendradarbiavimo forumą materializavosi 2021 metų gegužę, kai Lietuva paskelbė, jog „stabo dalyvavimą“ šiame formate¹²⁴. Į šią žinią suregavo Pekino kontroliuojamas laikraštis „Global Times“, kuris teigė, jog Baltijos šalis „nesuprato“ 17+1 formato, o sprendimas pasitraukti Lietuvai atneš didesnius ekonominius nuostolius nei paveiks Kinijos interesus Rytų Europos regione¹²⁵.

2021 metų pirmoje pusėje santykiai tarp valstybių gerokai atšalo. Lietuvai priiminėjant politinius sprendimus siekiančius strateginės diversifikacijos, kuriais buvo siekiama atsitraukti nuo autoritarinio Kinijos režimo bei vis aiškiau skleidžiant žinutę apie Taivano prekybinės atstovybės įkūrimą Vilniuje, Kinijos diplomatinis korpusas į tokius Vilniaus veiksmus reaguodavo operatyviai ir nevengdavo itin griežtos kritikos. Kinijos atstovų kritika 2021 metų vasarą peraugo į realius veiksmus neigiamai paveikusius diplomatinis santykius tarp Vilniaus ir Pekino. Liepos mėnesį Taivas paskelbė pranešimą, jog atidarys savo atstovybę Vilniuje ir pabrėžė, jog ši atstovybė, kitaip nei jos atitikmenys kitose Europos valstybėse, vadinsins ne „Taipėjaus atstovybė“, o „Taivaniečių atstovybė Lietuvoje“¹²⁶. Į tai reaguodama Kinija rugpjūčio mėnesį paskelbė, jog atšaukia savo ambasadorių iš

¹²¹ Stuart Lau, „Baltic vs. Beijing: Lithuania, Estonia snub Xi’s eastern summit“, Politico.eu, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.politico.eu/article/xi-jinping-eastern-summit-lithuania-estonia-snub-china/>.

¹²² LRT.lt, „Lithuania mulls leaving China’s 17+1 forum, expanding links with Taiwan“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1356107/lithuania-mulls-leaving-china-s-17plus1-forum-expanding-links-with-taiwan>.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ EurActiv, LRT.lt, „Lithuania quits ‘divisive’ China 17+1 group“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1416061/lithuania-quits-divisive-china-17plus1-group>.

¹²⁵ Global Times, „GT Voice: Misperception of ‘17+1’ won’t hurt China’s economic rise“, Global Times, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.globaltimes.cn/page/202105/1224245.shtml?id=11>.

¹²⁶ BNS, Lukas Kivita, LRT RADIJAS, LRT.lt, „Taivas atskirai nuo Kinijos kuria atstovybę Lietuvoje, Pekinas perspėjo dėl „klaidingų signalų“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasulyje/6/1453844/taivas-atskirai-nuo-kinijos-kuria-atstovybe-lietuvoje-pekinas-perspėjo-del-klaidingu-signalu>.

Lietuvos bei paragino Lietuvą padaryti tą patį su savo diplomatais Pekine¹²⁷. Kinijos ambasada savo sprendimą grindė tuo, jog Lietuva nepaisydama pakartotinių Kinijos pareiškimų ir kalbinių niuansų leido taivaniečiams įsteigti savo atstovybę su pavadinimu „Taivanas“, o tai pažeidžia Kinijos suverenitetą ir teritorinį vientisumą¹²⁸. Kinijos diplomatai šį Lietuvos žingsnį įvardino kaip veiksma aiškiai pažeidžiantį „Vienos Kinijos“ principą bei ragino Lietuvos vyriausybę imtis konkrečių veiksnių šiai situacijai išspręsti¹²⁹. Reaguodamas į šį Pekino veiksma, Lietuvos diplomatinio korpuso vadovas G. Landsbergis teigė, jog tokios reakcijos buvo tikimasi bei patikino, jog Lietuva turi teisę užmegzti ekonominius santykius su įvairiomis Azijos regiono valstybėmis, tarp kurių yra ir Taivanas¹³⁰.

Lietuva toliau tikslingai vykdė strateginę diversifikaciją Azijos regione remiantis vertybinės užsienio politikos principais. Tačiau nepaisant suartėjimo su Taiwanu bei planų plėsti ambasadų tinklą Rytų Azijos regione, Lietuva pradėjo fiksuoti pirmuosius neigiamus ekonominius signalus iš Kinijos. 2021 metų rugpjūtį viena Kinijos geležinkelių įmonė savo klientams Lietuvoje pranešė, jog dėl susiklosčiusių santykių tarp Lietuvos ir Kinijos bus atšaukiami rugpjūčio ir rugsėjo mėnesių suplanuoti krovinių traukinių reisai į Vilnių¹³¹. Verslo atstovai taip pat pranešė, jog Kinijos valstybinė kreditų draudimo agentūra „Sinosure“ Lietuvos įmonėms sumažino galimus kredito limitus ir pakėlė kainas, taip apsunkindama įmonių galimybes atsiskaityti už kiniškas prekes¹³². Su problemomis taip pat susidūrė Lietuvos medienos, lazerių bei maisto pramonės įmonės. Lietuvos valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT) pranešė, jog paaštrėjus santykiams tarp valstybių, sustojo naujų eksporto leidimų į Kiniją išdavimas¹³³. Lietuvos pramonės pasididžiavimas

¹²⁷ LRT.lt, LRT RADIJAS, BNS, „Kinija atšaukia ambasadorių Lietuvoje, reikalauja Vilniaus atšaukti pasiuntinį iš Pekino“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1466052/kinija-atsaukia-ambasadoriu-lietuvoje-reikalauja-vilniaus-atsaukti-pasiuntini-is-pekino>.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Kinijos Liaudies Respublikos ambasada Lietuvoje, „Spokesperson of the Chinese Embassy in Lithuania Speaks on the Joint Statement on Lithuania's Relations with Taiwan by Chairs of Foreign Affairs Committees of European and US Parliaments“, KLR ambasada Lietuvoje, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., http://lt.china-office.gov.cn/eng/en/202108/t20210828_9019891.htm.

¹³⁰ Gintaras Radauskas, Violeta Grigaliūnaitė, „Kinija atšaukia ambasadorių iš Vilniaus, reikalauja, kad Lietuvos atstovas išvyktų iš Pekino“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/kinija-atsaukia-ambasadoriu-is-vilniaus-reikalauja-kad-lietuvos-atstovas-isvyktu-is-pekino-57-1547600>.

¹³¹ Janis Muchks, BNS, „Kinija atšaukia rugpjūčio ir rugsėjo krovinius traukinius į Lietuvą“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1470594/kinija-atsaukia-rugpjucio-ir-rugsejo-krovinius-traukinius-i-lietuva>.

¹³² Jurgita Šimelevičienė, „Kinija keršija toliau: lietuviškoms bendrovėms mažina kredito limitus – ką tai reiškia?“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/kinija-keršija-toliau-lietuviskoms-bendrovems-mazina-kredito-limitus-ka-tai-reiskia-663-1554094>.

¹³³ BNS, „Maisto tarnyba: Kinija nebederina naujų lietuviško maisto eksporto leidimų“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.vz.lt/pramone/maisto-pramone/2021/08/20/maisto-tarnyba-kinija-nebederina-nauju-lietuvisko-maisto-eksporto-leidimu>.

pasaulyje – lazerių gamintojai – taip pat pradėjo jausti nerimą dėl Lietuvos vykdomos užsienio politikos Kinijos atžvilgiu, nes pastaroji yra lyderė pagal Lietuvoje pagamintų lazerių importą¹³⁴.

Pekino ekonominis spaudimas Lietuvai dėl suartėjimo su Taivanu jau buvo aiškiai jaučiamas nuo 2021 metų vasaros, tačiau tikrasis iššūkis Lietuvai ir jos vykdomai užsienio politikai kilo lapkritį, kai Taivaniečių atstovybė oficialiai atvėrė savo duris Vilniuje. Taivaniečių atstovybei pradėjus darbą, Kinija vėl pareiškė jau girdėtus kaltinimus Lietuvai dėl „Vienos Kinijos“ principo nesilaikymo bei kišimosi į Azijos valstybės vidaus reikalus¹³⁵. Tačiau tai neapsiribojo tik kritiškais pareiškimais – Pekinas reaguodamas į toliau besivystančius Lietuvos ir Taivano santykius bei faktiškai pradėjusią veikti atstovybę, vienašališkai pažemino diplomatinio bendradarbiavimo lygį iki reikalų patikėtinių¹³⁶. Lietuvos užsienio reikalų ministerija apgailestavo dėl tokio Kinijos sprendimo, tačiau patvirtino, jog laikosi „Vienos Kinijos“ principo ir pareiškė, jog turi teisę užmegzti ir plėtoti nediplomatinis ekonominius ryšius su Taivanu¹³⁷.

Po diplomatinių santykių atstovavimo lygmens pažeminimo Lietuva sulaukė dar griežtesnių, nei prieš tai taikytų, ekonominių ribojimų. 2021 metų gruodžio pradžioje Lietuvos eksportuotojai prabilo apie problemas bandant transportuoti prekes į Kiniją mat iš Kinijos muitinės sistemų Lietuva buvo pašalinta¹³⁸. Tokia situacija lėmė, jog Lietuvos įmonės jokiais būdais nebegalėjo įvežti savo produkcijos, o Kinijos uostuose ir muitinės punktuose užstrigusios prekės ir susidarę vėlavimai generavo nuostolius. Po savaitės nesklandumų, Lietuva vėl atsirado Kinijos muitinės sistemose ir eksporto procedūros galėjo būti tęsiamos toliau¹³⁹. Viešuosiuose šaltiniuose vis daugėjo pranešimų apie trikdžius prekių tiekimo grandinėse su Kinija – paveiktas buvo lietuviškų prekių eksportas ir užsakytų gaminių bei žaliavų importas į Lietuvą. Be to, žiniasklaidoje pasirodė informacija apie Kinijos spaudimą Lietuvos įmonių ir kompanijų verslo partneriams užsienyje. Lietuvos tekstilės ir automobilių dalių gamintojai iš savo partnerių Europoje sulaukė pranešimų apie galimus

¹³⁴ Gytis Kapševičius, „Iš Kinijos – neramūs signalai Lietuvos lazerių gamintojams“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/neramus-signalai-is-kinijos-ir-lietuvos-lazeristams-stringa-derybos-del-nauju-uzsakymu-663-1560534>.

¹³⁵ Saulius Jakučionis, Augustas Stankevičius, Jūratė Skėrytė, BNS, „Taivaniečių atstovybė Lietuvoje pradeda darbą“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1545263/taivanieciu-atstovybe-lietuvoje-pradededa-darba>

¹³⁶ Saulius Jakučionis, BNS, „Kilus ginčams dėl Taivano, Kinija apribojo diplomatinį atstovavimą su Lietuva“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1547061/kilus-gincams-del-taivano-kinija-apribojo-diplomatini-atstovavima-su-lietuva>.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „On China’s decision not to return ambassadors“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.urm.lt/default/en/news/on-chinas-decision-not-to-return-ambassadors>.

¹³⁸ LRT.lt, BNS, „Chinese ports start blocking Lithuanian goods – media“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1555667/chinese-ports-start-blocking-lithuanian-goods-media>.

¹³⁹ LRT.lt, BNS, „Lithuania is back on China's customs declaration system“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1558703/lithuania-is-back-on-china-s-customs-declaration-system>.

egzistuojančių sandorių nutraukimus ir kontraktų nepratęsimus¹⁴⁰. Vokietijos automobilių dalių gamintoja „Continental“ bei dar keletas šios industrijos kompanijų buvo spaudžiamos Kinijos atsisakyti Lietuvoje pagamintų komponentų¹⁴¹. Pažymėtina, kad šiek tiek anksčiau buvo pasirodžiusi informacija, jog prastėjant Lietuvos ir Kinijos santykiams, gali kilti problemų amerikietiško kapitalo ir biotechnologijų gigantės „Thermo Fisher Scientific“ vykdomai veiklai žemyninėje Kinijoje¹⁴². Keletą mėnesių besitęsiantys neskaidrūs ir nepastovūs importo bei eksporto ribojimai ir spaudimas Lietuvos verslo partneriams pastūmėjo Lietuvos sprendimų priėmėjus kreiptis pagalbos į ES.

2021 m. gruodžio pradžioje Lietuva kreipėsi į ES diplomatijos vadovą Joseph Borrell ir už prekybą atsakingą Europos Komisijos vicepirmininką Valdį Dombrovskį, jog ES įsitrauktų į konflikto su Kinija sprendimą¹⁴³. ES suteikė pagalbos ranką Lietuvai. J. Borrell ir V. Dombrovskis pareiškė, jog dvišaliai Kinijos santykiai su bendrijos nare turi poveikį ES-Kinijos santykiams, todėl ES įvertins Pekino veiksmus ir jų suderinamumą su PPO taisyklėmis¹⁴⁴. 2022 m. sausį ES kreipėsi į PPO su prašymu pradėti ginčo procedūrą dėl Kinijos taikomų prekybos ribojimų Lietuvai. ES kreipimosi dokumente nurodoma, jog Kinija pritaikė „diskriminuojančias ir prievartines priemones“ lietuviškos kilmės eksportui ir ES kilmės prekėms turinčioms lietuviškų komponentų, kurios ES vertinimu pažeidžia PPO taisykles¹⁴⁵. Po ES kreipimosi į PPO, Kinija dalį savo ribojimų pateikė oficialiai – VMVT gavo Kinijos generalinės muitinės administracijos notą dėl jautienos, pieno produktų ir alaus eksporto į Kiniją sustabdymo¹⁴⁶. Nors pradėta ginčo procedūra turėjo padėti geranoriškai susitarti ir išspręsti ginčą tarp šalių, tačiau tai neatnešė norimų vaisių ir 2022 m. pabaigoje ES paprašė PPO suburti ginčo sprendimui skirtą panelį (angl. *dispute panel*), kuris perimtų ginčo sprendimą į savo rankas. Pirmasis toks ES prašymas buvo užblokuotas Kinijos, todėl ginčų sprendimo panelis dėl Kinijos ribojamųjų priemonių prieš Lietuvą buvo įsteigtas tik 2023 metų sausį¹⁴⁷.

¹⁴⁰ Jurgita Šimelevičienė, „Kinijos kerštas tęsiasi: tekstilininkams ir autopramonei – išpėjimai iš Europos partnerių“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/kinijos-kerstas-tesiasi-tekstilininkai-ir-autopramone-bijo-prarasti-europos-partneriu-uzsakymus-663-1613596>.

¹⁴¹ Andrius Sytas, John O'Donnell, „EXCLUSIVE China pressures Germany's Continental to cut out Lithuania - sources“, Reuters, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.reuters.com/world/china/exclusive-china-asks-germanys-continental-cut-out-lithuania-sources-2021-12-17/>.

¹⁴² Edward Lucas, „Showdown in Vilnius“, The Center for European Policy Analysis, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://cepa.org/article/showdown-in-vilnius/>.

¹⁴³ BNS, „Lithuania asks EC to intervene after China blocks its imports“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1557970/lithuania-asks-ec-to-intervene-after-china-blocks-its-imports>.

¹⁴⁴ Europos Komisijos prekybos generalinis direktoratas, „Joint Statement by High Representative/Vice-President Josep Borrell and Executive Vice-President Valdis Dombrovskis on China's measures against Lithuania“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., https://policy.trade.ec.europa.eu/news/joint-statement-borrell-and-dombrovskis-chinas-measures-against-lithuania-2021-12-08_en.

¹⁴⁵ Europos Komisija, „EU refers China to the WTO following its trade restrictions on Lithuania“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_627.

¹⁴⁶ Lietuvos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnyba, „Kinija sustabdė jautienos, pieno ir alaus eksportą“, Lietuvos valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.vmv.lt/naujienos/kinija-sustabde-jautienos-pieno-ir-alaus-eksporta>.

¹⁴⁷ Pasaulio prekybos organizacija, „Panels established to review EU complaints regarding Chinese trade measures“, Pasaulio prekybos organizacija, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/dsb_27jan23_e.htm.

Lietuvai patiriant Pekino ekonominį spaudimą, o verslui skaičiuojant nuostolius, iš verslo bendruomenės pasigirdo kritika Lietuvos suartėjimui su Taivanu ir vykdomai užsienio politikai Kinijos atžvilgiu¹⁴⁸. Lietuvos politinio elito tarpe taip pat atsirado išsiskiriančių nuomonių dėl Taivano. Lietuvos prezidentas Gitanas Nausėda, reaguodamas į susiklosčiusią situaciją dėl Taivaniečių atstovybės ir santykių su Pekinu, pareiškė, jog leisti Vilniuje įsikūrusią atstovybę pavadinti „Taivaniečių“ vardu buvo „klaida“¹⁴⁹. Nepaisant vidinės kritikos, Lietuvos valdantieji išlaikė savo poziciją dėl Taivaniečių atstovybės bei politikos su Kinija. Tačiau būtina pažymėti, jog Lietuvos politikų ir institucijų pozicija dėl santykių su Kinija švelnėjo. 2023 m. rudenį Vilniuje viešint Taivano užsienio reikalų ministrui Joseph Wu, Lietuvos ir Taivano suartėjimo iniciatorius G. Landsbergis su svečiu nesusitiko, tačiau patikino, jog Lietuvos politika Taivano klausimu nesikeičia ir yra nuosekli¹⁵⁰. G. Landsbergis šį sprendimą argumentavo tuo, jog su Taivanu nėra užmegzti oficialūs diplomatiniai santykiai¹⁵¹, o 2023 m. lapkritį Lietuvos užsienio reikalų ministras paskelbė, jog tarp Vilniaus ir Pekino vyksta pokalbiai dėl dvišalių santykių normalizavimo¹⁵². Vėliau tą patį mėnesį ministras teigė, jog prieš Lietuvą Pekino ekonominis spaudimas nebėra taikomas¹⁵³. Apie santykių deeskalaciją bylojo ir ekonominiai rodikliai. Nors 2022 m. prekybos duomenys rodė ženkliai smukusį lietuvišką eksportą, tačiau importo iš Kinijos apimtys buvo gerokai išaugusios¹⁵⁴, o 2023 m. pabaigoje ekonomikos ir inovacijų ministrė Aušrinė Armonaitė teigė, jog prekyba stabilizavosi, tačiau lietuviški verslai išlieka atsargūs su Kinija¹⁵⁵. Apie perėjimą iš konflikto į santykių normalizavimą

¹⁴⁸ Vytautas Budzinauskas, „Verslininkas Vizbaras: buvome paaukoti dėl vertybinės politikos“, Delfi, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/verslininkas-vizbaras-buvome-paaukoti-del-vertybines-politikos-89238307>.

¹⁴⁹ BNS, „G.Nausėda: Taivano atstovybės pavadinimas buvo klaida“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidentas-ne-taivanieciu-atstovybes-atidarymas-buvo-klaida-o-pavadinimas-56-1622886>.

¹⁵⁰ Modesta Gaučaitė-Znutienė, LRT.lt, Benas Brunalas, ELTA, „Landsbergis tikina, kad Lietuva liko nuosekli dėl Taivano: nesistengiu įtikti interneto šūkautojams“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2120999/landsbergis-tikina-kad-lietuva-liko-nuosekli-del-taivano-nesistengiu-itikti-interneto-sukautojams>.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Martyna Pikelytė, ELTA, „Landsbergis: vyksta pokalbiai su Kinija dėl dvišalių santykių normalizavimo“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2122048/landsbergis-vyksta-pokalbiai-su-kinija-del-dvisaliu-santykiu-normalizavimo>.

¹⁵³ ELTA, „Landsbergis: prieš Lietuvą nebėra taikomas ekonominis spaudimas iš Kinijos pusės“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2127829/landsbergis-pries-lietuva-nebera-taikomas-ekonominis-spaudimas-is-kinijos-puses>.

¹⁵⁴ Raminta Rakauskė, „Primirštas konfliktas su Kinija nustebino prekyboje: pernai importas buvo rekordinis, bet galiausiai sumokėjo Lietuvos pirkėjas“, Delfi, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/primirstas-konfliktas-su-kinija-nustebino-prekyboje-pernai-importas-buvo-rekordinis-bet-galiausiai-sumokejo-lietuvos-pirkejas-92794651>.

¹⁵⁵ BNS, „A. Armonaitė: gerėjantys Kinijos ir Lietuvos prekybos santykiai – trapūs“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2023/12/07/a-armonaite-gerejantys-kinijos-ir-lietuvos-prekybos-santykiai--trapus>.

indikavo ir ES. 2024 metų sausį ES suspendavo ginčo sprendimo procedūrą PPO dėl Kinijos taikomų diskriminuojančių ir prievartinių prekybos praktikų prieš bendrijos narę Lietuvą¹⁵⁶.

Šioje analizės dalyje buvo pristatyta Lietuvos vykdyta politika, siekiant įsteigti Taivaniečių atstovybę Vilniuje bei apžvelgta Lietuvos ir Kinijos santykių eiga Pekinui pradėjus taikyti neformalias ekonomines prievartos priemones. Nuosekli santykių raida ir svarbiausi įvykiai pateikti priede Nr. 4.

3.2. Išorinis kintamasis: grėsmė strateginiams interesams

Nustatant grėsmės lygį Lietuvos strateginiams interesams bus naudojamas klausimynas Nr. 1 ir operacionalizacijos taisyklės aprašytos teorinėje darbo dalyje.

2021 m. viduryje, itin greitai prastėjant dvišaliams santykiams tarp Pekino ir Vilniaus, Kinija išreiškė aiškų politinį reikalavimą – išspręsti Taivaniečių atstovybės pavadinimo klausimą ir taip pademonstruoti tvirtą Lietuvos išipareigojimą laikytis „Vienos Kinijos“ principo. Problema, kuri išprovokavo Pekiną, yra susijusi su kalbos niuansais. Mat Taivano atstovybės pavadinimas lietuvių ir anglų kalbomis reiškia „Taivaniečių atstovybė“, tačiau kinų kalba tai reiškia „Taivano atstovybė“, kas Pekine yra suvokiama kaip Taivano, kurį žemyninė Kinija laiko savo teritorijos dalimi, suvereniteto kūrimas¹⁵⁷. Šio reikalavimo priėmimas ar atmetimas Lietuvos pamatiniams interesams nebūtų pakenkęs. Jeigu Lietuva būtų nusprendusi sulėtinti santykių su Taivanu plėtrą ir pakoregavus Vilniuje steigiamos atstovybės pavadinimą, grėsmių Lietuvos suverenitetui, nepriklausomybei ar teritoriniam vientisumui nebūtų iškilę. Vertinant grėsmę strateginiams interesams Lietuvai atmetus Pekino reikalavimus, pagrindinė rizika buvo įžvelgiama ekonominiame lygmenyje, kuris su Kinija buvo sąlyginai nestipriai susietas. Dėl šios priežasties Kinijos politinių reikalavimų atmetimas nebuvo matomas kaip veiksmas, kuris galėtų sukelti pavojų šalies suverenitetui, nepriklausomybei ar teritoriniam vientisumui.

Lietuvos suartėjimas su Taivanu ir jų atstovybės įsteigimas Vilniuje iš esmės neturėjo poveikio Lietuvos konvencinio saugumo situacijai. Kitaip tariant, jeigu Lietuva būtų atsižvelgusi į Kinijos poziciją ir būtų priėmusi sprendimą stabdyti Taivaniečių atstovybės steigimo procesą arba būtų pakoregavusi jos pavadinimą, valstybė nebūtų praradusi strategiškai svarbių resursų, pajėgumų ar partnerysčių, nuo kurių tiesiogiai priklauso Lietuvos valstybės saugumas. Taivaniečių atstovybės atšaukimas Vilniuje taip pat nebūtų sukūręs naujų konvencinių grėsmių, kurios potencialiai galėtų pakenkti Lietuvai.

¹⁵⁶ LRT.lt, BNS, „EU suspends WTO dispute against China’s trade restrictions on Lithuania“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2182009/eu-suspends-wto-dispute-against-china-s-trade-restrictions-on-lithuania>

¹⁵⁷ Saulius Jakučionis, Augustas Stankevičius, „Kinijos atstovas: pakeisti atstovybės pavadinimą visomis kalbomis – pirmas ir labai svarbus dalykas“, Delfi, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kinijos-atstovas-pakeisti-atstovybes-pavadinima-visomis-kalbomis-pirmas-ir-labai-svarbus-dalykas-89465703>.

Priėmus Pekino valią ir nusprendus stabdyti Taivaniečių atstovybės įkūrimą Vilniuje, Lietuvos įvaizdis tarptautinėje arenoje, ypač sąjungininkų (ES ir NATO narių) akyse, tikėtina, jog reiškingai nebūtų nukentėjęs. Demokratinis Taivanas turi daugybę savo atstovybių visame pasaulyje, kurios yra pavadintos „Taipėjaus atstovybėmis“ arba „Taipėjaus ekonomikos ir kultūros atstovybėmis“¹⁵⁸. Būtent taip ir vadinasi Taivano atstovybės visose ES ir NATO narių valstybėse, kuriose Taipėjus yra įsteigęs savo reprezentacinius biurus. Vis dėlto, Taivaniečių biuras Vilniuje buvo pirma atstovybė įsteigta ES valstybės sostinėje per beveik 20 metų,¹⁵⁹ todėl tikėtina, jog iš Pekino perspektyvos tai buvo matoma kaip rimtas *status quo* pokytis. Taigi, jeigu Lietuva būtų atšaukusi leidimą Vilniuje įsteigti „Taipėjaus atstovybę“, toks sprendimas greičiausiai būtų laikomas nuosaikiu ir atitinkančiu svarbiausių Lietuvos partnerių politines pozicijas.

Tačiau svarbu pažymėti, jog Lietuvos užsienio politikos formuotojų sprendimas pakeisti Taivaniečių atstovybės pavadinimą, jog pastarasis atlieptų autoritarinio Kinijos režimo politinius reikalavimus, partnerių galėjo būti interpretuojamas kaip nenuoseklus. Toks vertinimas galėtų kilti iš to, jog Lietuva palaipsniui įgyvendino sprendimus, kuriais siekė atsiriboti nuo Kinijos: pasitraukė iš „skaldančio“ 17+1 bendradarbiavimo formato, pasmerkė režimą dėl šiurkščių žmogaus teisių pažeidimų Honkonge, Tibete ir Sindziange, ir uždraudė 5G mobiliojo ryšio technologijų diegimą Lietuvos rinkoje. Šie Lietuvos sprendimai yra tiesiogiai atitinkantys Seimo valdančiosios koalicijos sutartį, kurioje numatyta įgyvendinti užsienio politiką paremtą žmogaus teisėmis ir demokratinėmis vertybėmis visame pasaulyje. Be to, Taivaniečių atstovybės atidarymas atitinka XVIII-os vyriausybės programoje apibrėžtą strateginę disversifikaciją, kuri siekia mažinti ekonominę priklausomybę nuo autoritarinių režimų siekiant didinti bendradarbiavimą su demokratiškomis Azijos valstybėmis ir jų rinkomis. Taigi, užtikrinti ir proaktyvūs Lietuvos žingsniai bandant atsitraukti nuo Kinijos, tačiau ir autoritarinio režimo valios išpildymas sprendžiant demokratinės šalies atstovybės pavadinimo klausimą, galėtų diskredituoti Lietuvos ambicijas įgyvendinti vertybėmis grįstą užsienio politiką ir kartu būtų pademonstravęs Lietuvos sprendimų priėmėjų nenuoseklumą ir ryžto trūkumą realizuojant užsibrėžtus užsienio politikos tikslus. Vis dėlto, tikėtina, jog Kinijos reikalavimų priėmimas Taivaniečių atstovybės klausimo kontekste padarytų didesnę žalą Lietuvos valdančiosios koalicijos reputacijai prieš vidinę auditoriją nei tai paveiktų sąjungininkų požiūrį į Lietuvą.

Vilniaus užsienio politikos formuotojų ryžtas nuosekliai laikytis politikos Taivano atstovybės klausimu jau patiriant Pekino neformalias ekonominio ribojimo priemones diplomatiškai neizoliavo Lietuvos. Nors oficialiai atidarius Taivaniečių atstovybę Vilniuje, Kinija vienašališkai pažemino

¹⁵⁸ Kinijos Respublikos (Taivano) užsienio reikalų ministerija, „ROC Embassies and Missions Abroad“, Kinijos Respublikos (Taivano) užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.boca.gov.tw/sp-foof-countrylp-01-2.html>.

¹⁵⁹ Vladimira Ličková, Kristina Kironská ir Kuan Chen, „Taiwan’s quasi-diplomatic interactions with Europe: representative offices“, Central European Institute of Asian Studies, žiūrėta 2024 m. gegužės 11 d., <https://ceias.eu/taiwans-quasi-diplomatic-interactions-with-europe/#authors>

diplomatinio atstovavimo lygį iki pačio žemiausio pagal Vienos konvenciją, tačiau dėl Lietuvos vykdomos politikos kitos šalys to paties nedarė. Lietuva 2021 metų antroje pusėje pradėjo jausti ekonominį spaudimą dėl Kinijos antrinių ekonominių sankcijų, kai Europos valstybių įmonės pradėjo kalbėti apie verslo kontraktų stabdymą ir neatnaujinimą su Lietuvos bendrovėmis. Lietuvos verslui kilę sunkumai sukūrė papildomą spaudimą sprendimų priėmėjams greičiau išspręsti susiklosčiusią situaciją. Ši grėsmė buvo užkardyta Lietuvai pasiprašius pagalbos iš ES, kuri išreiškė palaikymą Vilniui ir eskalavo situaciją PPO lygmenyje.

Apibendrinant vertinimą dėl potencialios žalos Lietuvos interesams priėmus Kinijos reikalavimus dėl Taivano atstovybės pavadinimo, galima teigti, jog toks scenarijus sukeltų nedidelę grėsmę šalies strateginiams interesams: GSI-P būtų žemas. Įvertinus grėsmę Lietuvos strateginiams interesams atmetus Pekino politinę valią dėl atstovybės pavadinimo, GSI-A vertinamas kaip žemas. Remiantis lentele Nr. 2, grėsmė Lietuvos strateginiams interesams yra neutrali.

GSI-P	GSI-A	GSI-A – GSI-P	Grėsmė strateginiams interesams
Žemas	Žemas	0	Neutrali

Lentelė Nr. 2. Grėsmė Lietuvos strateginiams interesams.

3.3. Vidinis kintamasis: valstybiškumas

Siekiant įvertinti ir nustatyti kompleksinį įsiterpantį kintamąjį, valstybiškumą, bus vadovaujamosi teorinėje darbo dalyje aprašytais šio kintamojo operacionalizacijos principais ir priede Nr. 2 pateiktais klausimais. Prieš atliekant valstybiškumo operacionalizaciją, svarbu pažymėti J. F. Blanchard ir N. M. Ripsman pastabą, kuri teigia, jog stengiantis išlaikyti šį kintamąjį neiškraipytu ir patikimu, valstybiškumo parametru vertinimas atliekamas iki valstybei susiduriant su išoriniu ekonominiu spaudimu¹⁶⁰.

Sprendimų priėmimo autonomija: Lietuvos valstybė yra laikoma nepriklausoma demokratine respublika, kurioje, pagal konstitucijoje įtvirtintus principus, valdžią turi Seimas, prezidentas, vyriausybė ir teismai. Įprastai Lietuvoje užsienio politikos formavimo procesui didžiausią įtaką turi prezidentas ir užsienio reikalų ministras¹⁶¹. Į šio dvinario mechanizmo, kuri sudaro Užsienio reikalų ministerija ir Prezidentūra, patenka ir Seimas, kuris komitetų pagalba atlieka parlamentinės kontrolės funkciją¹⁶². Dauguma Lietuvos užsienio politikos iniciatyvų ateina iš Užsienio reikalų ministerijos. Būtent šioje ministerijoje suformuotos politinės iniciatyvos ar pozicijos būdavo priimanamos prezidentūros ar kitų valstybės institucijų – Seimo ar Vyriausybės kanceliarijos¹⁶³. Nors formaliai

¹⁶⁰ Blanchard ir Ripsman, 161.

¹⁶¹ Evaldas Nekrašas, „Kritiniai pamąstymai apie Lietuvos užsienio politiką“, *Politologija*, 54 (2), 123-42, <https://doi.org/10.15388/Polit.2009.2.8412>.

¹⁶² Tomas Janeliūnas, „Prezidento įtaka Lietuvos užsienio politikos formavimui: galios centro pokytis D. Grybauskaitės prezidentavimo laikotarpiu“, *Politologija* 94 (2), 8-55, <https://doi.org/10.15388/Polit.2019.94.1>.

¹⁶³ *Ibid.*

Užsienio reikalų ministerija yra vyriausybės dalis, tačiau ji atlieka pagrindinę funkciją formuojant ir priimant svarbiausias Lietuvos užsienio politikos iniciatyvas ir strateginius sprendimus, kuriuos kitos institucijos patvirtina¹⁶⁴.

Lietuvos pagrindinį vykdomosios valdžios organą – vyriausybę – formuoja parlamento rinkimus laimėjusios partijos, kurios taip pat nustato ateinančios kadencijos darbotvarkės tikslus ir prioritetus. 2020 m. Lietuvos parlamento rinkimus laimėjusios centro ir dešiniųjų pažiūrų politinės partijos susibūrė į valdančiąją koaliciją, turinčią nedidelę mandatų persvarą Seime. Ministro pirmininko postą užėmė, su TS-LKD rinkimuose dalyvavusi Ingrida Šimonytė, o užsienio reikalų ministro poziciją gavo TS-LKD partijos pirmininkas G. Landsbergis. Ekonomikos ir inovacijų ministerijai, kuri atsakinga už verslo ir investicijų pritraukimą bei tarptautinę prekybą, vadovauti pradėjo koalicijos partnerių LP steigėja ir pirmininkė A. Armonaitė. Krašto apsaugos ir finansų ministerijoms vadovavo TS-LKD partijos nariai. Verta pažymėti, jog Lietuvos prezidento pareigas ėjo 2019 m. išrinktas ir jokiai Lietuvos politinei partijai nepriklausantis G. Nausėda. I. Šimonytės vyriausybė parlamente turėjo negausią, tačiau užtikrintą daugumą, o daugiausiai mandatų turinčios partijos pirmininkas G. Landsbergis vadovavo ministerijai, kuri atlieka svarbiausią rolę Lietuvos užsienio politikos formavime ir įgyvendinime. Be to, Seimo komitetams (užsienio reikalų ir Europos reikalų), kurie yra tiesiogiai susiję su Lietuvos užsienio politika, vadovavo valdančiosios partijos – TS-LKD – nariai. Tiesa, reikia pažymėti, jog valstybės vadovo postą užėmė 2019 m. Lietuvos prezidento rinkimus laimėjęs nepartinis kandidatas G. Nausėda, todėl užsienio politikos mechanizmas nebuvo konsoliduotas valdančiosios daugumos.

TS-LKD ir partnerių vyriausybė buvo užsitikrinusi parlamentinės daugumos paramą ir kontroliavo pagrindinius užsienio politikos komitetus, o partijos lyderis vadovavo Užsienio reikalų ministerijai. I. Šimonytės vyriausybė turėjo ganėtinai aukštą autonomiją formuojant sprendimus ir priimant naujas užsienio politikos iniciatyvas. Vis dėlto, reikia atsižvelgti į tai, jog prezidentūra išliko nepriklausoma užsienio politikos mechanizmo dalis, kuri galėjo išreikšti priešpriešą TS-LKD vyriausybės užsienio politikai. Dėl šios priežasties I. Šimonytės vyriausybės sprendimų priėmimo autonomijos lygis siekia vidutinį įvertį.

Valstybės pajėgumas: Siekiant nustatyti Lietuvos bendrą valstybės pajėgumą bus atskirai įvertintas šalies ekonominis ir prievartinis pajėgumai. Įvertinus Lietuvos ekonomines galimybes ir prievartinės galios kiekį, bus išvedamas agreguotas įvertis – valstybės pajėgumas.

Ekonominis pajėgumas: 2020 m. Lietuvos ekonomikai teko susidurti su precedento neturinčiu „ekonomikos uždarymu“, kurį išprovokavo pasaulinė COVID-19 pandemija. Dėl viruso pandemijos ir jam suvaldyti įvesto nacionalinio karantino, Lietuvos ekonomika susitraukė – 2020 m. šalies

¹⁶⁴ *Ibid.*

bendras vidaus produktas (toliau – BVP) sumažėjo 1,3 procentiniais punktais¹⁶⁵. Nepaisant to, Lietuvos valstybės 2020 m. biudžetą sudarė 10,99 mlrd. EUR¹⁶⁶. Didžioji dalis šios sumos buvo iš mokesčių surinktos pajamos (8,66 mlrd. EUR), tačiau taip pat reikšmingą dalį, beveik 21,2 procento, sudarė ES finansinė parama (2,33 mlrd. EUR)¹⁶⁷. Lyginant su 2019 m. biudžetu, Lietuvos biudžetas augo, tačiau kartu išaugo ir valdžios sektoriaus skola. Remiantis Finansų ministerijos 2019 m. ataskaita, buvo prognozuojama, jog valstybės skola, kuri sudarė 36,4 procentus tuometinio valstybės BVP, sumažės vienu procentu kitais metais¹⁶⁸, tačiau smogus pandemijai, valdžios sektoriaus skola išaugo iki 46,6 proc¹⁶⁹. Pandemijos krizė apsunkino Lietuvos finansinę buklę bei nutrukė gan spartų ekonomikos augimą, kuris vyko ankstesniais metais.

Atsižvelgus į globaliu mastu vykusią pandemiją, kuri sutrikdė normalią šalies ekonominę veiklą, Lietuvos vyriausybės pajėgumai surinkti papildomų lėšų į biudžetą taip pat tapo itin apriboti. Galimybė didinti mokesčius, kurie yra pagrindinis valstybės biudžeto šaltinis, būtų matoma kaip itin nepopuliarius ir politiškai neigiamai atsiliepęs valdančiųjų partijų reputacijai. Dėl nacionalinio karantino ir pasaulinių tiekimo grandinių trikdžių, įprastas šalies ekonomikos funkcionavimas lėtėjo, o kai kur visiškai sustojo, todėl norint stabilizuoti makroekonominę padėtį reikėjo papildomų mokesčių lengvatų ir finansinių kompensacijų labiausiai paveiktoms verslo sritims – papildomos išlaidos šalies biudžetui. Alternatyvus pajamų šaltinis Lietuvos įrankių arsenale yra valstybės skolinimasis. 2021 m. pradžioje tarptautinės kredito reitingo agentūros įvertino Lietuvos ilgalaikio skolinimosi reitingą ir suteikė vertinimus „stabilus“ ir „teigiama perspektyva“¹⁷⁰. Vertintojų teigimu, Lietuvos pajėgumams skolintis didžiausią įtaką padarė šalies narystė ES ir išaugusios investicijos ES lėšomis¹⁷¹.

Vertinant Lietuvos ekonominį pajėgumą svarbu pabrėžti jau minėtą ES veiksnį. Lietuvos narystė svarbiausioje senojo žemyno viršnacionalinėje politinėje ir ekonominėje bendrijoje turėjo pastebimai reikšmingą poveikį šalies ekonomikai ir jos augimui. Lietuvos įstojimas į ES pagerino šalies patrauklumą užsienio investicijoms ir sukūrė prieigą prie sąjungos struktūrinių fondų lėšų,

¹⁶⁵ Gabrielė Sagaitytė, LRT.lt, „Suskaiciuoti 2020 m. rodikliai: ekonomika traukėsi, bet algos augo beveik 10 proc., brango paslaugos“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1332112/suskaiciuoti-2020-m-rodikliai-ekonomika-traukesi-bet-algos-augo-beveik-10-proc-brango-paslaugos>.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „2022 M. BIUDŽETAS GLAUSTAI“, LR finansų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/BIUDZETAS%20GLAUSTAI_2022.pdf.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „2020 M. BIUDŽETAS GLAUSTAI“, LR finansų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/BIUDZETAS%20GLAUSTAI_2022.pdf.

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „2022 M. BIUDŽETAS GLAUSTAI“.

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „Lithuania’s Credit Ratings History“, LR finansų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://finmin.lrv.lt/en/competence-areas/state-debt-management/credit-ratings/lithuania-s-credit-ratings-history/>.

¹⁷¹ 15min, „Reitingų agentūra „Moody’s“ po šešerių metų gerina Lietuvos ilgalaikio kredito reitingą“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/reitingu-agentura-moody-s-po-seseriu-metu-gerina-lietuvos-ilgalaikio-kredito-reitinga-662-1455490>.

palengvino ir augino prekybą¹⁷². Pažymėtina ir tai, jog Lietuva yra euro zonos narė. Šis faktas teigiamai veikia šalies ekonominę aplinką – didesnis valiutos patikimumas, mažesni sandorių kaštai, didesni prekybos srautai bei patrauklesnis investicinis klimatas užsienio kapitalui¹⁷³. Lietuvos narystė ES ir euro zonoje neabejotinai sustiprino šalies ekonominį potencialą ir išplėtė galimybes gauti papildomų lėšų valstybės biudžetui, susidūrus su finansiniais ar prekybiniais sunkumais. Vertinant nacionalinius finansinius ir prekybinius parametrus Lietuvos ekonominiam pajėgumui būtų skirtas ne aukštesnis nei žemas lygmuo, tačiau svarbu atsižvelgti į Lietuvos narystę ir integraciją į ES, kas tiesiogiai sustiprina valstybės biudžetą ir prekybą bei krizinėse situacijose gali padidinti Lietuvos pajėgumus gauti papildomų lėšų. Vis dėlto, ES laikosi aukštų fiskalinės drausmės, atskaitomybės ir skaidrumo standartų, dėl kurių lėšų gavimas krizinėse politinėse situacijose gali tapti sudėtingu ir laiko reikalaujančiu biurokratišku procesu. Dėl šios priežasties Lietuvos vykdomosios valdžios ekonominiams pajėgumams suteikiamas žemo-vidutinio lygmens įvertis.

Prievartinis pajėgumas: Lietuva yra nedidelė Europos valstybė, pietrytinėje Baltijos jūros dalyje, kurios gyventojų skaičius 2020 m. siekė 2,79 mln.¹⁷⁴ 2020 m. Lietuvos policijos sistemoje dirbančių pareigūnų skaičius siekė 7 849¹⁷⁵ arba 280 policijos pareigūnų 100 tūkst. Lietuvos gyventojų. Lyginant su kaimynais, Lietuva reikšmingai lenkia Latviją (233 pareigūnai 100 tūkst. gyventojų), tačiau nusileidžia Estijai (306 pareigūnai 100 tūkst. gyventojų)¹⁷⁶. Vis dėlto, tolimesnės ES narės, tačiau šiek tiek mažesnio ar panašaus teritorijos dydžio, gali pasigirti geresniu šalies populiacijos ir policijos pareigūnų santykiu: 2020 m. Slovakijoje 100 tūkst. gyventojų teko 388 pareigūnų, o Kroatijoje – 507 pareigūnai¹⁷⁷. Nuo 2017 iki 2020 m. Lietuvoje buvo užregistruojama vis mažiau nusikaltimų (2017 m. – 61 451, 2020 m. – 43 525), o jų ištirta vis daugiau (2017 m. 55,8 procentai, 2020 m. – 68,6 procentai). Šioje vietoje svarbu pažymėti, jog paskutinių metų statistikai įtaką padaryti galėjo pandemija ir jos suvaldymui skirti judėjimo ribojimai, tačiau bendra statistika rodo nusikalstamumo mažėjimą ir didėjančią efektyvumą juos išsprendžiant. Atsižvelgus į nedidelę Lietuvos teritoriją ir populiacijos dydį, vidutinio dydžio policijos pareigūnų pajėgos užtikrina vidinį saugumą ir stabilumą sąlyginai gerai.

¹⁷² Vytautas Kuokštis „LIETUVOS NARYSTĖ EUROPOS SĄJUNGOJE: EKONOMINĖ RAIDĄ“, *Politologija*, 76 (4), 92-123, <https://doi.org/10.15388/Polit.2014.76.4877>.

¹⁷³ Simonas Spurga, Vytautas Kuokštis ir Ramūnas Vilpišauskas, „Lietuvos narystė euro zonoje. Patirtis ir dilemos“, kn. *Lietuvos narystė Europos Sąjungoje. Patirtys, tendencijos, refleksijos*, sud. Gediminas Vitkus (Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla), 64-107.

¹⁷⁴ Oficialios statistikos portalas, „Population of Lithuania (edition 2020)“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., <https://osp.stat.gov.lt/en/lietuvos-gyventojai-2020/salies-gyventojai-gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.

¹⁷⁵ Lietuvos policija, „2022 M. POLICIJOS VEIKLOS APŽVALGA“, Lietuvos policija, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., <https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/2022%20policijos%20veikla%20pa%C5%BByma.pdf>.

¹⁷⁶ Eurostat, „Personnel in the criminal justice system by sex“, Eurostat, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_just_job/default/table?lang=en.

¹⁷⁷ *Ibid.*

Remiantis 2021 m. Krašto apsaugos ministerijos veiklos ataskaita, 2020 m. Lietuvos karių, įgijusių pagrindinį karinį parengtumą ir išleistų į atsargą ne vėliau kaip prieš 10 metų, skaičius siekė 22 121¹⁷⁸. Tai reiškia, jog 2020 m. 100 tūkst. Lietuvos gyventojų teko po 792 karius. Palyginus su kitomis Baltijos regiono šalimis, pagal karinių pajėgų¹⁷⁹ ir gyventojų skaičiaus¹⁸⁰ duomenis, 2020 m. 100 tūkst. Latvijos gyventojų teko 328 kariai, o Estijos gyventojams – 535 kariai. Lietuvos gynybos biudžetą 2020 m. sudarė 1,02 mlrd EUR¹⁸¹, o kartu Vilnius galėjo pasigirti, jog yra tų NATO narių gretose, kurios skiria 2 procentus gynybos biudžetui nuo savo BVP¹⁸². Nors Lietuva ir ženkliai lenkia karių skaičiumi savo kaimynes, kurios taip pat yra NATO aljanso narės, tačiau tai nereiškia, jog Lietuvos prievartos potencialas ženkliai išauga. Santykinai didesnę Lietuvos karių skaičių lemia kylančios egzistencinės grėsmės iš geografinės aplinkos – Rusijos ir Baltarusijos, o ne siekis turėti reikšmingo dydžio karines pajėgas vidiniams neramumams malšinti šalies viduje.

Apibendrinant ir nustatant Lietuvos prievartinių pajėgumų lygį svarbu pažymėti, jog vertinamu laikotarpiu šalis turėjo vidutinio dydžio policijos pajėgas, kurios ganėtinai efektyviai užtikrino viešąją tvarką ir stabilumą atsižvelgiant į šalies ir populiacijos dydį. Jėgos struktūrų panaudojimas prieš oponuojančias interesų grupes ar visuomenės aktyvizmą Lietuvoje yra labai mažai tikėtinas dėl trijų priežasčių. Pirma, Lietuva yra stabili ir funkcionuojanti demokratija, todėl abejotina, kad demokratiškai išrinkta vyriausybė ryžtųsi naudoti aktyvius smurtiniams veiksmais tam, kad paveiktų prieštaraujančias visuomenės grupes. Tokios priemonės diskredituotų sprendimą priėmusią vyriausybę ir destabilizuotų valstybę. Antra, Lietuva savo užsienio politiką grindžia demokratijos principais ir žmogaus teisių užtikrinimu, todėl labai tikėtina, jog šių vertybių pažeidimas šalies viduje sulauktų reakcijos iš Lietuvos svarbiausių sąjungininkų – ES ir JAV. Tai suvaržytų sprendimų priėmėjus nuo tolimesnių veiksmų, o šalies užsienio politika prarastų patikimumą ir nuoseklumą. Trečia, Lietuvos kariuomenė per visą atkurtos Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį nebuvo pasitelkta spaudimui ar represijoms prieš visuomenės grupes, todėl beveik neįmanoma, jog vyriausybės turėtų pakankamus institucinius pajėgumus ir politinę valią sulaužyti egzistuojančias normas. Įvertinus šiuos teiginius, Lietuvos turimi jėgos resursai ir struktūriniai saugikliai, riboja efektyvų jų panaudojimą prieš oponuojančias interesų ar visuomenės grupes, kas lemia tai, jog Lietuvos sprendimų priėmėjų prievartinių pajėgumų lygmuo yra žemas.

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „2021 METŲ VEIKLOS ATASKAITA“, LR krašto apsaugos ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://kam.lt/wp-content/uploads/2022/03/KAM-2021-m.-veiklos-ataskaita-2022-03-14-nr.-12-01-417.pdf>.

¹⁷⁹ The International Institute for Strategic Studies (IISS), *THE MILITARY BALANCE 2021* (Abingdon, Routledge Journals, 2021), 68-163.

¹⁸⁰ Eurostat, „Population on 1 January by age and sex“, Eurostat, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en&category=demo_pop.

¹⁸¹ The International Institute for Strategic Studies (IISS), *THE MILITARY BALANCE 2021*, 68-163.

¹⁸² Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (NATO), „Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021)“, NATO, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf.

Lietuvos vyriausybės ekonominis pajėgumas buvo įvertintas, kaip žemo-vidutinio lygmens, o prievartiniai gebėjimai – žemo. Remiantis žemiau pateikta lentele Nr. 3, sudėjus abu komponentus buvo gauta reikšmė 0,33, kuri patenka į žemo valstybės pajėgumo skalę, todėl galima teigti, jog Lietuvos valstybės pajėgumo lygmuo yra žemas.

Ekonominis	Prievartinis	Valstybės pajėgumas
Žemas-vidutinis (0,5)	Žemas (0)	$((0,5 * 2) + 0) / 3 = 0,33$, žemas

Lentelė Nr. 3. Lietuvos valstybės pajėgumas

Legitimumas: Lietuva yra stabili demokratinė valstybė Šiaurės Europos regione, kurios ekonomikos pasižymi stabilumu, o pagrindą sudaro paslaugų sektorius. Šalies institucinė sąranga yra stabili ir tvari, o protestų kultūra Lietuvoje nėra labai išsivysčiusi, todėl protesto akcijos Lietuvoje vyksta retai, dažniausiai būna taikios ir išvengia smurtinių veiksmų¹⁸³. Vis dėlto būtina pažymėti, jog prasidėjus pandemijai, įvedus judėjimo ribojimo priemones bei sprendžiant skiepus klausimus ilgainiui Lietuvoje protestų skaičius augo, tačiau dėl šių akcijų menkų arba neegzistuojančių sąsajų su Lietuvos užsienio politika, šio darbo rėmuose į tai plačiau nebus gilinamasi. Kaip jau minėta anksčiau, 2020 m. Lietuvos Seimo rinkimų, kuriuose triumfavo centro ir dešiniųjų pažiūrų politinės jėgos, aktyvumas buvo sąlyginai žemas – 47,8 procento¹⁸⁴, o antrame ture siekė tik 39,2 procento¹⁸⁵. Lyginant su prieš tai vykusiais Lietuvos parlamento rinkimais, rinkėjų aktyvumas krito (2016 m. rinkėjų aktyvumas Seimo rinkimų pirmame ture buvo 50,6 procento¹⁸⁶). Tačiau 2019 m. Lietuvos prezidento rinkimuose, kuriuose dalyvavo dabartinis valstybės vadovas G. Nausėda ir šiuo metu ministrės pirmininkės pareigas einanti I. Šimonytė, pirmo turo aktyvumas buvo rekordinis, 57,4 procento, ir buvo didžiausias nuo 2002 m. prezidento rinkimų (tuometinis aktyvumas buvo 71,5 procento)¹⁸⁷. Tai leidžia iškelti keletą pastebėjimų. Pirmiausia, krenta lietuvių pasitikėjimas vykdomąja valdžia (vyriausybe) ir parlamentu, tačiau piliečiai išreiškia didesnę susidomėjimą ir įžvelgia aukštesnę legitimumą šalies vadovo – prezidento – institucijoje. Šias įžvalgas patvirtina 2020 m. visuomenės apklausos, kurios parodė, jog gyventojai labiausiai nepasitiki politinėmis partijomis ir

¹⁸³ Edvardas Kubilius, LRT RADIJO laida „Ryto garsai“, LRT.lt, „Protestų kultūra Lietuvoje: dar netapo įpročiu, bet ekspertė tikra – kuo agresyvesni žmonės, tuo mažiau valdžia jų klausysis“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1802468/protestu-kultura-lietuvoje-dar-netapo-iprociu-bet-eksperte-tikra-kuo-agresyvesni-zmones-tuo-maziau-valdzia-ju-klausysis>.

¹⁸⁴ Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai (I turas)“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/2020-seimo/rezultatai?srcUrl=/rinkimai/1104/1/1746/rezultatai/lt/rezultataiSuvestine1.html>.

¹⁸⁵ Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 25 d. pakartotinio balsavimo rezultatai“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/2020-seimo/rezultatai?srcUrl=/rinkimai/1104/2/1744/rezultatai/lt/rezultataiSuvestine2.html>.

¹⁸⁶ Valstybinė rinkimų komisija, „2016 m. spalio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/2016-seimo/rezultatai?srcUrl=/rinkimai/102/1/1304/rezultatai/lt/rezultataiSuvestine1.html>

¹⁸⁷ Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 25 d. pakartotinio balsavimo rezultatai“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/naujienos/-/content/10180/9/rinkeju-aktyvumas-respublikos-prezidento-rinkimuose-dideja>.

Seimu, tačiau tokie rezultatai nebuvo išskirtinai būdingi tik Lietuvai – tuo metu didelis nepasitikėjimas nacionaliniais parlamentais ir partijomis buvo fiksuojamas visoje ES¹⁸⁸.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į 2020 m. parlamento rinkimus laimėjusią partiją – TS-LKD. 1990-aisiais Lietuvai išstrūkus iš autoritarinės SSRS priespaudos ir atkūrus nepriklausomybę, TS-LKD buvo įkurta kaip itin svarbią rolę nepriklausomybės atkūrimo procesuose atlikusio Sąjūdžio darbų tęsėja. Dėl šios priežasties TS-LKD yra matoma kaip partija aiškiai pasisakanti prieš santykius su Rusija ir neigiamai vertinanti sovietmečio laikotarpį. Partijos istorija ir griežtas požiūris į rytinę Lietuvos kaimynę ilgainiui išgrynino rinkėjų elgesį apibūdinantį principą, kuris galioja beveik visuose Lietuvos rinkimuose – jeigu gyventojas nėra lojalus TS-LKD rinkėjas, tikėtina, jog jis rinksis atiduoti balsą už bet kurią kitą politinę jėgą, kuri oponuoja TS-LKD politinėms nuostatom¹⁸⁹. Aktualu ir tai, jog Lietuvos Seimas yra renkamas visuotiniuose mišriuose rinkimuose. 2020 m. Seimo rinkimus laimėjusios TS-LKD, LP ir LS proporciniam balsavime (daugiamandatėje apygardoje) bendrai susumavus už šias partijas atiduotus balsus, surinko 40,8 procento visų balsų¹⁹⁰, todėl galime daryti prielaidą, jog dabartinė vyriausybė atstovauja mažesnę Lietuvos populiacijos dalį, o tai gali sumažinti sprendimų priėmėjų legitimumą piliečių akyse. Įvertinę visus paminėtus faktorius, veikiančius legitimumo rodiklį, galime teigti, jog Lietuvos vyriausybės legitimumas yra vidutinio lygmens.

Išanalizavus visus valstybiškumą sudarančius komponentus (sprendimų priėmimo autonomija – vidutinė, valstybės pajėgumas – žemas, legitimumas – vidutinis) jų reikšmės pateikiamos lentelėje Nr. 4. Agreguotas rezultatas rodo, jog Lietuvos vykdomosios valdžios valstybiškumas yra lygus 2, todėl remiantis lentele Nr. 1 yra priskiriamas vidutiniam valstybiškumo lygmeniui pagal silpniausią skaitinę reikšmę (2 yra vidutinio lygmens žemiausia reikšmė).

Sprendimų autonomija	Valstybės pajėgumas	Legitimumas	Bendras valstybiškumas
Vidutinis (1)	Žemas (0)	Vidutinis (1)	Vidutinis (2)

Lentelė Nr. 4. Bendras Lietuvos vyriausybės valstybiškumas.

3.4. Kinijos ekonominė prievarta ir jos efektyvumas

Siekiant atsakyti į šio magistrinio darbo pradžioje išsikelto tyrimo klausimą (kodėl Kinijos ekonominės prievartos priemonės nesuveikė prieš Lietuvą?) bus atlikta atlikta Kinijos ekonominių užsienio politikos priemonių efektyvumo prieš Lietuvą analizė įtraukiant grėsmių strateginiams interesams ir valstybiškumo kintamuosius.

¹⁸⁸ Giedrius Gaidamavičius, LRT.lt, „Išsirenkame vis ne tuos: kodėl piliečiai nepasitiki savo renkamu parlamentu?“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1251368/issirenkame-vis-ne-tuos-kodel-pilieciai-nepasitiki-savo-renkamu-parlamentu>.

¹⁸⁹ Mažvydas Jastramskis, „Kas Už Ką Balsavo 2019 Metų Lietuvos Prezidento Rinkimuose?“, *Politologija*, 97 (1), 12-17. <https://doi.org/10.15388/Polit.2020.97.1>

¹⁹⁰ Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai (I turas)“.

Pirmiausia, prieš pradėdant tolimesnę empirinę analizę, atliepiama literatūros apžvalgoje iškelta efektyvumo apibrėžimo problema. Siekiant šią problemą išspręsti, šio tyrimo rėmuose „efektyvus“ arba „sėkmingas“ ekonominių priemonių panaudojimas yra laikomas tokiu, kuris valstybę-taikinį priverčia pilnai pakeisti savo politikos sprendimą ir priimti valstybės-taikytojos politinius reikalavimus. Pekinas atšaukiant savo ambasadorių Lietuvoje ir prieš pradėdant taikyti neformalius ekonominius ribojimus aiškiai iškomunikavo šių priešišku veiksmų priežastį – Taivaniečių atstovybės, esančios Vilniuje, pavadinime yra žodis indikuojantis, jog tai yra Taivano atstovybė, todėl kol Lietuvos sprendimų priėmėjai neišstaisys šios jautrios problemos, pažeidžiančios Pekino „raudonąją liniją“, santykiai tarp valstybių neatsistatys. Kitaip tariant, kol Vilniaus užsienio politikos formuotojai laikysis savo pozicijos nekoreguoti Taivaniečių atstovybės pavadinimo pagal Pekino išreikštą valią, tol galima teigti, jog Kinijos naudojamos ekonominės prievartos priemonės prieš Lietuvą nesukūrė norimo rezultato – nebuvo efektyvios.

Lietuvos ir Kinijos santykių raida 2020-2021 m. rodo, jog Vilniaus užsienio politika Pekino atžvilgiu buvo kryptinga ir orientuota į siekį mažinti bendradarbiavimą su autoritatinė Azijos valstybe politikos, ekonomikos, prekybos ir technologijų srityse. 2020 m. pabaigoje išrinkta I. Šimonytės vyriausybė konkrečiai apibrėžė politinių ir ekonominių santykių trajektoriją su Pekinu įtvirtindama strateginės diversifikacijos tikslą XVIII-os vyriausybės programoje. 2021 m., iki Taivaniečių atstovybės įsteigimo, Lietuva sėkmingai įgyvendino politinius sprendimus, kuriais buvo siekiama atsisieji¹⁹¹ nuo Pekino: pasitraukta iš 17+1 bendradarbiavimo formato, uždrausta kiniškų 5G technologijų tinklo plėtra Lietuvos rinkoje ir išreikšta kritika dėl Kinijos režimo vykdomų žiaurių žmogaus teisių pažeidimų. Tačiau svarbu pažymėti, jog nors kritiška ir siekianti atsiribojimo nuo Pekino politika buvo pradėta aktyviai įgyvendinti atėjus I. Šimonytės vyriausybei, tačiau Kinijos „saugumizavimas“ Lietuvoje prasidėjo anksčiau – 2019 m. Lietuvos žvalgybos tarnybų išleistoje ataskaitoje buvo pranešta apie sukatyvėjusią Kinijos šnipų veiklą šalyje, o 2020 m. birželį tuo metu opozicinės partijos TS-LKD pirmininkas G. Landsbergis ir Mantas Adomėnas, taip pat žymus partijos veikėjas, išleido straipsnį, kuriuo buvo smerkiamas neseniai Kinijos priimtas Nacionalinio saugumo įstatymas Honkonge¹⁹². Tokį Baltijos valstybės užsienio politikos pokytį taip pat pastumėti galėjo ir siekis išlaikyti JAV dėmesį ir Lietuvos vietą Vašingtono politinėje darbotvarkėje¹⁹³. Didėjantis JAV politikos formuotojų dėmesys Ramiojo vandenyno regionui mažino Vašingtono susidomėjimą Rytų

¹⁹¹ Konstantinas Andrijauskas, „Lietuvos ir Kinijos atsisiejimas transatlantinio suartėjimo sąlygomis“, Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/09/eesc-apzvalga-lietuvos-ir-kinijos-atsisiejimas.pdf>.

¹⁹² Konstantinas Andrijauskas, „Kinijos ir Lietuvos santykiai 2020 m.: nusimetant kaukes?“, Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/09/eesc-tyrimas-kinijos-ir-lietuvos-santykiai-2020m.pdf>.

¹⁹³ Denis Kishinevsky, „Why Little Lithuania Is Taking On Mighty China“, Carnegie Endowment for International Peace, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://carnegie-moscow.org/commentary/85873>.

Europos ir Baltijos regionu, dėl ko gali išaugti Rusijos keliamos egzistencinės grėsmės¹⁹⁴. Atsižvelgus į visus šiuos veiksnius, galima teigti, jog Lietuvos institucijos ir 2020 m. rinkimus laimėjęs politinis elitas pradėjo Kiniją „saugumizuoti“ ir vertinti, kaip grėsmę, todėl atitinkamai buvo pradėta ruošti užsienio politikos pokyčiams.

Svarbu pažymėti, jog tuometiniai prekybos ir tiesioginių užsienio investicijų mastai tarp valstybių buvo sąlyginai maži, kas palengvino Lietuvos užsienio politikos formuotojams siekti atsisiejimo strategijos nuo Kinijos. 2020 m. duomenimis Lietuvos eksportas į Kiniją siekė 315,8 mln. EUR, kurį daugiausiai sudarė grūdai, lazeriai, mediena ir baldai¹⁹⁵. Tačiau Lietuva tris kartus daugiau įvežė kiniškos kilmės prekių – 2020 m. importas iš Kinijos buvo 1,17 mlrd EUR., o pagrindiniai importuojami gaminiai buvo elektronika, mechanizmai, mechaniniai įrenginiai ir jų dalys, tekstilės prekės¹⁹⁶. Kinija, kaip prekybos kryptis 2020 m. sudarė vos 1,1 proc. viso Lietuvos eksporto ir tik 4 proc. viso šalies importo apimčių. Būtina pažymėti ir investicijas tarp šalių, kurios taip pat nebuvo itin gausios 2020 m. Kinijos tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą 2020 m. IV ketv. siekė tik 5,4 mln. EUR¹⁹⁷. Vis dėlto, Lietuvos investuotojams autoritarinės Kinijos rinka buvo žymiai patrauklesnė, nes Lietuvos tiesioginės investicijos į Kiniją 2020 m. buvo gerokai didesnės ir siekė 39,54 mln. EUR¹⁹⁸.

Atsižvelgus į Lietuvos politikų ir biurokratų pradėtą Kinijos „saugumizavimą“ ir mažą Lietuvos ekonomikos priklausomybę nuo Pekino, kaip prekybos partnerio ir investicijų šaltinio, priimtas sprendimas stiprinti santykius su Taivanu ir leisti Vilniuje atidaryti išskirtinę Taivaniečių atstovybę atrodė kaip gerai pasvertas, toliaregiškas ir taktiškas užsienio politikos sprendimas. Lietuvos politinė bendruomenė numanė, jog Pekinas reaguodamas į tokį Lietuvos ir Taivano santykių suartėjimą, gali pradėti taikyti ekonomines spaudimo priemones prieš Vilnių, tačiau menkos prekybos apimtys šios grėsmės žalą sumažino. Sankcijų gebėjimas sukelti ekonominę žalą valstybei, prieš kurią yra nukreiptos ribojamosios priemonės, yra įvardinamos kaip vienas pagrindinių ekonominių instrumentų efektyvumo kriterijų. Lietuvos vyriausybė šio kriterijaus aktualumą ir veiksmingumą sumažino skatindama verslus ieškoti naujų rinkų Azijos regione ir diversifikuoti savo partnerius, taip didindama Lietuvos ekonomikos atsparumą.

¹⁹⁴ *Ibid.*

¹⁹⁵ Oficialios statistikos portas, „Tarptautinė prekyba prekėmis“, Oficialios statistikos portas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ Lietuvos bankas, „Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje pagal šalį“, Lietuvos bankas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., https://www.lb.lt/lt/tiesiogines-uzsienio-investicijos-lietuvoje-pagal-sali-1?ff=1&sids=122984-A-line_123180-A-line&date_interval%5Bfrom%5D=2020-Q1&date_interval%5Bto%5D=2020-Q4&relation=310.

¹⁹⁸ Oficialios statistikos portas, „Lietuvos tiesioginės investicijos užsienyje laikotarpio pabaigoje“, Oficialios statistikos portas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8884535b-ec87-450d-b7f2-0ca4c4d72095#/>

2021 m. vasarą patvirtinus, jog Taivano atstovybė Vilniuje bus įsteigta, o į Kinijos pastabas dėl pavadinimo nebus atsižvelgta, prasidėjo Kinijos ekonominė prievarta, kurios ir buvo tikėtasi. Lietuva pirmuosius ekonominės prievartos veiksmus – atšaukti krovinių traukinių reisai į Vilnių, sustabdytas leidimų maisto produktų importui į Kiniją išdavimas, apsunkintos prekybos finansavimo sąlygos lietuviškoms įmonėms Kinijoje – atlaikė. Pažymėtina, jog už minėtų krovinių transportavimą geležinkeliais ir prekybos finansavimą buvo atsakingos valstybinės Kinijos įmonės, tad tai patvirtina, jog Pekinas taikydamas ekonominės prievartos instrumentus pasitelkia valstybės kontroliuojamomas įmones, kad sukeltų ekonominį spaudimą valstybei-taikiniui, tačiau užmaskuotų tiesiogines sąsajas su Kinijos režimu ir taip išvengtų grėsmių kylančių dėl tarptautinių taisyklių ir įsipareigojimų nepaisymo. Be to, Lietuvos verslai, kurių komercinė veikla buvo susijusi su Kinija ar jos rinka, pradėjo jausti spaudimą ir baimintis dėl savo įmonių ateities.

Pekinas griežtesnes ir didesnę žalą darančias ekonominės prievartos priemones pradėjo taikyti 2021 m. lapkritį, kai Vilniuje oficialiai pradėjo veikti Taivaniečių atstovybė. Pirmiausia, Kinija viensališkai pažemino diplomatinio atstovavimo lygį su Lietuva, kas faktiškai eliminavo dvišalius santykius politiniame-diplomatiname lygmenyje. Tačiau svarbiausias epizodas buvo po to sekusios ekonominės priemonės, skirtos paveikti Lietuvos politiką. Pekinas prieš Lietuvą jau taikė neigiamas ekonomines priemones (neoficialus eksporto ir importo trikdymas, licencijų neišdavimas), tačiau savaitę trukęs Lietuvos pašalinimas iš muitinės sistemų iš esmės reiškė visapusišką prekybos srautų tarp valstybių sustabdymą (embargą). Tai labiausiai paveikė tas Lietuvos įmones, kurios veikė tekstilės ir automobilių dalių pramonėje, nes dalis žaliavų ar komponentų naudojamų gamybos procesuose buvo importuojamos tik iš Kinijos. Vis dėlto, didesnę galvos skausmą Lietuvos vyriausybei ir užsienio politikos formuotojams sukėlė netiesioginis Kinijos ekonominis spaudimas per lietuviškų įmonių verslo partnerius Europoje. Pekinas negalėjo efektyviai „suginklinti“ ir išnaudoti Lietuvos prekybinės priklausomybės, nes dvišalės prekybos apimtys tiesiog buvo per mažos. 2021 m. Lietuvos eksportas į Kiniją sudarė vos 0,7 procento, o importas 4,2 procento¹⁹⁹. Dėl to Pekinas pradėjo spausti Europos įmones ir kompanijas atsisakyti lietuviškos kilmės produktų ir gaminių savo prekėse, nes kitu atveju Kinija uždarys savo rinką jų produkcijai. Baimindamosi prarasti prieigą prie didžiausios pasaulio rinkos, Europos valstybių bendrovės pradėjo grasinti nutraukti arba nebepratęsti kontraktų su Lietuvos įmonėmis. Nepaisant prekybos praradimo su Kinija, verslo santykių netekimas su Europos valstybių įmonėmis dėl Pekino pritaikytų antrinių sankcijų galėtų drastiškai paveikti Lietuvos verslus ir investicinį šalies klimatą, taip padarant reikšmingą žalą šalies ekonomikai.

¹⁹⁹ Oficialios statistikos portas, „Tarptautinė prekyba prekėmis“, Oficialios statistikos portas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

Kuriant Lietuvos užsienio politiką dėl Taivano klausimo ir ruošiantis Kinijos atsakomiesiems ekonominiams veiksams, Vilniaus užsienio politikos formuotojai strategiškai ir tikslingai atsisiejo nuo Pekino, tačiau nenumatė antrinių sankcijų rizikos. Jau minėtas ir tuo metu ėjęs G. Landsbergio pavaduotojo – užsienio reikalų viceministro – pareigas, M. Adomėnas pasisakė, jog buvo tikimasi dvišalių santykių su Kinija pablogėjimo ir nedidelių verslo nuostolių, tačiau nebuvo numatyta rizika, jog Pekinas spaus Lietuvos verslo partnerius Vakarų valstybėse²⁰⁰. Ši informacija patvirtina teiginį, jog Kinijos antrinės sankcijos nukreiptos prieš Lietuvą sukūrė reikšmingą ekonominio spaudimo efektą sprendimų priėmėjams. Antrinės sankcijos padėjo kinams išspręsti dvi problemas. Pirmą, antrinės sankcijos pakeitė pakankamo ekonominio spaudimo, dėl mažų prekybos apimčių su Lietuva, nesukėlusius instrumentus, naudotus pirminiame ekonominės prievartos etape. Antra, Lietuvos verslo partnerių nukreipimas prieš lietuviškas įmones, pritaikant neformalias antrines sankcijas, padėjo sugeneruoti ekonominį spaudimą prieš Lietuvos politikos formuotojus.

Prasidėjus aktyviai Kinijos ekonominei prievartai išryškėjo nevienareikšmiškas Lietuvos sprendimų priėmėjų vykdymos vertybinės užsienio politikos Kinijos atžvilgiu vertinimas. 2022 m. pradžioje pasirodė Užsienio reikalų ministerijos užsakyta apklausa, kuri atskleidė gan kritišką visuomenės požiūrį į Lietuvos vykdomą užsienio politiką²⁰¹. Lietuvos užsienio politikai pritarė tik 30 procentų apklaustųjų, o būtent Vilniaus vykdomą vertybinę politiką su Kinija palaikė vos 13 procentų gyventojų²⁰². Lietuvos vertybinę užsienio politiką itin kritikavo verslas, kuris nukentėjo dėl Pekino ekonominės prievartos veikslių. Verslo atstovai kritikavo Lietuvos užsienio politiką dėl to, jog kardinaliai suprastėję dvišaliai santykiai nubraukė ilgametį lietuviškų įmonių įdirbį patenkant į griežtai kontroliuojamą ir itin konkurencingą Kinijos rinką²⁰³. Vienos aukštųjų technologijų įmonių grupės vadovas netgi pareiškė, jog buvo „paaukoti“ dėl vertybinės politikos. Šios žinutės leidžia susidaryti išvadą, jog Vilniaus užsienio politikos formuotojai prieš projektuojant glaudesnius santykius su Taivanu ir atsiribojimą nuo Kinijos deramai neiškomunikavo ir nederino šio svarbus užsienio politikos pokyčio su visuomene ir verslo bendruomene.

Pažymėtina, jog praėjus daugiau nei dviems metams nuo santykių su Kinija eskalacijos lietuviai toliau išlaiko skeptišką požiūrį į šalies vertybinę užsienio politiką. 2024 m. išleistas tyrimas parodė, jog lietuviai Kiniją mato kaip ekonominę supervalstybę, su kuria geri santykiai abiem pusėms

²⁰⁰ Sofija Lapėnienė, LRT TELEVIIZIJOS laida „Savaitė“, LRT.lt, „URM viceministras pripažįsta – viena Kinijos atsako galimybė nebuvo numatyta“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1584228/urm-vice-ministras-pripazista-viena-kinijos-atsako-galimybė-nebuvo-numatyta>.

²⁰¹ Vaidotas Beniušis, „Apklausa: dauguma Lietuvos gyventojų nepritaria politikai Kinijos atžvilgiu“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/apklausa-dauguma-lietuvoju-nepritaria-politikai-kinijos-atzvilgiu-56-1626212>.

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ Vytautas Budzinauskas, „Naują Lietuvos ir Kinijos santykių posūkį verslas vertina griežtai – klaida po klaidos“, Delfi, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/nauja-lietuvoju-ir-kinijos-santykiu-posuki-verslas-vertina-grieztai-klaida-po-klaidos-95082533>.

atneštų ekonominę ir politinę naudą²⁰⁴. Net 52,7 proc. respondentų sutiko su teiginiu, jog Lietuva yra per maža ir nepakankamai reikšminga šalis, kad galėtų kritikuoti Kiniją, o 47,6 proc. laikėsi nuomonės, jog Lietuva turėtų būti pragmatiška santykiuose su Pekinu ir susilaikyti nuo kritikos režimui²⁰⁵. Šalia to svarbu pažymėti, jog didžioji dalis apklaustųjų pritarė (42 proc.) arba neturėjo nuomonės (36,7 proc.) teiginiui, jog Lietuva yra pati kalta dėl dvišalių santykių krizės su Kinija²⁰⁶. Tyrime apklausti verslo atstovai taip pat Kiniją vertino kaip itin svarbią veikėją pasaulinėje ekonomikoje ir prekyboje bei laikėsi pragmatinės pozicijos vertinant Lietuvos ir Kinijos santykius²⁰⁷. Apklausti verslo atstovai vengė kalbėti apie Kinijos ekonominę prievartą, tačiau buvo linkę išreikšti nepasitenkinimą Lietuvos vyriausybe, kuri formuodama ir įgyvendindama politiką dėl Taivano buvo atitolusi nuo verslo bendruomenės ir jų interesų²⁰⁸. Tai leidžia daryti išvadą, jog Lietuvos visuomenė ir verslo bendruomenė Kiniją mato kaip ekonominę galiūnę, su kuria bendradarbiavimas turėtų būti grįstas pragmatiniais išskaičiavimais, o ne vertybinėmis pozicijomis. Atsižvelgiant į šią informaciją, Lietuvos visuomenės kritika vyriausybei, prastas užsienio politikos ir santykių su Kinija vertinimas nestebina.

Kinijos ekonominė prievarta reikšmingai paveikė Lietuvos gyventojų požiūrį į šalies vykdomą užsienio politiką, todėl galima teigti, jog Pekino ekonominės priemonės tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu sugebėjo paveikti valstybės-taikinio visuomenę. Kinijos ekonominės prievartos epizode prieš Lietuvą taip pat išryškėja A. Wong tarpusavio priklausomybės amortizacijos efektas. Verslo interesų grupės stiprėjant Pekino ekonominiam spaudimui pradėjo vis garsiau kritikuoti Lietuvos vyriausybę dėl vykdomos priešiškos užsienio politikos Kinijos atžvilgiu. 2021 m. gruodį, kai Pekinas aktyviai naudojo ekonominės prievartos instrumentus prieš Lietuvą, Vokietijos ir Baltijos šalių prekybos rūmai kreipėsi į Lietuvos vyriausybę su prašymu, jog „būtų skubiai rastas konstruktyvus būdas atkurti Lietuvos-Kinijos ekonominius santykius“²⁰⁹. Lietuviškų įmonių ir užsienio kapitalo kompanijų, kurios Lietuvoje turi gamyklas, gamybos procesai yra priklausomi nuo kiniškos kilmės žaliavų ar dalių importo, o ši priklausomybė leido susiformuoti Kinijos įtakos efektui. Todėl atsiradus realiems sutrikimams tiekimo grandinėse, verslininkai pasitelkdami savo įtaką stengėsi paveikti vyriausybę dėl santykių su Kinija deeskalacijos ir normalizavimo.

²⁰⁴ Rytų Europos studijų centras, „Classic Cleavages in a New Light: Chinese Informational Influence in the Baltics“, Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2024/02/Classic-Cleavages-in-a-New-Light.pdf>.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ *Ibid.*

²⁰⁹ Vaidotas Beniušis, Jurgita Šimelevičienė, Gabija Lebednykaitė, „Vokietijos verslas išpeja: dėl Kinijos gali tekti uždaryti gamyklas Lietuvoje“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/vokietijos-verslas-ispeja-del-kinijos-gali-tekti-uzdaryti-gamyklas-lietuvoje-663-1617854>.

Lietuvos vyriausybė susidurdama su vis didesne Kinijos ekonomine prievarta ir dėl jos kylančiu spaudimu, kreipėsi pagalbos į ES. Šioje vietoje būtina pažymėti du svarbius niuansus. Pirma, kaip buvo minėta Lietuvos ir Kinijos santykių raidą analizuojančioje dalyje, Pekino ekonominės prievartos kampanija prasidėjo 2021 m. vasarą, su kuria Vilniaus sprendimų priėmėjai buvo pajėgūs susitvarkyti patys, t.y. I. Šimonytės vyriausybės tuo metu turimas valstybiškumo lygis (vidutinis) buvo pakankamas. Antra, ES veiksnyms Kinijos prievartos taikyme prieš Lietuvą yra itin svarbus dėl suteiktos politinės ir finansinės paramos. ES traktavo Pekino ekonominius veiksmus prieš Lietuvą kaip diskriminuojančius ir prievartinius bei galimai pažeidžiančius PPO nustatytas taisykles. ES išitraukimas į Lietuvos ir Kinijos santykių krizę bei kreipimasis į PPO pradėti ginčo procedūrą, prie kurios stebėjimo prisijungė daugybė šalių susidūrusių ir nukentėjusių nuo Kinijos ekonominės prievartos²¹⁰, paskatino Pekino pareigūnus permąstyti savo ekonominės kampanijos prieš Vilnių strategiją. Po šių ES veiksmų, Kinijos aktyvi ir nuožmi ekonominė prievarta atslūgo, o dalis neoficialiai taikytų priemonių prieš Lietuvą buvo formalizuota (maisto importo leidimų neatnaujinimas). Lietuvos vyriausybė norėdama sumažinti ekonominę žalą verslams, paskelbė apie finansines pagalbos priemones – 6 mln. EUR, kurie būtų skirti naujų rinkų paieškai ir produktų sertifikavimui naujose prekybos kryptyse²¹¹. Žymiai didesnę paramą suteikė ES, kuri skyrė 130 mln. EUR Lietuvos įmonėms nukentėjusioms nuo Pekino ekonominės prievartos veiksmų²¹². ES suteikta finansinės pagalbos apimtis buvo žymiai didesnė už Lietuvos institucijų paruoštą pagalbos sumą, todėl galima teigti, jog ES parama reikšmingai paveikė Lietuvos vyriausybės ekonominį pajėgumą, kuris padidino Vilniaus atsparumą Kinijos ekonominės prievartos sukeltai žalai. Lietuvos ekonominius pajėgumus taip pat sustiprino ir Taivanas. Remdamas naujausią savo partnerę Taipėjus įkūrė 200 mln. USD investicinį fondą, skirtą investuoti į Lietuvos pramonę ir skatinti dvišalę prekybą²¹³, ir 1 mlrd. USD paskolų fondą, kurio tikslas finansuoti lietuvių ir taivaniečių įmonių projektus puslaidininkių, biotechnologijų ir kosmosotechnologijų srityse²¹⁴.

²¹⁰ Prie ginčo sprendimo procedūros PPO, be JAV, JK, Šveicarijos, Turkijos, Rusijos, Indijos ir Kolumbijos, prisijungė nuo Kinijos ekonominės prievartos nukentėjusios anksčiau nukutenėjusios šalys: Australija, Taivanas, Japonija, Pietų Korėja, Kanada, Vietnamas, Norvegija, Naujoji Zelandija, Indonezija.

²¹¹ Kornelija Mykolaitytė, „Pagalba Kinijos spaudžiamam verslui: Vyriausybė pritarė rinkų paieškai skirtai priemonei“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/pagalba-kinijos-spaudziamam-verslui-vyriausybe-pritare-rinku-paieskai-skirtai-priemonei-662-1620488>.

²¹² Europos Komisija, „State aid: Commission approves €130 million Lithuanian scheme to support companies affected by discriminatory trade restrictions“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2665.

²¹³ Edgaras Savickas, Dainora Pankūnė, „Taivanas pasidalijo planais Lietuvoje: planuojamos 200 mln. dolerių investicijos, perims Kinijos blokuotas prekes“, Delfi, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/taivanas-pasidalijo-planais-lietuvoje-planuojamos-200-mln-doleriu-investicijos-perims-kinijos-blokuotas-prekes-89120791>.

²¹⁴ Paulius Grinkevičius, „Taivanas steigia 1 mlrd. USD paskolų fondą Lietuvos ir Taivano įmonių projektams“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.vz.lt/inovacijos/technologijos/2022/01/11/taivanas-isteigs-1-mlrd-usd-paskolu-fonda-lietuvos-ir-taivano-imoniu-projektams>.

Politinės paramos dėl patiriamos Pekino ekonominės prievartos Lietuva sulaukė ir iš Vašingtono. 2021 m. rugpjūtį, kai Pekinas atšaukė savo ambasadorių iš Vilniaus ir prasidėjo pranešimai apie atšaukiamus krovinių traukinių reisu iš Kinijos, JAV valstybės sekretorius Anthony Blinken pareiškė, jog Vašingtonas palaiko Lietuvos užsienio politiką ir planus plėsti ekonominį bendradarbiavimą su Taivanu²¹⁵. JAV savo poziciją dėl paramos Lietuvai išlaikė ir suaktyvėjęs Kinijos ekonominei prievartai prieš Baltijos šalį. Tų pačių metų gruodį A. Blinken pakartojo, jog JAV parama ir solidarumas su Lietuva, patiriant Pekino ekonominę įniršį, yra „geležinis“²¹⁶. Svarbu pažymėti, jog Vilniui paramą taip pat išreiškė ir Jungtinė Karalystė, Prancūzija ir Vokietija²¹⁷. Šalia šių palaikančių veiksmų, prasidėjęs ES inicijuotai PPO procedūrai dėl neteisėtų ekonominių veiksmų, prie ginčo sprendimo prisijungė G7 šalys²¹⁸. ES, JAV ir kitų valstybių parama Lietuvai, susidūrus su Pekino ekonomine prievarta, buvo itin svarbi, nes tai neleido Vilniaus izoliuoti politiškai ir diplomatiškai, tačiau, kaip tik sukūrė priešingą rezultatą nei tas, kurio tikėjosi Kinijos politikos formuotojai. Vietoje to, jog Vakarų valstybės spautų Vilnių atsisakyti savo sprendimo dėl Taivaniečių atstovybės, sąjungininkai pradėjo solidarizuotis ir bendrai remti Lietuvą.

Po aktyvių Kinijos ekonominės prievartos veiksmų ir pradėtų veiksmų PPO, Lietuva toliau siekė stiprinti šalies ekonominį atsparumą. 2022 m. atnaujino Lietuvos Respublikos Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymą ir priėmė teisės aktus, kuriais siekiama, jog ypatingos svarbos infrastruktūrai būtų naudojama tik patikimų gamintojų įranga²¹⁹. Nors šių teisinių pokyčių tikslas nėra tik Kinija, tačiau tai kartu didina atsparumą ir nuo Pekino režimo²²⁰. 2022 m. rugpjūtį Vyriausybės komisija – Ekonominės diplomatijos taryba Taivaną įtraukė į prioritetines eksporto, investicijų ir atvykstamojo turizmo rinkas²²¹. 2022 m. Lietuvai pavyko padidinti šalies

²¹⁵ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „US Secretary of State Antony Blinken expressed “ironclad solidarity” and unyielding support for Lithuanian foreign policy“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://urm.lt/default/en/news/us-secretary-of-state-antony-blinken-expressed-ironclad-solidarity-and-unyielding-support-for-lithuanian-foreign-policy>.

²¹⁶ JAV ambasada Lietuvoje, „Press Release: Secretary Blinken’s Call with Lithuanian Prime Minister Šimonytė“, JAV ambasada Lietuvoje, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://lt.usembassy.gov/press-release-secretary-blinkens-call-with-lithuanian-prime-minister-simonyte/>.

²¹⁷ LRT.lt, „US, UK, Germany, France express solidarity with Lithuania amid Chinese pressure“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1572734/us-uk-germany-france-express-solidarity-with-lithuania-amid-chinese-pressure>.

²¹⁸ Lietuvos Respublika užsienio reikalų ministerija, „Like-minded partners show unprecedented support to Lithuania in the face of China’s illegal pressure“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://uk.urm.lt/default/en/news/like-minded-partners-show-unprecedented-support-to-lithuania-in-the-face-of-chinas-illegal-pressure>.

²¹⁹ Raigirdas Boruta, Elzė Pinelytė, „Kinijos ir Lietuvos santykiai: Atsargus bendradarbiavimas ir jo poveikis Kinijos rizikų mažinimui Europos Sąjungoje“ Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.eesc.lt/publikacija/kinijos-ir-lietuvos-santykiai-atsargus-bendradarbiavimas-ir-jo-poveikis-kinijos-riziku-mazinimui-europos-sajungoje/>.

²²⁰ *Ibid.*

²²¹ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „Ministras G. Landsbergis: Lietuvos-Taivano susitarimai atveria naujas galimybes Lietuvai“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://urm.lt/default/lt/naujienos/ministras-g-landsbergis-lietuvos-taivano-susitarimai-atveria-naujas-galimybes-lietuvos-verslui>.

eksportą į Indijos ir Ramiojo vandenynų regioną²²² 11,7 proc. (2021 m. – 745,7 mln. EUR, 2022 m. – 832,9 mln. EUR²²³). 2023 m. eksporto apimtys į šį regioną krito ir siekė 665,6 mln EUR. Pažymėtina, jog 2023 m. vasarą Lietuvos vyriausybė patvirtino Indijos ir Ramiojo vandenynų strategiją pabrėždama tolimesnį siekį plėsti Lietuvos eksporto rinkas šiame regione²²⁴. Nepaisant vyriausybės siekio diversifikuoti Lietuvos prekybos rinkas, atsiriboti nuo Kinijos nepavyko. 2023 m. Lietuvos eksportas į Kiniją augo iki 145,9 mln EUR, o importas šiek tiek krito lyginant su rekordiniais 2022 m. (tada Lietuvos importas iš Kinijos buvo 1,9 mlrd. EUR), tačiau vis tiek viršijo 1,7 mlrd. EUR²²⁵. Dėmesį verta atkreipti ir į išaugusias Kinijos tiesiogines investicijas į Lietuvą, kurios Lietuvos Banko duomenimis 2022 m. IV ketv. siekė 32,3 mln. EUR, o 2023 m. IV ketv. išaugo net iki 43,9 mln. EUR²²⁶. Nors Lietuvai pavyko diversifikuoti eksportą didinant srautus į kitas Azijos šalis, tačiau Lietuvos vyriausybei nepavyko reikšmingai sumažinti kiniškų prekių importo.

Viso šio konflikto eigoje reikia atkreipti dėmesį ir į patį politinį sprendimą, dėl kurio kilo krizė, ir jo svarbą bei reikšmę abiem konfliktų pusėms. Kinijos politinė pozicija dėl Taivano yra daugiametė ir nekintanti Pekino „raudonoji linija“. Veiksmai, kurie de facto galėtų sukurti įsivaizdavimą ar signalizuoti apie Taivano suverenumą, savarankiškumą ar nepriklausomybę Kinijos vadovų yra matomi kaip kišimasis į šalies vidaus reikalus ir teritorinio vientisumo principo pažeidimas. Pekinas šį naratyvą formuoja ir saugo jau keletą dešimtmečių, o Xi Jinping pasisakymai apie „neišvengiamą susijungimą“ su Taivanu indikuoja, kodėl komunistiniam režimui reikia demonstruoti ryžtą ginant šią poziciją. Tuo tarpu Lietuvos užsienio politika su Taivanu buvo naujas ir ambicingas žingsnis. Lietuvos istorinis kontekstas lėmė stiprią šalies paramą laisvės, demokratijos principams, žmogaus teisėms ir tarptautinei teisei, kuri yra šalies užsienio politikos formavimo pagrindas²²⁷. Ambicingi vertybinės užsienio politikos užmojai I. Šimonytės vyriausybės programoje rodo, jog glaudesni dvišaliai santykiai su Taivanu ir atsisiejimas nuo Kinijos buvo planuoti ir strategiškai pasverti sprendimai, kurių tikrai negalima pavadinti spontaniškais. Taivaniečių atstovybės pavadinimo pakeitimas atsižvelgus į Pekino reikalavimus galimai būtų leidęs išvengti griežtos Kinijos reakcijos ir proaktyvių ekonominės prievartos veiksnių. Lietuvos atsitraukimas ir sutikimas pakoreguoti atstovybės pavadinimą greičiausiai būtų matomas kaip nebrandžios,

²²² Indijos ir Ramiojo vandenyno regionu yra laikomos šios šalys: Australija, Japonija, Indija, Pietų Korėja, Singapūras, Indonezija, Taivanas, Vietnamas, Malaizija ir Tailandas.

²²³ Oficialios statistikos portas, „Tarptautinė prekyba prekėmis“.

²²⁴ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „Gabrielius Landsbergis: the Indo-Pacific Strategy is a new and significant step in strengthening cooperation with the region“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://urm.lt/default/en/news/gabrielius-landsbergis-the-indo-pacific-strategy-is-a-new-and-significant-step-in-strengthening-cooperation-with-the-region>.

²²⁵ Oficialios statistikos portas, „Tarptautinė prekyba prekėmis“.

²²⁶ Lietuvos bankas, „Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje pagal šalį“.

²²⁷ Lietuvos užsienio reikalų ministerija, „XVIII-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (užsienio politikos dalis)“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/naujienos-kalbos-publikacijos/LR-vyriausybės-programa-UP-dalis>.

neapgalvotos ir nenuosaikios politikos ženklas bei dalinai nuvylęs TS-LKD, LP ir LS elektoratą. Kinijos ekonominei prievartai buvo sudėtinga pastumėti Lietuvos vyriausybę atsisakyti savo pozicijos, nes Taivano atstovybės klausimas Lietuvos valdančiajam politiniam elitui buvo itin svarbus politinės darbotvarkės klausimas.

Lietuvos sprendimų priėmėjai prieš Kinijos ekonominės prievartos pastangas sugebėjo sėkmingai atsilaikyti – Taivaniečių atstovybės pavadinimas išliko nepakitęs. Kinijos iškelti politiniai reikalavimai tiesiogiai nekėlė grėsmės Lietuvos strateginiams interesams, tačiau tai prieštaravo valdančiųjų suformuotai politinei darbotvarkei ir vertybinės užsienio politikos nuostatomis. Susidūrus su pirmine Pekino ekonominės prievartos instrumentų taikymo faze, Lietuvos vyriausybės turimi valstybės pajėgumai buvo pakankami atlaikyti ekonominį spaudimą bei suvaldyti verslo bendruomenės nerimą. Laipsniška ir kryptinga Lietuvos vykdyta atsisiejimo nuo Kinijos politika – maži dvišaliai prekybos srautai, strateginė diversifikacija, politinio bendradarbiavimo mažinimas, atitinkami teisės aktų pakeitimai – sumažino pirminių ekonominės prievartos priemonių efektyvumą. Vis dėlto, spaudimas I. Šimonytės vyriausybei stipriai išaugo Pekinui trumpam laikui neformaliai sustabdžius prekybą su Lietuva ir pradėjus taikyti antrines sankcijas. Šios priemonės privertė ekonominę naudą iš santykių su Kinija gaunančius verslus (lietuviško ir užsienio kapitalo) spausti Lietuvos vyriausybę dėl pašlijusių santykių su Pekinu normalizavimo. I. Šimonytės vyriausybė kreipėsi pagalbos į trečiąsias šalis – ES ir JAV. ES atlikti veiksmai – politinė ir ekonominė parama Vilniui ir situacijos eskalavimas PPO kryptimi – privertė Pekiną sustabdyti ekonominės prievartos priemonių taikymą prieš Lietuvą. Pradėjus ginčo sprendimo procedūrą Kinija atšaukė antrines sankcijas – nebespaudė Lietuvos partnerių Europoje – ir dalį ribojimų formalizavo.

Išvados

Šiame magistro darbe buvo siekta atsakyti į klausimą, kodėl Kinijos ekonominės prievartos priemonės nesuveikė prieš Lietuvą, nepaisant sankcijų literatūroje įvardinamų efektyvumo veiksnių aktualumo (pamatuoti politiniai reikalavimai, ekonominis pranašumas, antrinės sankcijos, sankcijų poveikis sankcionuojamos šalies populiacijai ir konflikto svarba) analizuojamam atvejui. Siekiant nustatyti, dėl ko nesuveikė ekonominės prievartos instrumentai, šiame darbe buvo išsikelti trys ginamieji teiginiai ir pasitelkta sąlyginė ekonominės užsienio politikos priemonių teorija.

Kinijos iškeltas reikalavimas ištaisyti Taivaniečių atstovybės pavadinimą Lietuvos strateginiams interesams (įsiterpiantysis išorinis kintamasis), nekėlė didelės grėsmės, todėl buvo įvertintas kaip neutralus. Vis dėlto, ši Pekino pozicija kirtosi su I. Šimonytės vyriausybės politine darbotvarke ir užsienio politikos tikslais. Taivano klausimas Kinijos režimui yra itin jautrus ir laikomas „raudonąja linija“, todėl Lietuvos vykdyta suartėjimo politika ir leidimas atidaryti atstovybę su taivaniečių savarankiškai pasirinktu pavadinimu, vedė prie Pekino ekonominių ir politinių

priemonių panaudojimo. Remiantis pirmąja ekonominės užsienio politikos modelio hipoteze ir pirmuoju ginamuoju teiginiu, dėl ribotų dvišalių prekybos ir investicijos srautų Pekino režimas nesugebėjo sukelti aukštos grėsmės Lietuvos strateginiams interesams.

Lietuvos politinis elitas pradėjo saugumizuoti Kiniją dar prieš ateinant į valdžią centro ir dešinės politinėms partijoms, tačiau aktyvesnė Lietuvos atsisiejimo nuo Kinijos ir glaudesnio bendradarbiavimo su Taivanu politika įgijo pagreitį būtent prie I. Šimonytės vyriausybės. Lietuvos vyriausybės valstybiškumas (įsiterpiantysis vidinis kintamasis), kurį sudarė valdančiosios valdžios gebėjimas autonomiškai formuoti užsienio politiką, ekonominiai ir prievartiniai resursai, skirti vidinės auditorijos suvaldymui bei legitimumas buvo įvertintas kaip vidutinis. Lietuvai užteko vidutinio lygmens valstybiškumo savarankiškai atlaikyti pirminę Pekino ekonominę prievartą, kuri buvo taikoma iki oficialaus Taivaniečių atstovybės atidarymo Vilniuje 2021 m. lapkritį. Kinijai pradėjus antrąją, intesyvesnės ekonominės prievartos fazę – laikinai nutraukus prekybą su Lietuva ir pradėjus taikyti antrinę ekonominę prievartą, spaudžiant Lietuvos įmonių partnerius Europoje – šalyje akivaizdžiai pasireiškė ekonominės tarpusavio priklausomybės amortizacijos efektas. Lietuviškų bendrovių ir užsienio kapitalo kompanijų, vykdančių komercinę veiklą Lietuvoje atstovai pradėjo aktyviai ir tiesiogiai spausti Vilniaus sprendimų priėmėjus išspręsti susidariusią krizę normalizuojant santykius su Pekinu. Išaugus Kinijos ekonominiam spaudimui I. Šimonytės vyriausybė kreipėsi pagalbos į ES, kuri inicijavo, daugelio kitų sąjungininkų dėmesio sulaukusią konflikto sprendimo procedūrą PPO ir suteikė finansinę paramą. Iš ES gauta finansinė parama, skirta padėti nuo Kinijos ekonominių priemonių nukentėjusiam verslui, sąlyginai padidino Lietuvos vyriausybės valstybiškumo, ypač ekonominių pajėgumų, lygį. Vis dėlto, šis pokytis nebuvo esminis veiksnys padėjęs Vilniui sustabdyti Kinijos ekonominę prievartą – svarbią rolę atliko ES išitraukimas ir procedūrinių veiksmų pradžia PPO, todėl trečiasis ginamasis teiginys laikomas patvirtintu.

Atsižvelgiant į tai, jog Taivanas, I. Šimonytės ir Lietuvos užsienio politikos formuotojų darbotvarkėje užėmė aukštą vietą, šiam darbui aktuali antroji sąlyginio ekonominės užsienio politikos modelio hipotezė – vykdomajai valdžiai siekiant nepriimti valstybės-taikytojos politinių reikalavimų, jų atmetimą lems aukštas valstybiškumo lygis. Šioje vietoje svarbu apibendrinti visą sąlyginį modelį. Kinijos reikalavimai dėl Taivaniečių atstovybės ir po to taikyta ekonominė prievarta nesukėlė grėsmės Lietuvos strateginiams interesams, o Lietuvos vyriausybės valstybiškumo lygmuo išitraukus trečiajai šaliai, ES, buvo papildomai sustiprintas, todėl antrasis ginamasis teiginys vertinamas kaip pasitvirtinęs. Vis dėlto, trečiųjų šalių išitraukimas paskatino Pekiną atsitraukti ir atsaukti intensyvų ekonominės prievartos naudojimą prieš Lietuvą – ženkliai susilpnino siunčiamą ekonominį signalą Lietuvos sprendimų priėmėjams. Reikšmingai sumažėjęs ekonominis spaudimas Vilniaus politikos formuotojams, kartu su ES parama ir kitų Lietuvos partnerių palaikymu, leido išlaikyti politinę poziciją dėl Taivaniečių atstovybės bei suvaldyti verslo bendruomenės nepasitenkinimą.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog Kinijos ekonominė prievarta prieš Lietuvą nesuveikė dėl šių ekonominių instrumentų veiksmingumą mažinančių faktorių: mažų dvišalių importo ir eksporto apimčių, ES įsitraukimo į situacijos sprendimą ir klausimo svarbos politikos formuotojams. Tačiau Pekino ekonominės užsienio politikos priemonių efektyvumą didino Kinijos ekonominė svarba ir dominavimas globaliose tiekimo grandinėse, inovatyvios antrinės sankcijos prieš Lietuvos verslo partnerius ir ekonominės prievartos reiškingas poveikis Lietuvos visuomenės akyse, lėmęs neigiamą ir kritišką požiūrį į Vilniaus užsienio politiką Kinijos atžvilgiu.

Kinija naudodama ekonominę prievartą prieš Lietuvą susidūrė su mažų dvišalių prekybos apimčių problema, kuri apsunkino pirminių priemonių efektyvų panaudojimą. Pekinas šią problemą sugebėjo išspręsti pasitelkdamas iki tol Kinijos ekonominei prievartai nebūdingas antrines sankcijas, kurios ekonominį spaudimą perkėlė nuo valstybės-taikinio ant jai ekonomiškai reikšmingų partnerių. Tyrimo metu atkreiptas dėmesys į ekonominės tarpusavio priklausomybės amortizacijos efektą. Šis efektas pastebimai pasireiškė Australijoje, kai verslo bendruomenės atstovai, gaunantys ekonominę naudą iš draugiškų santykių su Kinija, aktyviai skatino Kanberą normalizuoti pašlijusius santykius su Pekinu. Vis dėlto Kinijos pradėta plati ekonominė prievarta kardinaliai pakeitė prieš tai santykių normalizavimo siekusių verslo interesų požiūrį iš teigiamo į neigiamą. Lietuvos atveju, šios verslo interesų grupės taip pat aktyviai pasisakė už santykių su Pekinu normalizavimą, tačiau Baltijos šaliai patyrus ekonominę prievartą, verslo bendruomenės požiūris į Kiniją taip reikšmingai kaip Australijoje nepasikeitė. Svarbu pažymėti, jog Kinijos ekonominė prievarta paveikė Lietuvos visuomenės ir verslo bendruomenės požiūrį į I. Šimonytės vyriausybės vykdytą vertybinę užsienio politiką ir santykius su Pekinu. Naujausios nuomonės apklausos parodė, jog visuomenė ir verslas Kiniją mato kaip ekonominę supervalstybę, o Lietuvą kaip mažą ir nedaug ką tarptautinėje arenoje galinčią šalį, todėl nenuostabu, jog Lietuvos vykdyta užsienio politika Pekino atžvilgiu net ir po dviejų metų nuo ekonominės prievartos patyrimo yra vertinama ganėtinai kritiškai.

Vis dėlto, svarbu paminėti, jog Kinijos ekonominės prievartos instrumentų negalima pavadinti visiškai neveiksmingais. Pirmiausia, Lietuvai atkakliai siekiant atsisiejimo nuo Kinijos ir nešant bendradarbiavimo su Taivanu vėliavą, Pekinui reikėjo pademonstruoti ryžtą, ginant vieną iš seniausių „raudonųjų linijų“ ir atgrasyti kitas valstybes nuo panašių žingsnių. Antra, 2023 m. rudenį, užsienio reikalų ministras G. Landsbergis pasakė, jog Kinija nebetaiko ekonominės prievartos prieš Lietuvą bei užsiminė, jog vyksta pokalbiai dėl dvišalių santykių normalizavimo. Tai indikuoja, jog Vilniaus užsienio politikos formuotojai nebėra linkę konfrontuoti ir provokuoti Kinijos. Tikėtina, jog dabartiniams Vilniaus santykiams su Pekinu įtaką daro Lietuvos „gelbėtoja“, ES, kuri globalių iššūkių kontekste siekia ne atsiriboti, tačiau mažinti rizikas bendradarbiaujant su Kinijos režimu bei piliečių kritiškas požiūris į šalies vykdomą užsienio politiką.

Šis darbas savo turiniu prisidėjo prie ekonominės prievartos tyrimų lauko plėtimo. Atliekant šį tyrimą buvo panaudotas sąlyginis ekonominės užsienio politikos priemonių teorijos modelis, taip prisidedant prie šios teorijos relevantiškumo ir patikimumo didinimo. Darbo rezultatai parodė, jog taikant ekonominius ribojimus yra svarbios trečiosios šalys, kurios gali mažinti, tačiau kartu ir didinti taikomų instrumentų efektyvumą, siekiant politinės elgsenos pokyčio. Tolimesni darbai galėtų tirti trečiųjų šalių įsitraukimo ir jų sukeliama ekonominio spaudimo mažinimo būdus ir strategijas. Be to, verta pažymėti, jog ekonominės tarpusavio priklausomybės amortizacijos efektas ir jo veikimas yra itin įdomus veiksnys ekonominės prievartos kontekste, todėl tolimesni tyrimai galėtų nagrinėti šio veiksnio poveikį ekonominės užsienio politikos priemonių efektyvumui. Galiausiai, tyrimo metu autoriaus dėmesį atkreipė augantys dvišalės prekybos ir investicijų iš Kinijos srautai. Remiantis Albert Hirschman mintimi apie ekonominių paskatų kuriamas sąlygas efektyvioms sankcijų panaudojimui ateityje, tolimesni tyrimai galėtų analizuoti didėjančią Kinijos ekonominę įtaką Lietuvoje ir potencialias ekonomines rizikas šalies ūkiui ir valstybei.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

1. 15min, „Reitingų agentūra „Moody’s“ po šešerių metų gerina Lietuvos ilgalaikio kredito reitingą“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/reitingu-agentura-moody-s-po-seseriu-metu-gerina-lietuvos-ilgalaikio-kredito-reitinga-662-1455490>.
2. Andrijauskas, Konstantinas, „Kinijos ir Lietuvos santykiai 2020 m.: nusimetant kaukes?“, Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/09/eesc-tyrimas-kinijos-ir-lietuvos-santykiai-2020m.pdf>.
3. Andrijauskas, Konstantinas, „Lietuvos ir Kinijos atsisiejimas transatlantinio suartėjimo sąlygomis“, Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/09/eesc-apzvalga-lietuvos-ir-kinijos-atsisiejimas.pdf>.
4. Audrye Wong, “Peddling or Persuading: China’s Economic Statecraft in Australia” Journal of East Asian Studies, 21 (2), (2021): 283–304, <https://doi.org/10.1017/jea.2021.19>.
5. Baldwin, David A., Economic Statecraft: New Edition (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2020), 14-15.
6. Beniušis, Vaidotas, „Apklausa: dauguma Lietuvos gyventojų nepritaria politikai Kinijos atžvilgiu“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/apklausa-dauguma-lietuvos-gyventoju-nepritaria-politikai-kinijos-atzvilgiu-56-1626212>.
7. Beniušis, Vaidotas, Jurgita Šimelevičienė, Gabija Lebednykaitė, „Vokietijos verslas įspėja: dėl Kinijos gali tekti uždaryti gamyklas Lietuvoje“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/vokietijos-verslas-ispeja-del-kinijos-gali-tekti-uzdaryti-gamyklas-lietuvoje-663-1617854>
8. Blanchard, Jean-Marc F. ir Norrin M. Ripsman, Economic Statecraft and Foreign Policy: Sanctions, Incentives and Target State Calculations (New York, Routledge, 2013) 16-36.
9. BNS, „A. Armonaitė: gerėjantys Kinijos ir Lietuvos prekybos santykiai – trapūs“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2023/12/07/a-armonaite-gerejantys-kinijos-ir-lietuvos-prekybos-santykiai--trapus>.
10. BNS, „G.Nausėda: Taivano atstovybės pavadinimas buvo klaida“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidentas-ne-taivanieciu-atstovybes-atidarymas-buvo-klaida-o-pavadinimas-56-1622886>.
11. BNS, „Lithuania asks EC to intervene after China blocks its imports“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1557970/lithuania-asks-ec-to-intervene-after-china-blocks-its-imports>.

12. BNS, „Lithuania bans ‘unreliable’ technologies from its 5G network“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1417429/lithuania-bans-unreliable-technologies-from-its-5g-network>.
13. BNS, „Maisto tarnyba: Kinija nebederina naujų lietuviško maisto eksporto leidimų“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.vz.lt/pramone/maisto-pramone/2021/08/20/maisto-tarnyba-kinija-nebederina-nauju-lietuvisko-maisto-eksporto-leidimu>.
14. BNS, „Seimas pasmerkė genocidą prieš uigūrus, Kinijos ambasada rezoliuciją pavadino „politiniu šou“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1413684/seimas-pasmerke-genocida-pries-uigurus-kinijos-ambasada-rezoliucija-pavadino-politiniu-sou>.
15. BNS, 15min, „G.Nausėda: Taivano atstovybės pavadinimas buvo klaida“, 15min, žiūrėta 2024 m. sausio 11 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidentas-ne-taivanieciu-atstovybes-atidarymas-buvo-klaida-o-pavadinimas-56-1622886>.
16. BNS, Lukas Kivita, LRT RADIJAS, LRT.lt, „Taivanas atskirai nuo Kinijos kuria atstovybę Lietuvoje, Pekinas perspėjo dėl „klaidingų signalų“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1453844/taivanas-atskirai-nuo-kinijos-kuria-atstovybe-lietuvoje-pekinas-perspejo-del-klaidingu-signalu>.
17. Boruta, Raigirdas, Elzė Pinelytė, „Kinijos ir Lietuvos santykiai: Atsargus bendradarbiavimas ir jo poveikis Kinijos rizikų mažinimui Europos Sąjungoje“ Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.eesc.lt/publikacija/kinijos-ir-lietuvos-santykiai-atsargus-bendradarbiavimas-ir-jo-poveikis-kinijos-riziku-mazinimui-europos-sajungoje/>.
18. Bos, Lieke, „Norway-China Relations ‘Unfrozen’“, The Diplomat, žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://thediplomat.com/2016/12/norway-china-relations-unfrozen/>.
19. Breslin, Shaun, Helen E. S. Nesadurai. “Economic Statecraft, Geoeconomics and Regional Political Economies.” The Pacific Review, 36 (5), (2023): 927–48, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09512748.2023.2200030>
20. Budzinauskas, Vytautas, „Naują Lietuvos ir Kinijos santykių posūkį verslas vertina griežtai – klaida po klaidos“, Delfi, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/nauja-lietuvos-ir-kinijos-santykiu-posuki-verslas-vertina-grieztai-klaida-po-klaidos-95082533>.
21. Budzinauskas, Vytautas, „Verslininkas Vizbaras: buvome paaukoti dėl vertybinės politikos“, Delfi, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/verslininkas-vizbaras-buvome-paaukoti-del-vertybines-politikos-89238307>.

22. Drezner, Daniel W., "The Hidden Hand of Economic Coercion." International Organization 57, nr. 3 (2003): 643–644, <http://www.jstor.org/stable/3594840>.
23. ELTA, „Landsbergis: prieš Lietuvą nebėra taikomas ekonominis spaudimas iš Kinijos pusės“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2127829/landsbergis-pries-lietuva-nebera-taikomas-ekonominis-spaudimas-is-kinijos-puses>.
24. EurActiv, LRT.lt, „Lithuania quits ‘divisive’ China 17+1 group“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1416061/lithuania-quits-divisive-china-17plus1-group>.
25. Europos Komisija, „EU refers China to the WTO following its trade restrictions on Lithuania“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_627.
26. Europos Komisija, „State aid: Commission approves €130 million Lithuanian scheme to support companies affected by discriminatory trade restrictions“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2665.
27. Europos Komisijos prekybos generalinis direktoratas, „Joint Statement by High Representative/Vice-President Josep Borrell and Executive Vice-President Valdis Dombrovskis on China’s measures against Lithuania“, Europos Komisija, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., https://policy.trade.ec.europa.eu/news/joint-statement-borrell-and-dombrovskis-chinas-measures-against-lithuania-2021-12-08_en.
28. Europos Komisijos prekybos generalinis direktoratas, „WT/DS610 - China – Measures concerning trade in goods and services“, EK prekybos generalinis direktoratas, žiūrėta 2024 m. sausio 10 d., https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/dispute-settlement/wto-dispute-settlement/wto-disputes-cases-involving-eu/wtds610-china-measures-concerning-trade-goods-and-services_en.
29. Europos Sąjungos Taryba, „ES nustatė papildomas sankcijas už šiuurškščius žmogaus teisių pažeidimus visame pasaulyje“, Europos Sąjungos Taryba, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2021/03/22/eu-imposes-further-sanctions-over-serious-violations-of-human-rights-around-the-world/>.
30. Eurostat, „Personnel in the criminal justice system by sex“, Eurostat, , žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_just_job/default/table?lang=en.
31. Eurostat, „Population on 1 January by age and sex“, Eurostat, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en&category=demo.demo_pop.

32. Farrell, Henry, Abraham L. Newman, „Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion“ *International Security* 44(1), (2019), žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://direct.mit.edu/isec/article/44/1/42/12237/Weaponized-Interdependence-How-Global-Economic>.
33. France24, „China's assertive foreign policy under President Xi“, France24, žiūrėta 2024 m. sausio 11d., <https://www.france24.com/en/live-news/20221021-china-s-assertive-foreign-policy-under-president-xi>.
34. Gaidamavičius, Giedrius, LRT.lt, „Išsirenkame vis ne tuos: kodėl piliečiai nepasitiki savo renkamu parlamentu?“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1251368/issirenkame-vis-ne-tuos-kodel-pilieciai-nepasitiki-savo-renkamu-parlamentu>.
35. Gaučaitė-Znutienė, Modesta, „Paskelbta koalicijos programa: kai kurie klausimai nesulaukė visų trijų partnerių palaikymo“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1270190/paskelbta-koalicijos-programa-kai-kurie-klausimai-nesulauke-visu-triju-partneriu-palaikymo>.
36. Gaučaitė-Znutienė, Modesta, LRT.lt, Benas Brunalas, ELTA, „Landsbergis tikina, kad Lietuva liko nuosekli dėl Taivano: nesistengiu įtikti interneto šūkautojams“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2120999/landsbergis-tikina-kad-lietuva-liko-nuosekli-del-taivano-nesistengiu-itikti-interneto-sukautojams>.
37. Global Times, „GT Voice: Misperception of ‘17+1’ won’t hurt China’s economic rise“, Global Times, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.globaltimes.cn/page/202105/1224245.shtml?id=11>.
38. Grinkevičius, Paulius, „Taivasas steigia 1 mlrd. USD paskolų fondą Lietuvos ir Taivano įmonių projektams“, Verslo žinios, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.vz.lt/inovacijos/technologijos/2022/01/11/taivasas-isteigs-1-mlrd-usd-paskolu-fonda-liuovos-ir-taivano-imoniu-projektams>.
39. Harrell, Peter, Elizabeth Rosenberg, Edoardo Saravalle. “Annex: Case Studies of Recent Instances of Chinese Economic Coercion over the Last Decade”, CHINA’S USE OF COERCIVE ECONOMIC MEASURES. Center for a New American Security, 2018. <http://www.jstor.org/stable/resrep20429.8>.
40. Herr, Richard ir David Brewster, “Understanding Economic Coercion.” *Economic Coercion in Indo-Pacific Island States: Building Resilience*. Australian Strategic Policy Institute, 2021, 12. <http://www.jstor.org/stable/resrep35546.5>.

41. Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott ir Barbara Oegg, *Economic Sanctions Reconsidered* (Washington DC, Peterson Institute for International Economics, 2007), 5-6.
42. Jakučionis, Saulius, Augustas Stankevičius, „Kinijos atstovas: pakeisti atstovybės pavadinimą visomis kalbomis – pirmas ir labai svarbus dalykas“, Delfi, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kinijos-atstovas-pakeisti-atstovybes-pavadinima-visomis-kalbomis-pirmas-ir-labai-svarbus-dalykas-89465703>.
43. Jakučionis, Saulius, Augustas Stankevičius, Jūratė Skėrytė, BNS, „Taivaniečių atstovybė Lietuvoje pradeda darbą“, LRT, žiūrėta 2024 m. sausio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1545263/taivanieciu-atstovybe-lietuvoje-pradedada-darba>.
44. Jakučionis, Saulius, Augustas Stankevičius, Jūratė Skėrytė, BNS, „Taivaniečių atstovybė Lietuvoje pradeda darbą“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1545263/taivanieciu-atstovybe-lietuvoje-pradedada-darba>.
45. Jakučionis, Saulius, BNS, „Kilus ginčams dėl Taivano, Kinija apribojo diplomatinį atstovavimą su Lietuva“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1547061/kilus-gincams-del-taivano-kinija-apribojo-diplomatini-atstovavima-su-lietuva>.
46. Janeliūnas, Tomas, „Prezidento įtaka Lietuvos užsienio politikos formavimui: galios centro pokytis D. Grybauskaitės prezidentavimo laikotarpiu“, *Politologija* 94 (2), 8-55, <https://doi.org/10.15388/Polit.2019.94.1>.
47. Jastramskis, Mažvydas, „Kas Už Ką Balsavo 2019 Metų Lietuvos Prezidento Rinkimuose?“, *Politologija*, 97 (1), 12-17. <https://doi.org/10.15388/Polit.2020.97.1>.
48. JAV ambasada Lietuvoje, „Press Release: Secretary Blinken’s Call with Lithuanian Prime Minister Šimonytė“, JAV ambasada Lietuvoje, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://lt.usembassy.gov/press-release-secretary-blinkens-call-with-lithuanian-prime-minister-simonyte/>.
49. Kapševičius, Gytis, „Iš Kinijos – neramūs signalai Lietuvos lazerių gamintojams“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/neramus-signalai-is-kinijos-ir-lietuvos-lazeristams-stringa-derybos-del-nauju-uzsakymu-663-1560534>.
50. Kastner, Scott L. ir Margaret M. Pearson, „Exploring the Parameters of China’s Economic Influence.“ *Studies in Comparative International Development* 56, (2021), 18–44, <https://doi.org/10.1007/s12116-021-09318-9>.

51. Kinijos Liaudies Respublikos ambasada Lietuvoje, „Remarks on Seimas's discussion about the so-called Xinjiang human rights issue by the spokesperson of the Chinese Embassy“, KLR ambasada Lietuvoje, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., http://lt.china-office.gov.cn/eng/en/202104/t20210423_9019889.htm
52. Kinijos Liaudies Respublikos ambasada Lietuvoje, „Spokesperson of the Chinese Embassy in Lithuania Speaks on the Joint Statement on Lithuania's Relations with Taiwan by Chairs of Foreign Affairs Committees of European and US Parliaments“, KLR ambasada Lietuvoje, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., http://lt.china-office.gov.cn/eng/en/202108/t20210828_9019891.htm.
53. Kinijos Respublikos (Taivano) užsienio reikalų ministerija, „ROC Embassies and Missions Abroad“, Kinijos Respublikos (Taivano) užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 3 d., <https://www.boca.gov.tw/sp-foof-countrylp-01-2.html>.
54. Kishinevsky, Denis, „Why Little Lithuania Is Taking On Mighty China“, Carnegie Endowment for International Peace, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://carnegiemoscow.org/commentary/85873>.
55. Kubilius, Edvardas, LRT RADIJO laida „Ryto garsai“, LRT.lt, „Protestų kultūra Lietuvoje: dar netapo įpročiu, bet ekspertė tikra – kuo agresyvesni žmonės, tuo mažiau valdžia jų klausysis“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1802468/protestu-kultura-lietuvoje-dar-netapo-iprociu-bet-eksperte-tikra-kuo-agresyvesni-zmones-tuo-maziau-valdzia-ju-klausysis>.
56. Kuokštis, Vytautas „LIETUVOS NARYSTĖ EUROPOS SAJUNGOJE: EKONOMINĖ RAIDA“, Politologija, 76 (4), 92-123, <https://doi.org/10.15388/Polit.2014.76.4877>.
57. Lapėnienė, Sofija, LRT TELEVIZIJOS laida „Savaitė“, LRT.lt, „URM viceministras pripažįsta – viena Kinijos atsako galimybė nebuvo numatyta“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1584228/urm-viceministras-pripazista-viena-kinijos-atsako-galimybe-nebuvo-numatyta>.
58. Lau, Stuart, „Baltic vs. Beijing: Lithuania, Estonia snub Xi's eastern summit“, Politico.eu, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.politico.eu/article/xi-jinping-eastern-summit-lithuania-estonia-snub-china/>.
59. Laurenceson, James, Michael Zhou, Thomas Pantle, “Interrogating Chinese Economic Coercion: The Australian Experience since 2017” Security Challenges, 16 (4) (2020): 19–21. <https://www.jstor.org/stable/26976255>.
60. Lenway, Stefanie Ann. Review of Between War and Commerce: Economic Sanctions as a Tool of Statecraft, by David A. Baldwin, Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey Schott, and

- Kimberly Ann Elliott. *International Organization* 42, no. 2 (1988): 397–398,
<http://www.jstor.org/stable/2706681>.
61. Ličková, Vladimíra, Kristina Kironská ir Kuan Chen, „Taiwan’s quasi-diplomatic interactions with Europe: representative offices“, *Central European Institute of Asian Studies*, žiūrėta 2024 m. gegužės 11 d., <https://ceias.eu/taiwans-quasi-diplomatic-interactions-with-europe/#authors>
 62. Lietuvos Respublika užsienio reikalų ministerija, „Like-minded partners show unprecedented support to Lithuania in the face of China's illegal pressure“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://uk.urm.lt/default/en/news/like-minded-partners-show-unprecedented-support-to-lithuania-in-the-face-of-chinas-illegal-pressure>.
 63. Lietuvos bankas, „Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje pagal šalį“, Lietuvos bankas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., https://www.lb.lt/lt/tiesiogines-uzsienio-investicijos-lietuvoje-pagal-sali-1?ff=1&sids=122984-A-line_123180-A-line&date_interval%5Bfrom%5D=2020-Q1&date_interval%5Bto%5D=2020-Q4&relation=310.
 64. Lietuvos policija, „2022 M. POLICIJOS VEIKLOS APŽVALGA“, Lietuvos policija, , žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d.,
<https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/2022%20policijos%20veikla%20pa%C5%BEyma.pdf>.
 65. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „2020 M. BIUDŽETAS GLAUSTAI“, LR finansų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d.,
https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/BIUDZETAS%20GLAUSTAI_2022.pdf.
 66. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „2022 M. BIUDŽETAS GLAUSTAI“, LR finansų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d.,
https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/BIUDZETAS%20GLAUSTAI_2022.pdf.
 67. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „Lithuania’s Credit Ratings History“, LR finansų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://finmin.lrv.lt/en/competence-areas/state-debt-management/credit-ratings/lithuania-s-credit-ratings-history/>.
 68. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „2021 METŲ VEIKLOS ATASKAITA“, LR krašto apsaugos ministerija, , žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://kam.lt/wp-content/uploads/2022/03/KAM-2021-m.-veiklos-ataskaita-2022-03-14-nr.-12-01-417.pdf>.
 69. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „Ką daro išmanusis telefonas jums nežinant: trijų Kinijoje pagamintų 5G mobiliųjų įrenginių tyrimas“, LR krašto apsaugos

- ministerija, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://kam.lt/ka-daro-ismanusis-telefonas-jums-nezinant-triju-kinijoje-pagamintu-5g-mobiliuju-irenginiu-tyrimas/>.
70. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „Gabrielius Landsbergis: the Indo-Pacific Strategy is a new and significant step in strengthening cooperation with the region“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://urm.lt/default/en/news/gabrielius-landsbergis-the-indo-pacific-strategy-is-a-new-and-significant-step-in-strengthening-cooperation-with-the-region>.
71. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „Ministras G. Landsbergis: Lietuvos-Taivano susitarimai atveria naujas galimybes Lietuvos verslui“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://urm.lt/default/lt/naujienos/ministras-g-landsbergis-lietuvos-taivano-susitarimai-atveria-naujas-galimybes-lietuvos-verslui>.
72. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „On China’s decision not to return ambassadors“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.urm.lt/default/en/news/on-chinas-decision-not-to-return-ambassadors>.
73. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, „US Secretary of State Antony Blinken expressed “ironclad solidarity” and unyielding support for Lithuanian foreign policy“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://urm.lt/default/en/news/us-secretary-of-state-antony-blinken-expressed-ironclad-solidarity-and-unyielding-support-for-lithuanian-foreign-policy>.
74. Lietuvos užsienio reikalų ministerija, „XVIII-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (užsienio politikos dalis)“, LR užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/naujienos-kalbos-publikacijos/LR-vyriausybes-programa-UP-dalis>.
75. Lietuvos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnyba, „Kinija sustabdė jautienos, pieno ir alaus eksportą“, Lietuvos valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.vmvt.lt/naujienos/kinija-sustabde-jautienos-pieno-ir-alaus-eksporta>.
76. Lim, Darren J. ir Victor A. Ferguson, „Informal economic sanctions: the political economy of Chinese coercion during the THAAD dispute“ Review of International Political Economy, 29 (5), (2022), <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2021.1918746>.
77. LRT.lt, „Lithuania mulls leaving China's 17+1 forum, expanding links with Taiwan“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 27d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1356107/lithuania-mulls-leaving-china-s-17plus1-forum-expanding-links-with-taiwan>.

78. LRT.lt, „US, UK, Germany, France express solidarity with Lithuania amid Chinese pressure“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1572734/us-uk-germany-france-express-solidarity-with-lithuania-amid-chinese-pressure>.
79. LRT.lt, BNS, „Chinese ports start blocking Lithuanian goods – media“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1555667/chinese-ports-start-blocking-lithuanian-goods-media>.
80. LRT.lt, BNS, „EU suspends WTO dispute against China’s trade restrictions on Lithuania“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2182009/eu-suspends-wto-dispute-against-china-s-trade-restrictions-on-lithuania>
81. LRT.lt, BNS, „Lithuania is back on China's customs declaration system“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1558703/lithuania-is-back-on-china-s-customs-declaration-system>.
82. LRT.lt, LRT RADIJAS, BNS, „Kinija atšaukia ambasadorių Lietuvoje, reikalauja Vilniaus atšaukti pasiuntinį iš Pekino“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1466052/kinija-atsaukia-ambasadoriu-lietuvoje-reikalauja-vilniaus-atsaukti-pasiuntini-is-pekingo>.
83. LSDP frakcijos pranešimas, „Seimas priėmė rezoliuciją, kuria smerkiamas uigūrų genocidas Kinijoje“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35715&p_k=1&p_t=276511.
84. Lucas, Edward, „Showdown in Vilnius“, The Center for European Policy Analysis, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://cepa.org/article/showdown-in-vilnius/>.
85. Masuda, Masayuki, „Why has Chinese foreign policy become more assertive?“, East Asia Forum, žiūrėta 2024 m. sausio 11 d., <https://eastasiaforum.org/2016/02/20/why-has-chinese-foreign-policy-become-more-assertive/>.
86. McGregor, Richard, „Chinese coercion, Australian resilience“, Lowy Institute, žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://www.lowyinstitute.org/publications/chinese-coercion-australian-resilience#heading-6804>.
87. Mykolaitytė, Kornelija, „Pagalba Kinijos spaudžiamam verslui: Vyriausybė pritarė rinkų paieškai skirtai priemonei“, 15min, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/pagalba-kinijos-spaudziamam-verslui-vyriausybe-pritare-rinku-paieskai-skirtai-priemonei-662-1620488>.
88. Muchks, Janis, BNS, „Kinija atšaukia rugpjūčio ir rugsėjo krovinius į Lietuvą“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1470594/kinija-atsaukia-rugpjucio-ir-rugsejo-krovininius-traukinius-i-lietuva>.

89. Nekrašas, Evaldas, „Kritiniai pamąstymai apie lietuvis užsienio politiką“, *Politologija*, 54 (2), 123-42, <https://doi.org/10.15388/Polit.2009.2.8412>.
90. Oficialios statistikos portalas, „Population of Lithuania (edition 2020)“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2024 m. gegužės 5 d., <https://osp.stat.gov.lt/en/lietuvis-gyventojai-2020/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.
91. Oficialios statistikos portas, „Lietuvis tiesioginės investicijos užsienyje laikotarpio pabaigoje“, Oficialios statistikos portas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8884535b-ec87-450d-b7f2-0ca4c4d72095#.
92. Oficialios statistikos portas, „Tarptautinė prekyba prekėmis“, Oficialios statistikos portas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#.
93. Oficialios statistikos portas, „Tarptautinė prekyba prekėmis“, Oficialios statistikos portas, žiūrėta 2024 m. gegužės 7 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#.
94. Oxenstierna, Susanne ir Per Olsson, „The economic sanctions against Russia: Impact and prospects of success“. FOI Research-report series (2015), 23-27, https://www.researchgate.net/publication/281619387_The_economic_sanctions_against_Russia.
95. Pala, Tadeáš, „The Effectiveness of Economic Sanctions: A Literature Review“ *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 14. 239-259, doi:10.2478/nispa-2021-0009.
96. Parry, Matthew, „Chinese counter-sanctions on EU targets“, Europos parlamentinių tyrimų tarnyba, Europos parlamentas, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690617/EPRS_ATA\(2021\)690617_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690617/EPRS_ATA(2021)690617_EN.pdf).
97. Pasaulio prekybos organizacija, „Panels established to review EU complaints regarding Chinese trade measures“, Pasaulio prekybos organizacija, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/dsb_27jan23_e.htm.
98. Peksen, Dursun, “When Do Imposed Economic Sanctions Work? A Critical Review of the Sanctions Effectiveness Literature” *Defence and Peace Economics*, 30 (6), (2019): 635–47, doi:10.1080/10242694.2019.1625250.
99. Pikelytė, Martyna, ELTA, „Landsbergis: vyksta pokalbiai su Kinija dėl dvišalių santykių normalizavimo“, LRT, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2122048/landsbergis-vyksta-pokalbiai-su-kinija-del-dvisaliu-santykiu-normalizavimo>.

100. Politico, „EU suspends WTO dispute against China’s trade restrictions on Lithuania“, Politico, žiūrėta 2024 m. sausio 12 d., <https://www.politico.eu/article/european-union-china-world-trade-organization-dispute-lithuania/>.
101. Radauskas, Gintaras, Violeta Grigaliūnaitė, „Kinija atšaukia ambasadorių iš Vilniaus, reikalauja, kad Lietuvos atstovas išvyktų iš Pekino“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/kinija-atsaukia-ambasadoriu-is-vilniaus-reikalauja-kad-lietuvos-atstovas-isvyktu-is-pekino-57-1547600>.
102. Rakauskė, Raminta, „Primirštas konfliktas su Kinija nustebino prekyboje: pernai importas buvo rekordinis, bet galiausiai sumokėjo Lietuvos pirkėjas“, Delfi, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/primirstas-konfliktas-su-kinija-nustebino-prekyboje-pernai-importas-buvo-rekordinis-bet-galiausiai-sumokejo-lietuvos-pirkejas-92794651>.
103. Reilly, James, *Orchestration: China’s Economic Statecraft Across Asia and Europe* (New York, Oxford University Press, 2021), 2-36.
104. Reynolds, Matthew ir Matthew P. Goodman, “Economic Coercion with Chinese Characteristics.” *Deny, Deflect, Deter: Countering China’s Economic Coercion*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2023, 23-24.
<http://www.jstor.org/stable/resrep48483.5>.
105. Rytų Europos studijų centras, “Classic Cleavages in a New Light: Chinese Informational Influence in the Baltics”, Rytų Europos studijų centras, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2024/02/Classic-Cleavages-in-a-New-Light.pdf>.
106. Sagaitytė, Gabrielė, LRT.lt, „Suskaiciuoti 2020 m. rodikliai: ekonomika traukėsi, bet algos augo beveik 10 proc., brango paslaugos“, LRT, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1332112/suskaiciuoti-2020-m-rodikliai-ekonomika-traukesi-bet-algos-augo-beveik-10-proc-brango-paslaugos>.
107. Salynė, Roberta, „Perspėjimai dėl „Huawei“ saugumo URM nebaisūs – diplomatams nupirko naujų telefonų“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/skambant-gresmingiems-perspejimams-brangus-diplomatu-apsipirkimas-56-1108904>.
108. Savickas, Edgaras, Dainora Pankūnė, „Taivanas pasidalijo planais Lietuvoje: planuojamos 200 mln. dolerių investicijos, perims Kinijos blokuotas prekes“, Delfi, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/taivanas-pasidalijo-planais-lietuvoje-planuojamos-200-mln-doleriu-investicijos-perims-kinijos-blokuotas-prekes-89120791>.
109. Sytas, Andrius, John O'Donnell, „EXCLUSIVE China pressures Germany's Continental to cut out Lithuania - sources“, Reuters, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d.,

<https://www.reuters.com/world/china/exclusive-china-asks-germanys-continental-cut-out-lithuania-sources-2021-12-17/>.

110. Spurga, Simonas, Vytautas Kuokštis ir Ramūnas Vilpišauskas, „Lietuvos narystė euro zonoje. Patirtis ir dilemos,“ kn. Lietuvos narystė Europos Sąjungoje. Patirtys, tendencijos, refleksijos, sud. Gediminas Vitkus (Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla), 64-107.
111. Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (NATO), „Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021)“, NATO, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d.,
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf.
112. Šimelevičienė, Jurgita, „Kinija keršija toliau: lietuviškoms bendrovėms mažina kredito limitus – ką tai reiškia?“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 28 d.,
<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/kinija-kersija-toliau-lietuviskoms-bendrovems-mazina-kredito-limitus-ka-tai-reiskia-663-1554094>.
113. Šimelevičienė, Jurgita, „Kinijos kerštas tęsiasi: tekstilininkams ir autopramonei – išpėjimai iš Europos partnerių“, 15min, žiūrėta 2024 m. balandžio 29 d.,
<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/kinijos-kerstas-tesiasi-tekstilininkai-ir-autopramone-bijo-prarasti-europos-partneriu-uzsakymus-663-1613596>.
114. Tanner, Murray Scot, “Economic Coercion: Factors Affecting Success and Failure.” In Chinese Economic Coercion Against Taiwan: A Tricky Weapon to Use, 1 leid., 11-32 RAND Corporation, 2007. <http://www.jstor.org/stable/10.7249/mg507osd.10>.
115. The International Institute for Strategic Studies (IISS), THE MILITARY BALANCE 2021 (Abingdon, Routledge Journals, 2021), 68-163.
116. The International Institute for Strategic Studies (IISS), THE MILITARY BALANCE 2021, 68-163.
117. Tsang, Steve, Olivia Cheung, „Uninterrupted Rise: China’s Global Strategy According to Xi Jinping Thought“, The Asan Forum, žiūrėta 2024 m. sausio 11 d.
<https://theasanforum.org/uninterrupted-rise-chinas-global-strategy-according-to-xi-jinping-thought/>.
118. Uren, David, “The Effectiveness Of Economic Coercion” Economic Coercion: Boycotts and Sanctions—Preferred Weapons of War. Australian Strategic Policy Institute, 2020,
<http://www.jstor.org/stable/resrep26896.8>.
119. Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2019“, VSD, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d.,
<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>.

120. Valstybinė rinkimų komisija, „2016 m. spalio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/2016-seimo/rezultatai?srcUrl=/rinkimai/102/1/1304/rezultatai/lt/rezultataiSuvestine1.html>
121. Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai“, VRK, žiūrėta 2024 m. balandžio 27 d., <https://www.vrk.lt/2020-seimo/rezultatai>.
122. Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai (I turas)“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/2020-seimo/rezultatai?srcUrl=/rinkimai/1104/1/1746/rezultatai/lt/rezultataiSuvestine1.html>.
123. Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 25 d. pakartotinio balsavimo rezultatai“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/2020-seimo/rezultatai?srcUrl=/rinkimai/1104/2/1744/rezultatai/lt/rezultataiSuvestine2.html>.
124. Valstybinė rinkimų komisija, „2020 m. spalio 25 d. pakartotinio balsavimo rezultatai“, VRK, žiūrėta 2024 m. gegužės 6 d., <https://www.vrk.lt/naujienos/-/content/10180/9/rinkeju-aktyvumas-respublikos-prezidento-rinkimuose-dideja>.
125. Wroe, David, „Defending democracy a generational struggle, Australian MPs warn“, The Sydney Morning Herald, žiūrėta 2024 m. balandžio 5 d. <https://www.smh.com.au/politics/federal/defending-democracy-a-generational-struggle-australian-mps-warn-20180710-p4zqlj.html>.

Priedai

Priedas nr. 1

Operacionalizuojant GSI-P atsakoma į šiuo klausimus:

1. *Ar valstybės-taikytojos reikalavimų laikymasis turėtų įtakos valstybės-taikinio suverenumui, nepriklausomybei ar teritoriniam vientisumui?*
2. *Ar valstybės-taikytojos reikalavimų laikymasis pakenktų valstybės-taikinio gebėjimui apsisaugoti nuo geostrateginės grėsmės arba sukeltų naujų grėsmių?*
3. *Ar valstybės-taikytojos reikalavimų laikymasis pakenktų valstybės-taikinio reputacijai sąjungininkų akyse arba jos pozicijai tarptautiniu mastu?*

Jeigu bent kuris klausimas buvo atsakytas teigiamai, tuo atveju reikia atsakyti į papildomus klausimus:

4. *Ar valstybė-taikinys susiduria su kokiomis nors egzistencinėmis grėsmėmis saugumui?*
5. *Ar valstybė-taikinys yra įsitraukusi į ilgalaikę konkurenciją su kita šalimi?*
6. *Ar valstybė-taikinys turi reputaciją, kurią reikia taisyti arba energingai ginti?*

Operacionalizuojant GSI-A vadovaujama šiais klausimais:

1. *Ar sankcionuojančios valstybės reikalavimų nevykdymas išprovokuotų valstybės-taikytojos ir jos sąjungininkų politines ar karines sankcijas, kurios sukeltų grėsmę valstybės-taikinio suverenumui, nepriklausomybei, teritoriniam vientisumui, ar nacionaliniam saugumui?*
2. *Ar valstybės-taikytojos reikalavimų nevykdymas valstybę-taikinį supriešintų su kitomis šalimis ar tarptautinėmis institucijomis bei sukurtų diplomatinę izoliaciją?*
3. *Ar valstybės-taikytojos reikalavimų nesilaikymas pakenktų valstybės-taikinio prestižui ar reputacijai?*
4. *Ar valstybės-taikytojos reikalavimų nesilaikymas trukdo valstybei-taikiniui siekti kitų svarbių karinių ar politinių tikslų?*

Jeigu bent kuris klausimas buvo atsakytas teigiamai, tuo atveju reikia atsakyti į tuos pačius papildomus klausimus (4, 5 ir 6), kurie buvo keliami operacionalizuojant GSI-P.

Priedas Nr. 2

Operacionalizuojant sprendimų priėmimo autonomiją atsakoma į šiuos klausimus:

1. *Ar valžia yra padalinta, ar sutelkta? (t. y. ar vykdomoji ir/arba lyderis dominuoja politinėje erdvėje ar vis dėlto egzistuoja kitas veikėjas turintis veto teisę užsienio politikos atžvilgiu?)*
2. *Ar vykdomoji valdžia yra vienvaldis subjektas, ar ji yra iš politinių partijų, visuomenės jėgų ar interesų grupių sudaryta koalicija?*
3. *Ar skirtingos partijos/frakcijos kontroliuoja skirtingas valdžios institucijas?*
4. *Ar vyriausybė sulaukia paramos iš daugumos egzistuojančios įstatymų leidžiamosios valdžios? (Klausimas skirtas tik demokratiniams režimams).*
5. *Ar esamos politinės procedūros palengvina vykdomosios valdžios ir (arba) vadovo savarankiškus veiksmus?(t. y. ar yra partinė drausmė? Ar pagrindiniai veikėjai užsienio reikaluose nuolat nepaiso vykdomosios valdžios ir/arba lyderio?)*
6. *Kokios yra vyraujančios užsienio politikos vykdymo normos? Ar jos skatina vykdomosios valdžios/vadovo nepriklausomybę užsienio reikaluose, ar vykdomosios valdžios/vadovo santūrumą?*

Operacionalizuojant valstybės pajėgumus (ekonominius ir prievartinius) atsakoma į šiuos klausimus:

Ekonominis pajėgumas:

1. *Kiek pinigų turi vyriausybė? (Koks jos nacionalinis biudžetas? Kiek ji surenka mokesčių?)*
2. *Koks yra jos perteklinis mokestinis pajėgumas?*
3. *Kokiais kitais vidaus ištekliais, nesusijusiais su mokesčiais, ji gali naudotis?*
4. *Ar vyriausybė gali pasinaudoti tarptautinėmis kapitalo rinkomis arba skolinimo institucijomis? Koks jos skolos reitingas? Ar ji gali gauti užsienio pagalbą?*
5. *Ar vyriausybė turi galimybę naudotis politikos priemonėmis ir tinklais, galinčiais palengvinti prievartą, bendradarbiavimą ir atsakomąsias priemones?*
6. *Kiek biurokratija yra sutelkusi ekonominės politikos formavimą?*

Prievartinis pajėgumas:

1. *Koks yra policijos dydis, palyginti su valstybės gyventojų skaičiumi ir teritorija?*
2. *Kokio dydžio yra panaudojamas karinis pajėgumas (nebūtinai kitiems tikslams), palyginti su valstybės gyventojų skaičiumi ir (arba) teritorija?*
3. *Kokiu mastu žvalgybos aparatas skverbiasi į visuomenę?*

Operacionalizuojant legitimumą atsakoma į šiuos klausimus:

1. *Ar yra sistemingų ar plataus masto smurtinių nesutarimų, pavyzdžiui, smurtinių protestų ar bandymų nužudyti?*
2. *Ar egzistuoja neįprastai didelė emigracija?*
3. *Ar valstybė remiasi sistemingomis represijomis?*

4. *Ar yra viešosios nuomonės rodiklių (iš viešosios nuomonės apklausų ar spaudos), rodančių, kad didelė gyventojų dalis laiko režimą neteisėtu?*
5. *Ar yra viešosios nuomonės rodiklių (iš viešosios nuomonės apklausų ar spaudos), rodančių, kad didelė dalis gyventojų mano, jog vyriausybė ir/arba vadovas yra neteisėti?*
6. *Ar kuris nors regionas ar gyventojų dalis išreiškia norą paskelbti nepriklausomybę nuo režimo?*

Priedas Nr. 3*Žemo valstybiškumo lygmens kombinacijos*

Aukščiausias įvertis	Antras aukščiausias įvertis	Žemiausias įvertis	Bendras valstybiškumas
Žemas	Žemas	Žemas	Žemas
Žemas-vidutinis	Žemas	Žemas	Žemas
Žemas-vidutinis	Žemas-vidutinis	Žemas	Žemas
Žemas-vidutinis	Žemas-vidutinis	Žemas-vidutinis	Žemas
Vidutinis	Žemas	Žemas	Žemas
Vidutinis	Žemas-vidutinis	Žemas	Žemas
Vidutinis-aukštas	Žemas	Žemas	Žemas

Vidutinio valstybiškumo lygmens kombinacijos

Aukščiausias įvertis	Antras aukščiausias įvertis	Žemiausias įvertis	Bendras valstybiškumas
Vidutinis	Žemas-vidutinis	Žemas-vidutinis	Vidutinis
Vidutinis	Vidutinis	Žemas	Vidutinis
Vidutinis	Vidutinis	Žemas-vidutinis	Vidutinis
Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis	Vidutinis
Vidutinis-aukštas	Žemas-vidutinis	Žemas	Vidutinis
Vidutinis-aukštas	Žemas-vidutinis	Žemas-vidutinis	Vidutinis
Vidutinis-aukštas	Vidutinis	Žemas	Vidutinis
Vidutinis-aukštas	Vidutinis	Žemas-vidutinis	Vidutinis
Vidutinis-aukštas	Vidutinis-aukštas	Žemas	Vidutinis
Aukštas	Žemas	Žemas	Vidutinis
Aukštas	Vidutinis-aukštas	Žemas	Vidutinis
Aukštas	Vidutinis-aukštas	Vidutinis-aukštas	Vidutinis
Aukštas	Vidutinis	Žemas	Vidutinis

Aukšto valstybiškumo lygmens kombinacijos

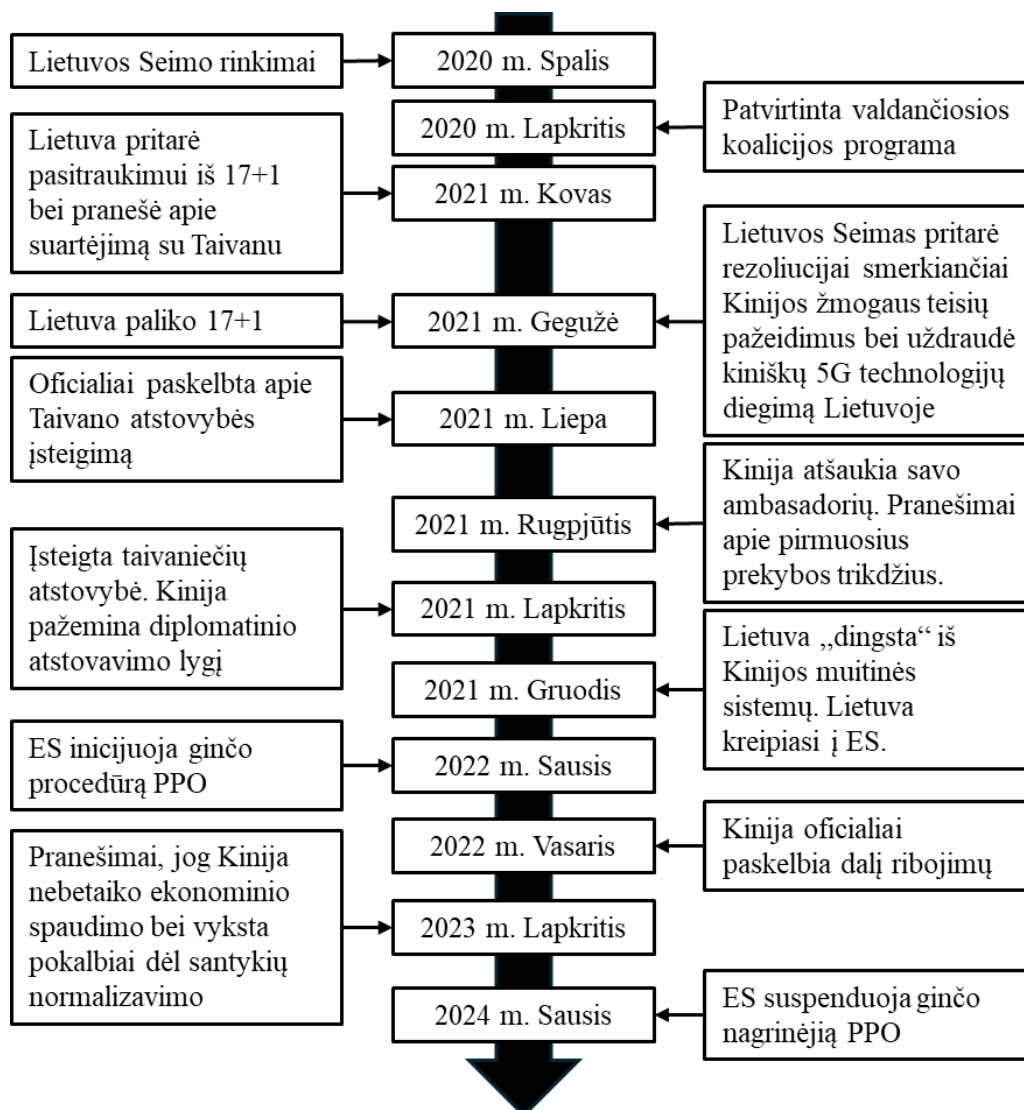
Aukščiausias įvertis	Antras aukščiausias įvertis	Žemiausias įvertis	Bendras valstybiškumas
Vidutinis-aukštas	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas
Vidutinis-aukštas	Vidutinis-aukštas	Žemas-vidutinis	Aukštas

Vidutinis-aukštas	Vidutinis-aukštas	Vidutinis	Aukštas
Vidutinis-aukštas	Vidutinis-aukštas	Vidutinis-aukštas	Aukštas
Aukštas	Vidutinis	Žemas-vidutinis	Aukštas
Aukštas	Vidutinis	Vidutinis	Aukštas
Aukštas	Vidutinis-aukštas	Žemas	Aukštas
Aukštas	Vidutinis-aukštas	Žemas-vidutinis	Aukštas
Aukštas	Vidutinis-aukštas	Vidutinis	Aukštas
Aukštas	Aukštas	Žemas	Aukštas

Labai aukšto valstybiškumo lygmens kombinacijos

Aukščiausias įvertis	Antras aukščiausias įvertis	Žemiausias įvertis	Bendras valstybiškumas
Aukštas	Vidutinis-aukštas	Vidutinis-aukštas	Labai aukštas
Aukštas	Aukštas	Vidutinis-aukštas	Labai aukštas
Aukštas	Aukštas	Aukštas	Labai aukštas

Priedas Nr. 4



Lietuvos ir Kinijos santykių raida dėl Taivano atstovybės 2020-2024 m..

Summary

China's Economic Coercion: A Case Study of Lithuania

This research paper aimed to investigate Chinese economic coercion against Lithuania and to answer the main question: why China's economic coercive measures did not work against Lithuania. Three defensive thesis were set: 1) China's economic coercion, in the initial phase of its use, did not pose a high threat to Lithuania's strategic interests due to the limited volume of bilateral trade and direct investment; 2) China's secondary economic coercion (secondary sanctions), in the second phase of economic coercion, provoked the involvement and support of third parties, which strengthened Lithuania's stateness, and thus Vilnius decision-makers were able to withstand Beijing's economic pressure; 3) China's ability to maintain and continue its economic coercion against Lithuania has been significantly hampered by the international attention and assistance to Vilnius decision-makers.

Based on the academic literature, the factors determining the effective use of economic instruments to achieve target's policy change were also relevant to the Lithuanian case. However, decision-makers in Vilnius, faced with Beijing's economic pressure, did not change their political position – economic coercion did not work. Therefore, the main aim of this research paper is to use the literature on economic sanctions and coercion to examine the episode of Chinese economic coercion against Lithuania and to identify the reasons why the instruments of economic coercion did not lead to the abandonment of the Taiwanese office in Vilnius.

This study uses the theoretical model of economic statecraft. The main premise of this theory is that sanctions targeting strategically important or politically sensitive areas have a better chance of achieving their intended objectives because they pose a high threat to the strategic interests of the target state. This theoretical model operates on the following principle: the economic statecraft of the sender state against the target state are influenced by two intervening variables: threats to strategic interests (external) and statehood (internal).

Lithuania had the moderate stateness to independently withstand Beijing's initial economic coercion. As China began the second phase of more intensive economic coercion the buffering effects of economic interdependence became evident. Representatives of Lithuanian companies and foreign capital companies pressure Vilnius decision-makers to resolve the crisis. As Chinese economic pressure mounted, the Simonyte's government turned to the EU for help, which initiated a WTO procedure to resolve the conflict. The financial support received from the EU helped to increase the level of stateness, specifically the economic capacity, of the Lithuanian government. However, this change was not the key factor in helping Vilnius to stop Chinese economic coercion – the EU's involvement and the start of procedure at the WTO played an important role. Thus, in summary, it

can be argued that China's economic coercion against Lithuania did not work due to the following factors that undermine the effectiveness of economic instruments: low bilateral import and export volumes, the third parties (EU and other countries) involvement in the situation, and the high importance of the issue for Lithuanian policy makers.

This research paper has contributed to the broadening of the field of research on economic coercion. The results of the research have shown the importance of third parties in the application of economic statecraft. It is also worth noting the buffering effect of economic interdependence in the context of economic coercion, thus further research could examine the impact of this factor on the effectiveness of economic statecraft. Finally, the research highlighted the growing bilateral trade and investment flows from China, thus further research could analyse China's growing economic influence in Lithuania and the potential threats in upcoming years.